

HYVINVOINTITALKOOT

- Miten kuntalaisten osallistuminen tukee palveluita

KAMPA
KAMPA

HYVINVOINTITALKOOT

– Miten kuntalaisten osallistuminen tukee palveluita

Toimittajat Aila-Leena Matthies ja Niina Rantamäki

Muut kirjoittajat Kai-Eerik Käsälä, Johanna Lång,
Saara Perälä ja Anne Ruuttula-Vasari

KAMPA-hankkeen julkaisu

Hyvinvointipalvelujen kehittäminen kansalaisosallistumisen
ja yhteisöllisyyden pohjalta maaseudulla

KAMPA
KAMPA

Julkaisijat

Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
& KAMPA-hanke
Kokkola 2013

Julkaisun tilaukset:

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Kirjasto
kirjasto@chydenius.fi
puh. 040 8054430

Verkkojulkaisu on saatavissa Jyväskylän yliopiston julkaisuarkistosta jyx.jyu.fi

Taitto: Päivi Vuorio

Kannen kuvat: Saara Perälä, Anne Ruuttula-Vasari, Arja Jussila ja Olli Kalima.
Kuvat sivuilla 10 ja 19: Saara Perälä

ISBN 978-951-39-5076-7 (nid.)

ISBN 978-951-39-5077-4 (pdf)

Jyväskylän yliopistopaino 2013

Sisällys

Julkaisun saatteeksi	5
1 KAMPA-hanke esittyy	7
1.1 KAMPA-hankkeen kehittämistäustaa	7
1.2 KAMPA III -hankkeen alueellinen maisema	8
1.3 Kehittämistyön ja tiedontuotannon mallit	8
2 Osallistuminen ja palvelut	11
2.1 Kansalaisten osallistumisen merkitys sosiaali- ja terveyspalveluissa	11
2.2 Kansalaisosallistumisella sosiaali- ja terveyspalveluissa vahva laillinen perusta	13
2.3 Miksi osallistumista tarvitaan	13
3 Kylät ja hyvinvointi – kohti kansalaislähtöisiä yhteisöllisiä kylien hyvinvointipalveluja	15
3.1 Kylät itse hoitamaan asioitaan – KAMPA-alueen kylien rakenteellinen kehitys	15
3.2 Kylät hyvinvoinnin ja palvelujen tuottajina	17
3.3 Kylät lähidemokratian perustana	18
4 Esimerkkejä kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden piloteista	20
4.1 Kehittämistyö Kokkolan ja Kruunupyyn alueella	20
4.1.1 Kyläraatingit	20
4.1.2 Asiakasarvioija-malli	22
4.1.3 Seniorikahvila	25
4.1.4 Innostavia esimerkkejä kylien yhteisöllisestä toiminnasta	27
4.1.5 Aluekehittäjän arvioita kehittämisestä	29
4.2 Yhteisöllisyyttä Järvi-Pohjanmaalla	30
4.2.1 Kansalaisfoorumit Alajärvellä ja Soinissa	30
4.2.2 Järviseudun hyvinvointia maaseudulla -messut	32
4.2.3 Järviseutulainen kylä 2012 -kilpailu	34
4.2.4 Osaavat kylät -tapahtuma	35
4.2.5 Nuorten ideakilpailu Soinissa	36
4.2.6 Neljän polven treffit -haastekampanja ja Neljän polven ilta	38
4.2.7 Muuta erityismaininnan arvoista toimintaa Järvi-Pohjanmaalla	40
4.2.8 Lopuksi	41

4.3	JYTA-alueen kehittämistyö	42
4.3.1	Vetelin jouluseimi	43
4.3.2	Keskustelutilaisuudet ja kansalaisfoorumit	43
4.3.3	Hyvinvointipelto	44
4.3.4	Asiakaslähtöinen palveluopas kansalaisten toimesta	45
4.3.5	Äijäenergiaa-asiantuntijaraati	49
4.3.6	Hyvinvointilinnake	50
4.3.7	Hyvinvoinnin Pestuupäivät	50
4.3.8	Yhteisötaiteen työpajat yli sukupolvien – osallistavan teatterin keinoilla KAMPA-hankkeen tavoitteisiin	51
4.2	Aluekehittäjän arviota ja pohdintaa	53
5	Mikä mahdollistaa, mikä estää osallistumista?	
	Yhteenvetoa KAMPA-hankkeen kokemuksista	54
5.1	Avoin vuorovaikutus muuttaa asenteita	54
5.2	Perustehtävä resursoinnin lähtökohdaksi	56
5.3.	Yhteenveto	58
6	Hyvät käytänteet – työkaluja osallisuuden ja yhteisöllisyyden tukemiseen	60
6.1	Paikallisyhteisön osallistavat laatutekijät	61
6.2.	Sosiaali- ja terveystalvelujen organisaation osallistavat laatutekijät	62
6.3	Paikallisyhteisön ja sosiaali- ja terveystalvelujärjestelmän välisen suhteen kehittämisen laatutekijät	64
6.4	Hyvinvointitalkoot palvelujen ja paikallisyhteisön vetovoimaisuuden laatutekijäksi	66

Julkaisun saatteeksi

Kuvaamme tässä julkaisussa, miten kuntalaisen osallistuminen ja yhteisölliset toimet voivat lisätä hyvinvointia ja siten tukea kuntien sosiaali- ja terveyspalveluja. Teoksen takana on Kaste-rahoitteinen hanke, joka on nimeltään *Hyvinvointipalveluiden kehittäminen kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta maaseudulla* (KAMPA III). Hanke toteutettiin ajalla 10/2011–3/2013 kolmella pohjalaisella sosiaali- ja terveyspalvelualueella, joita olivat Kokkola ja Kruunupyö sekä Lesti- ja Perhojokilaaksojen seitsemän kunnan yhteistoiminta-alue JYTA Keski-Pohjanmaalta ja Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue Etelä-Pohjanmaalta.

Jaamme nyt hankkeen taustoja, tuloksia ja kokemuksia sekä siinä tuotettua tietoa hyödynnettäväksi muuallakin, missä halutaan konkreettisesti kehittää osallistumista sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä yhteisöllisyyttä. Yhdessä kansalaisten ja eri yhteistyökumppaneiden kanssa olemme etsineet ja kehittäneet uudenlaisia menetelmiä, joiden kautta kansalaisosallistuminen voidaan ottaa osaksi kunnan sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen suunnittelua, päätöksentekoa ja toteuttamista. Pilotoitavana on kansalaisvaikuttamisen menetelmiä, asiakasosallistumiseen perustuvia toimintakäytäntöjä, yhteisöllisiä palvelujen tuottamismalleja sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten ehkäisevän ja osallistavan työn osaamisen vahvistamista.

Käsissänne on nyt julkaisu, joka sisältää pieniä kertomuksia ja laajempia katsauksia KAMPA-hankkeen toiminnasta ja tuloksista. Ensimmäisessä luvussa esitellään hankkeen taustaa ja toimintatapaa. Taustaksi käytännön kehittämistyölle tuodaan luvussa 2 tietoa osallistumisen merkityksestä sosiaali- ja

terveyspalveluissa ja luvussa 3 tietoa kylien kehittämisen nykytilanteesta. KAMPA-hankkeen kaikkien konkreettisin anti on luvussa 4, jossa kunkin kolmen alueen kehittäjät tuovat keskeisiä pilottihankkeitaan levitettäväksi käytännöiksi. Viidennessä luvussa on yhteenvedoa osallistumisen ja yhteisöllisyyden kehittämisen esteistä ja edellytyksistä sosiaali- ja terveyspalvelujen näkökulmasta. Viimeisessä luvussa luomme ”työkalupakkia”, eräänlaista laatutekijöiden mallinnusta osallistumisen ja yhteisöllisyyden tukemiselle.

Kun hankkeen toiminta painottuu erilaisen yhteisöllisten tapahtumien ja kokoontumisten järjestämiseen, tiedottaminen on hankkeessa keskeistä. KAMPA-hanke on saanut alueilla ja valtakunnallisesti poikkeuksellisen paljon myönteistä julkisuutta. Lisäksi alueelliset kehittäjät ovat osin onnistuneet luomaan toimivat Facebook-sivut, joissa tapahtumista on tiedotettu. Näistä aineistoista on osa otettu elävöittämään tätä julkaisua.

Toivomme että julkaisu ei olisi vain omaa toimintaamme korostava tavanomainen hankeraportti raportoimisen vuoksi. Tavoitteemme on, että tämä kirjanen aivan oikeasti voisi antaa ideoita, tukea ja innostusta heille, jotka ovat Suomessa tällä hetkellä kiinnostuneita kehittämään palveluita ja yhteisöllisyyttä alhaaltapäin. Näin riippumatta siitä, mitä ylhäältä tuleva palvelurakenteiden kehittäminen tuo tullessaan kansalaisille ja tuleeko se koskaan valmiiksi.

KAMPA III:n toteuttamisen on mahdollistanut sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelma Kasteen rahoitus, ja hanketta on hallinnoinut Kokkolan kaupunki. Hanke on toteutettu osana Kolpeneen pal-

velukeskuksen kuntayhtymän hallinnoimaa hanketta nimeltä *Pohjois-Suomen monialaiset sosiaali- ja terveyspalvelut – kehittämisrakenne ja toimintamallien juurruttaminen – (PaKaste II -hanke)*.

Kehittämistyön tärkeänä kannustajana ja tukijana on toiminut hankkeen ohjausryhmä, jonka puheenjohtajana toimi toimitusjohtaja *Margita Lukkarinen* Kokkotyö-säätiöstä ja varapuheenjohtajana kaupunginjohtaja *Terttu Korthe* Kannuksesta. Ohjausryhmän muut jäsenet olivat: puheenjohtaja *Esa Erkkilä* Keskipohjalaiset Kylät ry, tilaajaohjaja *Eija Kellokoski-Kari* Peruspalveluliikelaitos JYTA, yhteysjohtaja *Jouko Klemola* Kokkolan kaupunki, kehitysjohtaja *Kaisa Kostamo-Pääkkö* Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Poske, peruspalvelujohtaja *Rauni Lanamäki* Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue, sosiaalityön professori *Aila-Leena Matthies* Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, perusturvalautakunnan puheenjohtaja *Helinä Mesiäislehto-Soukka* Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue, kunnanjohtaja *Reino Määttä* Soini, *Leo Saari* peruspalvelulautakunnan varapuheenjohtaja JYTA, kunnanvaltuuston puheenjohtaja *Marketta Widjeskog* Kruunupyyn kunta, sosiaalineuvos *Pirjo Sarvimäki* Sosiaali- ja terveysministeriö sekä asiantuntijajäsenenä vs. kehittämisjohtaja *Tuija Tuorila* Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONetBOTNIA. Niin rahoittajille kuin hankkeen hallinnossa eri tasoilla

toimineille lausumme suuret kiitokset tuesta kehittämistyölle!

Pelkkä hanke toimijoinen ei kuitenkaan voi yksinään saada kehitystä aikaiseksi. Osallistumisen ja yhteisöllisyyden elämisessä todeksi merkittävässä roolissa ovat kehittämistyöhön lukuisin eri tavoin osallistuneet kansalaiset, kolmannen sektorin toimijat, kuntien ja erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen ammattilaiset ja päättäjät sekä yhteistyöhankkeiden toimijat. Olette antaneet KAMPA-kehittämistyön käyttöön omia kokemuksianne, ajatuksianne, ideoitanne sekä kommentoineet ja antaneet palautta meidän ideoistamme. Kaikki tuki ja kannustus, kuten myös kritiikki ja kyseenalaistaminen, on ollut tarpeen! Kiitämme teitä kaikkia arvokkaasta yhteistyöstä ja toivomme että hankkeen vaikutukset jäävät elämään jatkossakin.

Alajärvellä, Kaustisella ja Kokkolassa
tammikuussa 2013

Kirjoittajat

Hankkeen alueelliset kehittäjät *Johanna Lång* (Kokkola ja Kruunupyy), *Kai-Eerik Käsälä* (JYTA-alue), *Saara Perälä* (Järvi-Pohjanmaa) sekä hankkeen kehittäjäkoordinaattorit *Niina Rantamäki* ja *Anne Ruuttula-Vasari* ja ohjaaja professori *Aila-Leena Matthies* Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksesta (Jyväskylän yliopisto)

I KAMPA-hanke esittäytyy

Niina Rantamäki

I.1 KAMPA-hankkeen kehittämistaustaa

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat suuressa myllerryksessä. Julkisuudessa käydään vilkasta keskustelua muun muassa siitä, minkälaisiin palveluihin kunnilla on tulevaisuudessa varaa, kenen vastuulle palvelujen järjestäminen kuuluu ja mikä on paras ja edullisin vaihtoehto tuottaa niitä. Ratkaisuja etsitään niin kuntien yhdistämisestä ja palvelujen järjestämisen keskittämisestä yhä suurempiin organisaatioihin, yksityisen palvelutuotannon lisäämisestä kuin ihmisen oman vastuun korostamisestakin.

KAMPA-hanke (Hyvinvointipalvelujen kehittäminen kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta maaseudulla) tuo uudenlaisen näkökulman tähän keskusteluun. Kyse ei ole hienosta uudesta teknologisesta keksinnöstä, vaan siitä, että ammatillisen tietämyksen ja toiminnan rinnalle otetaan palveluja käyttävien ihmisten kokemuksiin ja paikalliseen asiantuntemukseen perustuva tieto ja osaaminen sekä yhteisen tekemisen kautta syntyvät voimavarat. KAMPA-hankkeen ajattelun voisi kiteyttää sanaan ”välittäminen”: välittäminen itsestämme ja toisistamme, mutta myös välittäminen yhteisillä verorahoilla rahoitetuista ja valitsemiemme luottamushenkilöiden kautta hallinnoimistamme, kuntien järjestämistä palveluista.

KAMPA-hankekokonaisuudessa on kyse pitkäjänteisestä kehittämistyöstä, joka käynnistyi maa- ja metsätalousministeriön rahoituksella kesällä 2009. Tällöin meneillä olleen kunta- ja palvelurakennemuutoksen (nk.

Paras-uudistus) myötä syntyneitä sosiaali- ja terveystalouden toteuttamismalleja oli tarve arvioida ja kehittää edelleen. Erityisesti näissä KAMPA-hankkeen I- ja II vaiheissa (7/2009–3/2011) peräänkuulutettiin kansalaisten oma-toimisuuden tukemista sekä yhteisöllisyyden ja paikallisuuden parempaa huomioimista. Kansalaisten sekä kuntien työntekijöiden näkemyksiä koottiin kahdeksalla paikkakunnalla Pohjois- ja Sisä-Suomessa kansalaisfoorumeilla ja kyselyllä. Saatuja perusteellisia tietoja kehittämistarpeista sosiaali- ja terveystalouksissa käytettiin hyödyksi uuden hankkeen hakemuksessa. Nyt samaa kehittämistyötä on jatkettu Kansallisen sosiaali- ja terveystalouden kehittämishankkeen (Kaste) rahoituksella (10/2011–3/2013). KAMPA I ja II -vaiheita voikin pitää tämän Kaste-rahoitteen hankkeen valmisteluvaiheina. Niiden toteutukseen ja tuloksiin voi perehtyä tarkemmin julkaisutussa raportissa.¹

KAMPA-hankkeessa tehtävän kehittämistyön ytimessä ovat sosiaali- ja perusterveydenhuollon palvelut. Niitä ei kuitenkaan nähdä ”yksinäisenä saarena yhteiskunnassa”, vaan kiinteässä yhteydessä ihmisten jokapäiväiseen elämään ja muihin palveluihin. Ne liittyvät kunnissa etenkin koulutus-, vapaa-aika- ja kulttuuripalveluihin sekä elinkeinoelämään. KAMPA-hankkeessa nähdään, että ihmisten hyvinvointi rakentuu erilaisten asi-

¹ Matthies, Kattilakoski ja Rantamäki: Maaseudun hyvinvointipalvelujen kehittäminen kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta. KAMPA-hankkeen tutkimus- ja kehittämismuutokset I (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 9/2011).

oiden varaan. Siihen tarvitaan omaa toimintaa, läheisiltä saatua apua ja tukea sekä iloa, joka syntyy erilaisesta yhdessä toimimisesta. Silti myös maaseudulla hyvinvoinnille ovat äärimmäisen tärkeitä kunnalliset ja yksityiset palvelut, jotka osaltaan antavat varmuutta siitä, että kukaan ei jää oman onnensa varaan. Näiden palveluiden saatavuudesta kannetaan KAMPA-hankkeessa suurta huolta ja etsitään kansalaisten omia keinoja vaikuttaa niiden säilymiseen.

I.2 KAMPA III -hankkeen alueellinen maisema

KAMPA III -hankkeessa ovat olleet mukana Kokkolan kaupunki, Kruunupyyn kunta ja Peruspalveluliikelaitos JYTA sekä Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue. Näitä kaikkia alueita yhdistävät maaseutumainen toimintaympäristö ja sosiaali- ja terveystalvvelujen järjestämisessä tapahtuneet suuret muutokset. Kokkolassa toteutettiin kuntaliitos, jossa kolme sitä ympäröivää maalaiskuntaa – Kälviä, Lohtaja ja Ullava – liitettiin osaksi kaupunkia. Kruunupyyn kunta sopi sosiaali- ja terveystalvvelujen järjestämisen siirtämisestä Kokkolan tehtäväksi. JYTA-alueen seitsemän kuntaa (Halsua, Kannus, Kaustinen, Lestijärvi, Perho, Toholampi ja Veteli) samoin kuin Järvi-Pohjanmaan kolme kuntaa (Alajärvi, Soini ja Vimpeli) puolestaan päätyivät perustamaan yhteistoiminta-alueet palveluja järjestämään. Yhteistoiminta-alueiden toimintaa valvovat ja ohjaavat lautakunnat, joissa on edustajat kaikista yhteistoiminta-alueen kunnista.

Kaikilla hankkeen toimialueilla on yhteisiä sosiaali- ja terveystalvvelujen järjestämiseen liittyviä haasteita. Näistä ajankohtaisin on taloudellinen niukkuus, jota haastaa ikääntyvien kuntalaisten kasvava tarve palveluihin. Tiukasta taloustilanteesta huolimatta herää myös kysymys, kuinka ihmisille tärkeät lähipalvelut, kuten lasten päivähoito, terveydenhoitajan palvelut ja vanhusten hoiva, voisivat olla saatavilla riittävän lähellä kotia. KAMPA-hankkeen valmisteluvaiheessa tuli myös vahvasti esiin, että muutosten myötä ihmiset kokevat päätöksenteon etäännyneen ja omien vaikuttamismahdollisuuksiensa palveluissa heikentyneen.

I.3 Kehittämistyön ja tiedontuotannon mallit

Hankesuunnitelmassa KAMPA III -hankkeen tavoitteeksi määriteltiin

Paikallisten pilotointien kautta valtakunnallisesti levitettävään ja sovellettavan uuden tiedon, osaamisen ja mallinnusten tuottaminen kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden lisäämiseksi sosiaali- ja terveystalvvelujen rakenteissa, ajattelussa ja toimintakäytännöissä.

Hankkeen pilottialueeksi valittiin maaseutu, jossa palvelujen saatavuudelle on erityishaasteita, ja jossa palvelujen rakennemuutosten vaikutus on suurin. Tavoitteen saavuttamiseksi hankkeessa on kehitetty erilaisia menetelmiä kansalaisten ja asiakkaiden osallistumista ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseksi. Hankkeen toimialueilla on kokeiltu ihmisten keskinäistä yhteyttä tukevia tapahtumia sekä palvelujen tuottamista eri toimijoiden voimavaroja yhdistämällä. Hankkeessa on pyritty lisäämään yleistä tietoisuutta kansalaisten osallistumismahdollisuuksista sekä vahvistamaan alan ammattilaisten ehkäisevän ja osallistavan työn osaamista.

Tässä kuvaamme aluksi, millaista kehittämistyön mallia KAMPA-hankkeessa on sovellettu alueiden pilottitoiminnassa ja yliopistokeskuksen tiedontuotannossa. Kullakin kolmella maantieteellisellä alueella kehittämistyön eteenpäin viemisestä on vastannut alueellinen kehittäjä. Hän on toiminut tiiviissä yhteistyössä kuntalaisten, kuntien, muiden työntekijöiden sekä yhdistysten ja hankkeiden kanssa. Hankkeen eri toimialueilla yhteistyökuviot ovat muodostuneet erilaisiksi. Tähän ovat vaikuttaneet paikkakuntien eri toimijoiden kiinnostus ja käytettävissä olevat resurssit osallistua uudelleenlaiseen kehittämiseen sekä alueellisten kehittäjien oma persoonallisuus ja olemassa olevat verkostot.

Alueellisten kehittäjien työn tukena ovat toimineet kehittäjäkoordinaattori ja kehittämistyön ohjaajana sosiaalityön professori. Alueelliset kehittäjät ja kehittäjäkoordinaattori ovat olleet yhteydessä viikoittain käyden läpi kehittämistyön etenemiseen liittyviä kysymyksiä. Alueellisten kehittäjien, kehittäjäkoordinaattorin ja ohjaavan professorin

muodostama KAMPA-tiimi on kokoontunut parin kuukauden välein eri alueilla yhteiseen palaveriin, jossa on keskusteltu hankkeeseen liittyvistä asioista sekä jaettu ja arvioitu eri alueiden kokemuksia. Nämä kokoontumiset ovat olleet erittäin tärkeitä alueilla ilman omaa tiimiä työskenteille kehittäjille. Kehittäjäkoordinaattori ja ohjaaja ovat myös vierailleet kullakin alueella tapaamassa alueen sosiaali- ja terveyspalvelujen viranomaisia, päättäjiä ja kuntalaisia. He ovat osallistuneet mahdollisuuksien mukaan alueiden tapahtumiin ja avustaneet niiden järjestämisessä.

Hankkeen tavoitteena on, että paikallinen kehittämistyö tuottaa pilotoitien kokemuksista sellaista tietoa, josta voisi olla hyötyä laajemminkin. Miten yhteisöllisyyttä voidaan hankkeella vahvistaa? Miten kansalaistoiminta maaseudun kylissä voi tukea kuntien sosiaali- ja terveyspalveluja? Millaisia kokemuksia erilaisista toimintamalleista kertyy? Mitä opimme osallistumisen esteistä ja edellytyksistä? Vastauksia näihin kysymyksiin on haettu KAMPA-kehittämismallissa monin eri tavoin: kaikille avoimista keskustelutilaisuuksista ”kansalaisfoorumeista”, eri yhteistyökumppaneiden kanssa pidetyistä palavereista sekä alueilla eri tilanteissa ja paikallislehdissä käydyistä keskusteluista. Eri asioita, tapahtumia ja havaintoja on kirjattu muistioihin ja muistiinpanoihin sekä tallennettu valokuviin. Alueelliset kehittäjät ovat lisäksi kirjanneet omia havaintojaan ja tunnelmiaan havaintolomakkeisiin. Lomakkeeseen on merkitty päivämäärä, palaveri tai tilanne, jossa kehittäjä on ollut mukana, kommentti osallistujista ja yhteistyötahoista sekä mahdolliset havainnot ja kokemukset osallistumisen esteistä ja sitä edistävistä seikoista. Näin kertynyttä tietoa on annettu myös päättäjien ja palveluorganisaatioiden käyttöön.

Parhaimmillaan alueelliset kehittäjät ja kehittäjäkoordinaattori toimivat siis työparina, jonka keskinäinen vuorovaikutus perustuu yhteisten työrupeamien lisäksi myös tuotettavaan kirjalliseen materiaaliin: kehittäjäkoordinaattori tarkastelee kertynyttä materiaalia ”ulkopuolisen” silmin ja analysoi sen pohjalta uutta tietoa ja ideoita kehittämistyössä hyödynnettäväksi. Nopeatempoisessa ja alati muuttuvassa maailmassa asioiden dokumentointi ja säännöllisesti niiden äärelle palaaminen ovat hyödyllisiä kehittämisen työvälineitä. Dokumenttien kautta asioita voidaan

tarkastella välillä etäämmältä, ja ne auttavat myös hahmottamaan pidempiä kehityskulkuja. KAMPA-hankkeessa kehittäminen, tiedon kerääminen ja tuottaminen ovatkin muodostaneet kehämäisen prosessin, jossa eri vaiheet palvelevat toisiaan.

KAMPA-hankkeessa syntyneitä kehittämismallia arvioitaessa voi ajatella, että lyhytaikaisessa, niukasti rahoitetussa hankkeessa se on ehkä ainoa mahdollinen. Kehitettyä toimintamallia kantaa ennen kaikkea osallistujien innostus. Toisaalta laajalla maantieteellisellä alueella on monia kyläkuntia, joihin hankkeen vaikutus ei näinkään toimien ulotu, vaikka pyrkimyksenä on tasapuolisuus. Alueellisten kehittäjien arjen haasteet yhteyksien rakentamisessa voivat olla suuria. Kuten myös tiedontuotannosta vastuussa olevan kehittäjäkoordinaattorin odotukset voivat olla ylimitoitettuja. Alueiden erilaisuus on arkitodellisuutta, joka tulee ottaa huomioon niin kehittämistyössä kuin muussa toiminnassa. Eri toimintaympäristössä samaa kehittämistyön mallia pitää soveltaa varsin joustavasti, pyrkimättä yhteismitallisuuteen. Paikallisesti sovellettu malli näyttää tuottavan parhaiten tietoa myös niistä runsaista ja idearikkaista käytännöistä, joilla arkisia hyvinvoinnin ongelmia maaseudun kylissä ratkotaan myös ilman hankkeita.

Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinto ja rivitason päivittäisissä paineissa puurtavat työntekijät tulee saada mukaan kehittämistyöhön alusta alkaen. Kansalaisosallistumisen rento meininki ja yhteisöllisyyden valtavat voimavarat auttavat myös heitä näkemään oman työnsä kehittämismahdollisuuksia. KAMPA-kehittämismalli ei tältä osin onnistunut vielä kaikilla alueilla vakuuttamaan viranomaisia, vaan työtä tämän eteen on tehtävä edelleen. Vuoropuhelun mallit kansalaisten ja sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmien kesken ovatkin mielestämme yksi keskeinen lähitulevaisuuden kehittämishaaste, johon kehittämistyön tässä vaiheessa ehdittiin vasta vähän tarttua.

KAMPA-hankkeen kehittämisfilosofiassa painottuvat avoimuus ja uteliaisuus kehittämisen sisältöjen, suuntien ja tekijöiden suhteen, vaikka kehittämistyön etenemistä onkin silloin vaikea ennakoita. Jokaisella toimijalla on työntekijänä ja kansalaisena omat persoonalliset lähtökohtansa, mutta osallistujina ja asiantuntijoina he ovat tasavertaisia. Uskomme siihen, että jokainen osallistuja, kylä tai

yhteistyökumppani tuo kehittämiseen jotakin arvokasta. Nämä periaatteet ovat olleet kehittämistyön tavoite ja samalla myös menetelmä. KAMPA-kehittämismallista on muotoutunut prosessi, jossa pyritään samanaikaisesti saavuttamaan tiettyjä lopputuloksia – esimerkiksi säilyttämään palveluja – ja kokeilemaan uusia toimintatapoja muutoksen aikaansaamiseksi. Konkreettisen lopputuloksen rinnalla oleellisia ovatkin uudenlaiset keskusteluavaukset, vaihtoehtojen esittäminen, yleisesti hyväk-

syttyjen totuuksien kyseenalaistaminen ja haastaminen. Ymmärrettävästi uudet ajatukset voidaan nähdä mahdollisuuksina mutta myös pelottavina ja olemassa olevia valta-asemia uhkaavina. Toisille ne ovat vahva toivon merkki siitä, että kaikesta epävarmuudesta ja synkkyudesta huolimatta yhdessä tekemällä ja uutta kokeilemalla voidaan kehittää elinoloja ja elinympäristöä niin, että se on jopa hauskaa.

2 Osallistuminen ja palvelut

Aila-Leena Matthies

2.1 Kansalaisten osallistumisen merkitys sosiaali- ja terveyspalveluissa

Sosiaali- ja terveyspalveluissa on nykyisin yhä enemmän puhetta osallisuudesta ja osallistumisesta. Tässä yhteydessä on hyvä palauttaa mieliin, että koko suomalainen hyvinvointivaltio on historiallisesti rakentunut alhaaltapäin, kansalaisten ja heidän järjestöjensä vaikutuksesta. Useimmat nykyisistä julkisista palveluista ovat alun perin syntyneet yhdistysten toimintana ja siirtyneet vasta myöhemmin kuntien toiminnaksi. Suurin osa suomalaisista haluaa edelleen säilyttää sosiaali- ja terveyspalvelut kaikille kuuluvana ja kansalaisten valvomana julkishyödykkeenä, yhteisenä hyvänä. Kansalaiset myös edelleen rahoittavat koko palvelujärjestelmän. Kansalaisten osallistuminen ei siis ole uusi keksintö, mutta sen säilymisestä ja vaikutusmahdollisuuksista on tänä päivänä syytä kantaa suurta huolta. Sille on tärkeä löytää myös uusia muotoja, kun palvelujen keskittäminen ja yksityistäminen tuottavat demokratiavajetta paikallistasolla. KAMPA-hankkeessa osallistumisella kehitetään keinoja varmistaa sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuus erityisesti maaseudulla.

Kukaan tuskin on tänään tietämätön siitä, että sosiaali- ja terveyspalveluiden tarve kasvaa, mutta rahaa niihin on vaikea löytää lisää. Vastaukseksi tarjotaan yhä suurempia hallintorakenteita, teknologiaa, tehostettuja palveluketjuja ja erikoistuneimpia yksiköitä. Kuitenkin ihmisten kasvavien palvelutarpeiden takana on varsin usein toisen ihmisen tarve. Vanhusten keskeisin haaste on yksi-

näisyys. Lapsiperheet tarvitsevat palvelujen lisäksi laajempia yhteisöllisiä tukiverkostoja. Päihde- ja mielenterveysongelmien kanssa kamppailevat ihmiset tarvitsevat palvelujen lisäksi kannustavia ihmissuhteita ja rakentavaa elämänsisältöä. Jos työtön ei pääse oitis työmarkkinoille, mukanaolo muussa mielekkäässä tekemisessä tuo päivärytmiä ja itsekunnioitusta, joskus työtäkin. Paikkaansa yhteiskunnassa koulun ja työelämän ulkopuolella etsivä nuori antaa erityisesti arvoa sille, että joku ottaa hänet tosissaan ja että voi kuulua johonkin porukkaan. Yhteisillä ponnistuksilla ylläpidettävät kokoontumispaikat ja tapahtumat pelastavat kyliä autoitumiselta ja kaupunkien asuinalueita vieraantumiselta. Liikunta ja muu terveyden edistäminen eivät onnistu ilman ihmisen omaa innostumista, ja siihenkin tarvitaan usein mukava porukka tai muu tärkeä kannustaja.

KAMPA-hankkeen toiminta-ajatus perustuu siihen, että

- ihmiset haluavat ja voivat itse osallistua oman ja yhteisönsä hyvinvoinnin tukemiseen
- kansalaisosallistumisella ja yhteisöllisyydellä ehkäistään ennalta sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta sekä lisätään ihmisten hyvinvointia
- sosiaali- ja terveyspalveluissa on käyttöä kansalaisten osallistumiselle, vaikuttamiselle ja kokemustiedolle
- sosiaali- ja terveyspalveluja voidaan rakentaa niin, että ne tukevat ihmisten luonnollista keskinäistä huolenpitoa ja yhteisöllistä vastuunkantoa paikkakunnilla.

Osallistumisella on monia muotoja. Se tarkoittaa sekä *yleistä kansalaisosallistumista* esimerkiksi yhdistystoiminnan ja erilaisten tilaisuuksien muodossa että *asiakkaiden eli yksittäisten palvelunkäyttäjien* ja heidän läheistensä osallisuutta koko palveluprosessissa tai vaikkapa vertaistuen ryhmissä. Osallistuminen voi olla *kollektiivista* ja *yksilöllistä*. Kansalaiset osallistuvat ja vaikuttavat *välillisesti edustuksellisenä toimintana* valtuustoissa, lautakunnissa, neuvostoissa ja asiakasraadeissa, mutta myös *suoran demokratian muodossa* erilaisin aloittein, julkisessa keskustelussa tai perustamalla ryhmiä ja yhdistyksiä. Toiminta voi olla siis virallista ja muodollista, mutta yhtälailla epävirallista, vapaamuotoista. Nykyisin osallistutaan myös

yhä enemmän sosiaalisen median eli erilaisen internetissä toimivien viestintäympäristöjen välityksellä keskustellen, verkostoituen, tiedottaen ja kantaa ottaen. Osallistuminen palveluissa tarkoittaa sitä, että asiantuntija- ja viranomaisvallan rinnalla valtaa ja toimijuutta siirtyy kansalaisille ja palvelujen käyttäjille. Usein puhutaan myös alhaalta lähtevästä, paikallisesta ja kokemuksellisesta tiedosta asiantuntijatiedon rinnalla.

Kansalaisten näkökulmasta konkreettinen osallistuminen hyvinvointipalveluissa lähtee tutkimusten perusteella seuraavista asioista (Taulukko 1):

Taulukko 1. Kansalaisosallistumisen lähtökohdat ja suuntautuminen hyvinvointipalveluissa tutkimusten mukaan

HALU TIETÄÄ JA VAIKUTTAA

Kansalaiset ovat kiinnostuneita ja kantavat vastuuta siitä, mitä palveluille ja palveluissa tapahtuu. He vaativat palvelu-uudistusten läpinäkyvyyttä ja avointa tiedotusta, järjestävät säännöllistä vuorovaikutusta, viranomaisten kunta-kyläkiertoja, yhteisiä neuvonpitoja paikallistasolla, sekä lähtevät mukaan kansalais- ja asiakasraateihin, alueneuvostoihin ja aluebudjettien laadintaan.

HALU TEHDÄ ITSE JAYHDESSÄ

Kansalaiset ovat itse toimijana osallistumalla eri tavoin palvelujen tuottamiseen, kuten palvelujen tarpeen kartoitukseen, suunnitteluun ja kehittämiseen. Yhdistykset, osuuskunnat ja paikalliset kumppanuusverkostot tuottavat kunnalle sopimus pohjaisesti yksittäisiä lähipalveluja kylällään. Kansalaiset järjestävät palveluita tukevaa yhteisöllistä sosiaalista ja kulttuurista toimintaa ja tapahtumia asuinalueellaan.

HALU TULLA OTETUKSI TODESTA

Kansalaiset korostavat palvelujen arvopohjaa ja vaativat sosiaalisten oikeuksien toteutumista tasavertaisena palvelujen saatavuutena. He haluavat, että palvelut tukevat omaehtoisuutta, ja että heidän elämäntilanteidensa ainutlaatuisuus otetaan huomioon. Eri alueiden asukkaat, eri elämäntilanteissa olevat ja erityisryhmät tuovat esiin omat tarpeensa ja puolustavat oikeuksiaan.

2.2 Kansalaisosallistumisella sosiaali- ja terveyspalveluis- sa vahva laillinen perusta

Myös suomalainen lainsäädäntö on jo pitkään alleviivannut kansalaisen osallistumista ja vaikuttamista. Suomen perustuslain 14. pykälässä tämä ilmaistaan selkeästi:

Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon (Perustuslaki 731/1999, § 14).

Kuntalaissa 27. pykälässä asia sanotaan vielä selkeämmin ja annetaan valtuustojen vastuulle:

Valtuuston on pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää erityisesti:

- 1) valitsemalla palvelujen käyttäjien edustajia kunnan toimielimiin;*
- 2) järjestämällä kunnan osa-alueita koskevaa hallintoa;*
- 3) tiedottamalla kunnan asioista ja järjestämällä kuulemistilaisuuksia;*
- 4) selvittämällä asukkaiden mielipiteitä ennen päätöksentekoa;*
- 5) järjestämällä yhteistyötä kunnan tehtävien hoitamisessa;*
- 6) avustamalla asukkaiden oma-aloitteista asioiden hoitoa, valmistelua ja suunnittelua; sekä*
- 7) järjestämällä kunnallisia kansanäänestyksiä. (Kuntalaki 365/1995, § 27)*

Vastaavasti vuodelta 1983 olevassa sosiaalihuoltoasetuksessa on ilmaistu hyvin konkreettisesti, miten kunnan asukkaiden ja sosiaalihuollon asiakkaiden osallistumista on tuettava. Jo asetuksen ensimmäisessä pykälässä todetaan seuraavasti:

Sosiaalilautakunnan on tuettava kunnan asukkaita omatoimisessa sosiaalisten epäkohtien ehkäisemisessä ja korjaamisessa sekä hyvinvointia tukevien ja edistävien olosuhteiden ylläpitämisessä ja kehittämisessä.

Saman asetuksen viidennessä pykälässä todetaan edelleen:

Sosiaalihuollon asiakkaille on järjestettävä mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa tarkoituksenmukaisella tavalla sosiaalihuollon ja sen eri toimintayksiköissä annettavan huollon suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Sosiaalihuolto asetus 29.6.1983/607, 1§ ja § 5)

Lainsäädännön perusteella suomalaisessa yhteiskunnassa ja sen järjestämissä palveluissa kansalaisosallistuminen on siis itsearvoisen tärkeää. Julkisen vallan ei pidä vain sallia kansalaisten osallistuminen, vaan sen on luotava osallistumiselle edellytyksiä ja pidettävä huolta siitä, että kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa.

Osallistumisen tärkeys on Suomessa tullut viime vuosina uudelleen esille varsinkin EU:n kautta. Erilaiset EU:n hankerahoitusohjelmat edellyttävät, että hankkeissa noudatetaan osallistavia toimintatapoja ja huomioidaan eri väestöryhmien näkemykset. Nämä toimintatavat ovat siirtymässä siten myös jäsenmaiden toimintaan. Erityisen paljon EU korostaa nuorten osallistumista ja on huolissaan sen vähentymisestä. EU:n Eurooppa 2020 strategiassa osallistavan yhteiskunnan kehittäminen on nostettu etusijalle ja siihen veloitetaan myös jäsenmaita kaikissa toimissaan. Suomi on kuitenkin pahasti jäljessä osallistavien menetelmien kehittämisessä, eikä kansalaisia huomata aina ottaa mukaan heidän palvelu- jaan kehitettäessä.

2.3 Miksi osallistumista tarvitaan

Kansalaisten ja asiakkaiden osallistuminen on erityisen arvokasta ja merkittävää useasta eri näkökulmasta. Niissä korostuu, että kansalaisosallistuminen on ensinnäkin merkittävää ylipäänsä siksi, että palvelut säilyisivät ja saavuttaisivat tarvitsijansa. Toiseksi tiedetään, että kansalaisosallistuminen ja asiakasosallisuus parantavat palvelujen laatua monella eri tavalla. Kolmanneksi on nähty, että kansalaisten osallistuminen palveluissa eri tavoin on välttämätöntä demokratian vuoksi. Ilman sitä demokraattinen toimintatapa katoaa sosiaali- ja terveyspalveluistamme. Taulukkoon 2. olemme koonneet tutkimuksista ja myös KAMPA-hankkeen kokemuksista tästä tietoa.

PALVELUJEN SÄILYMISEN JA SAATAVUUDEN VUOKSI

- Tarjottavat palvelut ja kansalaisten tarpeet kohtaavat paremmin.
- Tiedonkulku ja läpinäkyvyys paranevat: tiedetään mitä kansalaiset jo tekevät ja mitä viranomaiset.
- Lähipalvelujen saatavuutta voidaan varmistaa kansalaisten omalla toiminnalla erityisesti etäällä isoista palvelukeskuksista.
- Kansalaisten kehittämät toimintamallit ovat yhteisöllisiä ja niissä sektorirajat ylittyvät mutkattomammin.
- Palvelujen painopiste siirtyy kalliista korjaavista palveluista ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen.
- Tutkimusten mukaan palvelunkäyttäjien osallistuminen palvelujen kehittämiseen voi säästää kustannuksia jopa 30 %.

PALVELUJEN LAADUN VUOKSI

- Vuoropuhelun kulttuuria ja uudenlaista ymmärrystä kansalaisten ja työntekijöiden, päättäjien ja kuntalaisten sekä asiantuntijoiden ja maallikoiden välillä.
- Löytyy uutta tietoa ja uusia ideoita, toimivia yksinkertaisia ratkaisuja ja paikallistasolta alhaalta lähteviä konkreettisia parannuksia.
- Osallistuminen ja kriittisetkin äänet auttavat ennakoimaan palvelutarpeita ja tunnistamaan riskejä ennakoita.
- Osallistuminen tukee itsessään asiakkaiden hyvinvointia ja työntekijöiden työmotivaatiota.

DEMOKRATIAN VUOKSI

- Palvelut ovat olemassa kansalaisia varten, kansalaisten omistamia ja rahoittamia ja niiden tulee kansanvallassa olla kansalaisten valvomia.
- Palvelujen rakenneuudistukset ovat luoneet demokratiavajeen, sillä isoissa tai yksityistetyissä järjestelmissä kansalaisten tahtoa monimutkaisissa asioissa ei voida kysyä ja valta on keskittymässä palveluissa yhä harvempiin käsiin.
- Kansalaiset kaipaavat perinteisen poliittisen osallistumisen ja tarjottujen osallistumismallien, kuten kuulemisten ja tyytyväisyyskyselyjen rinnalle uudenlaisia tapoja saada vaikuttaa.
- Demokratiassa on pidettävä huolta erityisesti kaikkein heikoimmassa osassa olevien oman äänen kuulumisesta varsinkin niissä asioissa, jotka ovat heille välttämättömiä, kuten palvelut.

3 Kylät ja hyvinvointi – kohti kansalaislähtöisiä yhteisöllisiä kylien hyvinvointipalveluja

Anne Ruuttula-Vasari

3.1 Kylät itse hoitamaan asioitaan – KAMPA-alueen kylien rakenteellinen kehitys

KAMPA-hankkeessa on ollut mahdollisuus seurata ja tukea Keski-Pohjanmaan ja Järvi-Pohjanmaan kylien matkaa kohti erilaisia tapoja tuottaa hyvinvointia ja palveluja. Kylien kansalaistoimintaa ja yhteisöllisyyttä voidaan hyödyntää myös sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämisessä. Hankeaikana esiin on noussut erilaisia malleja, joita toteuttamalla kylät tai kaupunginosat voivat olla mukana hyvinvointipalveluiden tuottamisessa. Siksi on tarpeen omistaa tässä julkaisussa yksi luku kylätason toiminnan ja kehityksen tarkastelulle. Sosiaali- ja terveydenhuollossa ei ehkä ole vielä täysin tiedostettu, millaista yhteistoimintapotentiaalia kylät myös EU-rahoituksen vuoksi sisältävät. Tässä luvussa tarkastelemme yleisellä tasolla, millaisia rakenteita osallisuudelle ja yhteisöllisyydelle paikallisyhteisöjen tasolla on olemassa ja miksi ne ovat hyvinvoinnin kannalta merkityksellisiä. Myös luvussa 4 on useita esimerkkejä kylien toiminnasta.

3.1.1 Kyläyhdistykset

KAMPA-hankealueen kylissä Keski-Pohjanmaalla ja Järvi-Pohjanmaalla on ollut pitkälti samanlainen kehityskaari viimeisen kahden vuosikymmenen ajan. Entisestä vapaamuotoisesta kylätoiminta-ajasta ja kotiseututyöstä on vähitellen siirrytty vakiintuneempaan kyläyhdistys- ja kylien kehittämistoimintaan. Alueiden kylien kehityshistoriaa seurattaessa

näkyä kylätoiminnassa selvä muutos 1990- ja 2000-luvuilla, jolloin kyläyhdistykset ja kylien yhteenliittymät ovat rekisteröityneet virallisesti yhdistyksiksi. Näin kyliin on saatu oikeustoimikelpoisia toimijoita, jotka voivat tehdä muun muassa sopimuksia.

JYTA-alueen kunnissa Perhon- ja Lestijokilaaksossa toimivan JYTA-alueen kunnissa on tällä hetkellä keskimäärin neljästä kuuteen rekisteröitynyttä kyläyhdistystä kuntaa kohti. Myös muut kotiseututoimintaan tai maatalouteen liittyvät yhdistykset ja seurakunnat, kuten Toholammin Pajamäen kannatusyhdistys tai Halsuan Marjusaaren maamiesseura, ovat merkittävästi lisänneet kylien toiminnan monimuotoisuutta ja palvelutuotantoa 2000-luvun vaihteessa.

Kokkolan kaupunkialueella asukasyhdistystoiminnalla on selvästi pidemmät perinteet kuin varsinaisen maaseudun kyläyhdistyksillä, sillä Kokkolan ensimmäiset asukasyhdistykset on perustettu jo 1970-luvulla. Kokkolan kaupungin alueella on nykyisin kymmenen kyläyhdistystä, jotka kaikki toimivat Kokkolaaan liitettyjen maaseutukuntien alueella. Erittäin aktiivisia kyläyhdistyksiä on Kälviän ja Lohtajan entiskunnissa.

Järvi-Pohjanmaalla maaseutumaisemmassa Alajärven kaupungissa (Lehtimäki mukaan luettuna) on yhdistysrekisterin mukaan 13 kyläyhdistystä. Lisäksi Soiniin on rekisteröity neljä kyläyhdistystä. Vimpelistä puolestaan kyläseuroja löytyy kuusi. Vimpelissä toimivat kyläseurat ja -yhdistykset ovat Järvi-Pohjanmaan alueen vanhimpia ja Vimpelin historiallisesti voimakas yhteistoimintaperinne (mm. suojeluskuntatoiminta, nuorisoseurat)

näkyä vieläkin yhdistystoiminnan laajuudessa. Lukumääriä tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava, että kylissä toimivat aktiiviset yhdistykset voivat olla muitakin kuin kyläyhdistyksiä. Järvi-Pohjanmaalla on kyliä, joissa esimerkiksi maa- ja kotitalousnaiset tai MTK:n paikallisyhdistys on aktiivinen toimija myös kylätasolla.

3.1.2 EU:n Leader -ohjelma kylien mahdollisuutena

Suomalaista maaseudun kylätoimintaa täydentää hyvin 1990-luvun lopulla myös KAMPA-hankealueen kyliin vakiintunut EU:n aloiteohjelman mukaan nimensä saanut Leader-toimintatapa. Sen ydin on paikallinen ja asukkaiden oma aktiivinen toiminta maaseudun kehittämiseksi. Leader-toimintaryhmien tuella eri toimijoilla on mahdollisuus hakea rahoitusta yleishyödyllisiin ja elinkeinotoimintaa edistäviin hankkeisiin. Leader-toimintatapa pyrkii aidosti noudattamaan alhaalta ylöspäin -kehittämisen periaatetta. Tästä hyvä esimerkki on se, että rahoituspäätöksiä tekevien toimintaryhmien hallitusten jäsenpaikkojen tulee jakautua tasaisesti niin, että kuntien, yritysten ja asukkaiden edustajia on kaikkia kolmasosa. KAMPA-hankkeen toimialueella toimii viisi alueellista Leader-toimintaryhmää, jotka ovat Pirityiset ry, Rieska-Leader ry, Aisapari ry, Kuusiokuntien Kehittämissyhdystys ry ja Aktion Österbotten rf.

Maaseutukylille Leader-toimintatapa merkitsi uutta kannustusta toimia yhteistyössä oman alueen kehittämisessä. Leader-toimintaryhmät ovat tukeneet innovatiivisia ja maaseutualueille sovellettavissa olevia erilaisia kehittämistoimia. Näiden toimenpiteiden tarkoituksena on ollut säilyttää maaseutu elinvoimaisena sekä turvata ja luoda työpaikkoja. Hanketoiminnan avulla on kehitetty kyläläisten hyvinvointia, joka Leader-toiminnassa on ymmärretty hyvin laajasti sekä taloudellisenä että sosiaalisena hyvinvointina. Taloudellinen hyvinvointi liittyy pitkälti kilpailukykyisen elinkeinotoiminnan kehittämiseen, jota usein hahmotellaan nimenomaan kyläsuunnitelmissa ja toteutetaan EU-hankerahoituksen kautta. Sosiaalinen hyvinvointi, kyläläisten henkisen ja sosiaalisen pääoman kasvattaminen, on tulossa vasta vähitellen selvemmin esiin hanketoiminnan painopistealueena.

1990-luvun loppu ja 2000-luvun alku onkin ollut monilla KAMPA-hankealueen kylillä aktiivista toiminta-aikaa erityisesti erilaisten EU-rahoitteisten kylähankkeiden ja muun kylille suuntautuvan kehittämistoiminnan muodossa. Leader-rahoitus ja toimintaryhmät ovat synnyttäneet selkeästi aivan uuden käytännön toimia alhaalta ylöspäin ja yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Uusi toimintakulttuuri luo mahdollisuuden kehittää kyliä myös sosiaali- ja terveystalouden näkökulmasta tärkeällä tavalla eli luomalla ennaltaehkäisevää hyvinvointia kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden kautta. Sosiaalityössä ja sosiaalihuollossa tuttu kaupunkimainen yhdyskuntatyön ja yhteistyön perinne on vahvistunut myös maaseudulla Leader-ohjelman avulla.

Kylien uudenlainen kehittäminen on päässyt kunnolla alkuun Leader-toiminnan järjestäytymisvaiheen myötä. Toiminta aloitettiin perustamalla oikeustoimikelpoisia yhdistyksiä ja laatimalla erilaisia toimintasuunnitelmia. Näin epävirallisemmat kylätoimikunnat ja kotiseutuseurat alkoivat korvautua yhdistyksillä, joilla oli selvä visio kylätoiminnan kehittämisessä. Kylien EU-rahoitteisten hankkeiden toteuttamisessa omaksutut toimintatavat ovat luoneet pohjaa kylätoiminnan muullekin kehittämiselle. Kylätoiminnan suunnitelmallisuus, kyläkohtaiset kyläsuunnitelmat, tuovat toimintaan uskottavuutta ja ovat edellytys kylien hakiessa avustuksia toimintansa kehittämiseen.

Leader-hankkeina Keski-Pohjanmaan alueella on toiminut muun muassa Kyläyrittäjyys-hanke 2000-luvun alkuvuosina. Hankkeen tavoitteena oli Keski-Pohjanmaan maaseutukyliin sopivien yhteisötalouden muotojen kehittäminen yhteistyössä kyläyhdistysten ja maaseutua kehittävien yhteisöjen ja osuuskuntien kanssa. Hankkeessa lisättiin maakunnan kylien ja alueen muiden toimijoiden yhteisötalouden osaamista ja verkostoitumista sekä kehitettiin paikallisia kyläyrittäjyyden malleja. Maaseudun palvelutuotannon säilyttäminen ja kehittäminen on ollut niin keski- kuin järvipohjalaisissakin kylissä tehdyn kehittämistyön keskiössä koko 2000-luvun ajan.

Maakuntien alueella kylien kehittämistoimintaa on jo tehty monissa kylissä, ja hyviä käytäntöjä ja suunnittelumalleja on tuotu esiin monin tavoin (ks. esim. Lukkarinen ja Smeds-Nylund 2005: Kylätalous. Yhteisötalouden kä-

sikirja). Edelleen on kuitenkin puute ideoiden ja toiminnan koordinoinnista ja suunnitelmi- en päivittämisestä nykytilanteeseen. Erilaisia työkaluja ja rakennustavaraa on ollut, ja on, runsaasti tarjolla kylien palvelutuotannolle.

3.1.3 Maakunnalliset kylien yhdistykset kylien etujärjestöinä

Myös kylien maakunnalliset yhteenliittymät, Järvisseudulla toimiva Eteläpohjalaiset kylät ry (perustamisvuosi 1995), JYTA-alueella ja Kokkolan suomenkielisellä alueella toimiva Keskipohjalaiset kylät ry (2000) sekä ruotsinkielisen Kokkolan ja Kruunupyyn alueella toimiva Aktion Österbotten rf (2000, toimii samalla myös Leader-toimintaryhmänä) ovat koonneet yhteen maakuntien kyliä ja muita kylien kehittämistoimintaa harjoittavia yhdistyksiä. Näillä yhdistyksillä on tarkoitus vahvistaa kylien elinkelpoisuutta sekä kylä- ja asukastoimintaa. Maakunnalliset yhdistykset ovat ottaneet tehtäväkseen toimia kylätoiminnan edunvalvojana ja kylien kehittämistyöhön osallistuvien yhdistysten yhteistyöelimenä. Samalla ne muodostavat linkin paikallistason ja valtakunnallisen kylätoiminnan välille, mikä on erittäin tärkeää ajatellen esimerkiksi hyväksi todettujen ideoiden ja käytäntöjen leviämistä.

Keskipohjalaiset kylät ry laati Keski-Pohjanmaan maakunnallisen kyläohjelman vuosille 2002–2006. Tässä ohjelmassa on käyty läpi maakunnan kylien palvelutuotannon taso 2000-luvun alussa ennen kuntien rakennemuutoksia. Vielä 2000-luvun alussa Keski-Pohjanmaalla oli 11 kuntakeskusta. Tämän jälkeen tilanne on muuttunut monellakin tapaa. Himanka on liittynyt Kalajokeen. Kälviä, Lohtaja ja Ullava kylineen ovat nyt osa Kokkolaa. Tilanne alueen kylissä on muuttunut rajusti 2000-luvulla, sillä jo pelkästään koulujen lopetus pienissä kunnissa on heikentänyt kylille tuotavien palveluiden tasoa ja vanhus-tenhuolto kuntakeskuksista käsin on yleistä. Kylien omia palveluita on vielä satunnaisesti, ja kyläavustajia ja muita vastaavia toimijoita löytyy muutamasta kylästä. Ikäihmisten kasvava osuus kylien asukkaista puolestaan luo tarpeen ja toisaalta mahdollisuuksia kylien palvelujen kehittämiseen. Keski-Pohjanmaan kylille tarvittaisiinkin kipeästi uutta kyläohjelmaa, jossa voitaisiin selkeyttää maakunnan

kylätoiminnan tilaa ja ottaa mukaan entistä selkeämmin kylien palvelutuotannon eri mahdollisuudet.

Niin Keski-Pohjanmaalla kuin Järvi-Pohjanmaallakin kylien yhteenliittymän vaikutus on jäänyt pääasiassa kylien ja maaseudun kehittämiseen liittyvään tiedotustoimintaan ja neuvonnan antamiseen. Käytännössä Leader-toimintaryhmät, kyläyhdistykset ja maakunnalliset kylien yhteenliittymät ovat nyt ne tahot, jotka tuovat tietoa hyvistä käytännöistä ja uusista toimintavoista myös hyvinvointi-palveluiden osalta. Peruspalveluista vastaavat erilaiset kuntayhtymät tarvitsevatkin kump-paneikseen kolmannen sektorin toimijoita, jotta kuntalaisia ja kyläläisten palveluja voitaisiin kehittää yhä paremmin vastaamaan heidän tarpeitaan. Lisäksi kylätoiminnalta vaaditaan valmiutta tuottaa yhteistyön pohjaksi tietoa paikallistason lähtökohdista – niin mahdollisuuksista kuin haasteista.

3.2 Kylät hyvinvoinnin ja palvelujen tuottajina

Kylät ja kylätoiminta eri muodoissaan on alettu nähdä yhä selvemmin ennaltaehkäisevänä toimijana paikallisessa hyvinvointipolitiikassa. Kylien yhteishenkeä ja yhteisöllisyyttä ylläpitävät tapahtumat ovat luontaisesti tuttu tapa toimia kylillä. Niitä ei vain ole aina tunnustettu ja tunnustettu tavaksi tukea yhteisöllisyyttä ja ennaltaehkäistä syrjäytymistä tai osattomuutta – ylläpitää hyvinvointia. Myös erilaiset kulttuuri-, liikunta-, taide-, hengelliset ja ympäristötapahtumat ovat osa hyvinvoinnin kokonaisuutta.

Kylät ovat heränneet siihen, että on olemassa monia keinoja tuottaa palveluja, jotka ovat toimijoiden itsensä ideoimia, kylänsä näköisiä. Lähipalveluja voidaan tuottaa kylillä edullisesti, sillä niissä vaikuttavat ihmiset ja palveluorganisaatiot pystyvät luontaisesti toimimaan yli erilaisten sektorirajojen. Kylien palvelutuotantoa voidaan edistää tukemalla omaehtoisuutta ja kansalaisosallistumisen eri muotoja. Terveiden edistäminen itsehoidon ja yhteisöllisyyden avulla on oikeastaan perinteinen ja vanha tapa hoitaa ja ylläpitää ihmisten hyvinvointia. Hyvät vanhat käytännöt ovat edelleen hyviä ja käyttökelpoisia käytäntöjä. Kyse ei itse asiassa olekaan täysin uusista aja-

tuksista, vaan jo hyväksi koettujen yksittäisten käytäntöjen kokoamisesta ja esilletuomisesta.

KAMPA-alueen kylillä on jo selviä esimerkkejä, miten kylä voi sopia palveluista ja toimista, joilla kyläläisten omaa hyvinvointia voidaan tukea. Halsualla Marjusaaren maamiesseuran kyläavustaja on toiminut jo vuosikautia. Kruunupyyn Småböndersin kylä samoin kuin Alajärven Luoma-aho ovat ottaneet vastuuta koulutoiminnasta ja kyläpalvelujen ylläpidosta. Kokkolan Sokojan kylällä toimiva kylätalo tarjoaa puitteet myös päivähoidolle ja liikuntatilat läheisen koulun tarpeisiin. Edellä kerrotuissa esimerkeissä kylillä toimivat yhdistykset ovat tehneet kunnan kanssa sopimuksen palvelujen tuottamiseen osallistumisesta ja ovat näin osaltaan kantamassa vastuuta kyläläisten hyvinvoinnin säilymisestä. Lähipalvelujen koordinoitua toteutetaan esimerkiksi kyläpalvelukeskuksista käsin. Eri sektoreiden keskinäistä vastuunkantoa kylätason toiminnoista pilotoidaan esimerkiksi Vetelin vanhan emäntäkoulun ”Hyvinvoinninlinnakeessa”. (ks. luku 4.3). Tämä toimintatapa on vielä pitkälti ajatuksen tasolla. Pitkään kylätoiminnassa mukana olleista yhteisöllisesti toimivista kylistä löytyy kuitenkin hyviä esimerkkejä siitä, miten palveluja voidaan järjestää paikallistasolla. Niillä on myös valmius jo tällä hetkellä kylän oman palvelutuotannon ja sektorirajat ylittävän yhteistoiminnan kehittämiseen.

KAMPA-alueen useissa kylissä on jo tehty kyläsuunnitelmia, jotka olisi mahdollista päivittää suoraan kylien hyvinvointisuunnitelmiksi. Hyvinvointisuunnitelma nähdään työvälineenä, jolla kylältä tuodaan kansalaislähtöisesti esille tietoa palvelutarpeista, -tarjonnasta ja resursseista. Hyvinvointisuunnitelma voi siten liittyä suoraan jo aikaisemmin kylillä laadittuihin kyläsuunnitelmiin sekä hankesuunnitelmiin. Jo tehtyä työtä kannattaa lähestyä uudesta näkökulmasta, kylien hyvinvointipalvelujen näkökulmasta. Ensimmäiset askeleet perinteisistä kyläsuunnitelmista kylän palvelutuotantoa vahvistaviin hyvinvointisuunnitelmiin on otettu KAMPA-hankkeen aikana. Suunnitelmaa on luonnosteltu esimerkiksi Eskolan kyläyhdistyksessä.

Tie kohti hyvinvointisuunnitelman laatimisvaihetta vaatii kyliltä yhteisöllisyyttä ja pitkäaikaista kylän sisäistä ja sen ulkopuolelle suuntautuvaa vuorovaikutusta. Kylä on elänyt aikaa, jossa itse on synnytetty ideoita ja ajatuk-

sia, joita on päästy toteuttamaan yhdessä. Jotta tällaiseen yhdessä tekemisen tilaan päästään, kylän täytyy tuntea oma menneisyyteensä ja kulttuurinsa. Oman paikallis- ja kyläidentiteetin taustatekijät ja kylän historian tunteminen antavat vankan pohjan hyvinvointisuunnitelman tekoon. Hyvinvointisuunnitelma toimii viestinviejänä ja vuorovaikutuskanavana, sillä siihen voidaan kirjata tärkeät terveiset kunnallisen palvelujenjärjestäjän suuntaan ja vastaavasti toisinpäin.

Kylätoimijoilta vaaditaan monitaitoisuutta sekä kylän ja kylätoiminnan hyvää tuntemusta. Maantieteellisen alueen tuntemus on tärkeää, mutta tärkeää on myös katsoa alueen ulkopuolelle sekä tuoda tietoa kylille ja viedä vastaavasti tietoa kylistä ulkopuolelle. Tuhannen taalan kysymys kunnille on tällä hetkellä, voidaanko korjaavien kalliiden ja inhimillisesti raskaiden erityispalvelujen tarvetta vähentää järkevällä ennaltaehkäisevällä toiminnalla, esimerkiksi tukemalla systemaattisesti osallistumista ja yhteisöllisyyttä kylä- sekä kaupun- ginosatasolla.

3.3 Kylät lähidemokratian perustana

Kuntien ja palvelurakenteiden muutoksessa päätöksentekoa keskitetään, jolloin syntyy demokratian puutteita paikallistasolle. Vähitellen Suomessakin on alettu huolestua siitä, että lähidemokratian kehittäminen on vielä tekemättä, kun painopiste on ollut isojen hallintorakenteiden, kuten erityisvastuualueiden ja suurkuntien hahmottelussa.

KAMPA-alueella Paras-muutoksen myötä syntyi kolme eri tavoin organisoitunutta yhteistoiminta-alueita, jotka tällä hetkellä huolehtivat sosiaali- ja terveystieteiden järjestämisestä. Kokonaisvastuun kantaminen erilaisten yhteistoimintamallien, kuntaliitosten ja kuntayhtymien kautta ei ole sujunut ongelmitta, ja keskustelu lähidemokratiasta kuntatasolla on viime aikoina terävöitynyt.

Kylätasolla on jo näkyvissä se, että yksittäiset pitkään kyläyhdistystoiminnassa mukana olleet kylät ovat siirtymässä kyläsuunnitelma- vaiheesta kohti hyvinvointisuunnitelmien te- koprosessia. Ne ovat sosiaali- ja terveystieteiden lähitaso- ja lähidemokratian kannalta varsin olennaisia. KAMPA-hankkeessa kylillä

järjestetyt kyläraatingit ja kansalaisfoorumit (ks. luku 4) toimivat yleisinä keskustelutilaisuuksina ja kohtaamispaikkoina eri tasojen välillä. Hankealueella on ollut myös useita muita säännöllisiä matalan kynnyksen tapaamisia. Nämä voidaan nähdä lähidemokratian rakenteiden alkuina. Kylien hyvinvointi perustuu osallisuuteen. Jos kyläläiset voivat olla itse mukana osallistumalla ja vaikuttamalla suoraan asioihin, sen koetaan lisäävän hyvinvointia. Osallisuus edistää hyvinvointia ja antaa vakuuden siitä, että kylät kuuluvat yh-

teiskuntaan, joka tarvitsee niitä toimiakseen kunnolla. Yhteisöön, kylään ja yhteiskuntaan kuulumisen tunne voi syntyä maaseudun ihmiselle monelle tavalla kuten työn, harrastusten, kansalaisjärjestötoiminnan tai muun vaikuttamisen kautta. Osallisuus merkitsee omakohtaisesta sitoutumisesta nousevaa vaikuttamista asioiden kulkuun ja vastuun ottamista seurauksista.

Ja kukas tästä maaseudun hyvinvoinnista puhuu, jos emme me kyläläiset sitä itse tee.

4 Esimerkkejä kansalaisosallistumisesta ja yhteisöllisyydestä

4.1 Kehittämistyö Kokkolan ja Kruunupyyn alueella

Johanna Lång

KAMPA-hankkeessa Kokkolan ja Kruunupyyn alueella kehittämisen painopistealueina hankesuunnitelmassa ovat:

- 1) vuorovaikutuksen lisääminen sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä vastaavien viranomaisten, luottamushenkilöiden sekä kuntalaisten kesken
- 2) asiakasarvioija-mallin kehittäminen, jotta sosiaali- ja terveyspalveluissa voidaan hyödyntää asiakkaiden kokemustietoa palvelujen kehittämisessä sekä
- 3) paikallisten yhdistysten ja kuntien välisen yhteistyön kehittäminen hyvinvointipalvelujen tuottamisessa.

Ensimmäiseen tavoitteeseen pilotoituja konkreettisia toimintakäytäntöjä ovat Kyläraatingit ja niiden toimintamallin kehittäminen edelleen. Asiakasarvioinnin kohdalla hankkeessa on kartoitettu sen kehittämistarpeita ja -mahdollisuuksia yhdessä kuntalaisten ja viranomaisten kanssa. Lisäksi on järjestetty kaikille yhteistä ja eri toimijoille erikseen suunnattua koulututusta aiheesta. Kolmannen tavoitteeseen liittyen voi esimerkiksi nostaa Seniorikahvilan käynnistämisen yhdessä Yhteisöklubi Sillan kanssa Kokkolassa. Lisäksi hankkeessa tehdyillä perehtymiskäynneillä eli kylävierailuilla Kokkolan ja Kruunupyyn alueella koottiin konkreettista tietoa monista hyvistä käytännöistä, joita alueen kylät toteut-

tavat asukkaidensa hyvinvoinnin parantamiseksi.

4.1.1 Kyläraatingit

KAMPA-hanke järjesti Kokkolan ja Kruunupyyn alueella tammi-helmikuussa 2012 viisi Kyläraatingiksi nimettyä keskustelutilaisuutta. Kyläraatingien tavoitteena on koota yhteen kuntalaisia, yhdistystoimijoita, luottamushenkilöitä ja viranhaltijoita keskustelemaan sosiaali- ja terveyspalveluista sekä niiden kehittämisestä kansalaisosallistumisen pohjalta.

Kyläraatingeissa käytiin vilkasta keskustelua ajankohtaisista ja ihmisten mieliä askarruttavista kysymyksistä. Pääsääntöisesti ihmiset kertoivat olevansa tyytyväisiä nykyisiin palveluihin, mutta huoli siitä, mitä palveluille on tapahtumassa tai tulee tapahtumaan lähitulevaisuudessa, oli yhteinen. Pitkälti tämä liittyi julkisuudessa näkyvästi esillä olleisiin tietoihin sosiaali- ja terveystoimen vaikeasta taloustilanteesta ja suunnitteilla olevista muutoksista. Huolen ohella viestitettiin vahvaa sitoutumista omiksi koetuista julkisista palveluista huolehtimiseen sekä niiden puolustamiseen. Suurimmat kehittämistoiveet suuntautuivat vuorovaikutuksen lisäämiseen palvelujen järjestämisestä vastaavien viranomaisten sekä kuntalaisten kesken. Eräs keskusteluun osallistuja kiteytti asian seuraavasti: *Mitä enempi tiedetään, sitä parempi ja päinvastoin – mitä vähempi tiedetään, sitä enempi valitetaan.* Toinen osallistuja puolestaan totesi, että *Tällainen kyläkierrros tuo kasvot sille, keitä te päättäjät olette. Ei ole vain yksi ihminen, joka välittää tietoa.*

Järjestetyissä tilaisuuksissa ihmiset ovat kertoneet olevansa tietoisia siitä, että palvelut eivät voi olla kaikenkattavia, eikä jokaiseen tarpeeseen vastaaminen ole mahdollista. Kipeätkin päätökset on kuitenkin helpompi hyväksyä, kun niistä voidaan yhdessä keskustella ja miettiä, millaisia vaihtoehtoisia tapoja palvelujen turvaamiseksi tai korvaamiseksi olisi löydettävissä. Yhteiset tilaisuudet palvelevat myös viranhaltijoiden tarvetta oppia tuntemaan toimialuetta ja siellä asuvia ihmisiä. Palvelurakenteen muutokset ovat tarkoittaneet nimenomaisesti hallintorakenteiden uusimista ja hallinnon keskittämistä; niinpä johtavat viranhaltijat ovat etäännyneet kunnantaloilta kaupungintalon toimistohuoneiden uumeniin. Tavallisilla kuntalaisilla on kuitenkin runsaasti kokemukseen pohjautuvaa tietämystä ja osaamista, jota ei kannata jättää päätöksenteossa hyödyntämättä. Viranhaltijoiden, luottamushenkilöiden sekä palveluja käyttävien kansalaisten voimien yhdistäminen avaa mahdollisuuksia uudenlaisten ja innovatiivisten ratkaisujen löytämiseen.

Kertyneistä kokemuksista innostuneena on Kokkolan ja Kruunupyyn alueella lähdetty kehittämään käytäntöä, jossa Kyläraatingeista tulee säännöllinen osa sosiaali- ja terveystoimen vuosittaista toimintaa. Tavoitteena on koota kuntalaiset, viranhaltijat ja päättäjät keskustelemaan pyöreän pöydän ääreen ajankohtaisista sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä alueen asukkaiden hyvinvointiin liittyvistä kysymyksistä ja asioista: Miten palvelut vastaavat kuntalaisten tarpeisiin? Miten niitä voitaisiin kehittää entistä paremmiksi? Mitä kylillä voitaisiin tehdä itse kyläläisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi? Samalla tilaisuuksissa on tärkeä tuoda esille, millaista toimintaa ja hyviä käytäntöjä kylillä on palveluihin liittyen jo olemassa.

Jo Kyläraatinkeja järjestettäessä on tärkeä huomioida yhteistyö paikallisten toimijoiden kuten kylä- ja muiden yhdistysten kanssa. Tilaisuuksista tulee tiedottaa julkisesti ja niiden tulla olla avoimia kaikille asioista kiinnostuneille. Tiedottaminen on tehtävä hyvissä ajoin hyödyntäen alueella ilmestyviä aluetiedotteita ja muita paikallisia kanavia, joiden kautta kutsu tilaisuudesta välittyy jokaiseen kotiin. Tiedottaessa tilaisuuden tarkoitus ja tema tulee esittää mahdollisimman konkreettisesti, jotta se innostaisi ihmisiä osallistumaan keskusteluun kaikkia koskettavasta kuntalaisten

hyvinvoinnista. Hankkeen toimesta järjestetyistä Kyläraatingeista saadun palautteen perusteella on tärkeää, että tilaisuudet järjestetään nimenomaisesti kuntalaisten omaksi kokemalla maaperällä, jonne viranhaltijat tulevat vieraille ja tutustumaan. Tilaisuuksissa käytävän keskustelun pohjalta nostetaan esiin kehittämisen painopisteitä, joita voidaan lähteä viemään eteenpäin kylien, sosiaali- ja terveystoimen sekä eri toimijoiden yhteistyön tai erilaisten hankkeiden kautta.

KAMPA-hankkeen järjestämissä Kyläraatingeissa kerättiin listaa vapaaehtoisista kuntalaisista, jotka olivat kiinnostuneita toimimaan kehittämistyössä hankkeen paikallisina yhteistyökumppaneina. Vapaaehtoisista kootujen alueellisten yhteistyöryhmien tehtävänä oli toimia tietyn alueen (kylä, entiskunta, kaupunginosa) kokonaisuutta hahmottavana ja yhteistyötä hankkeen ja kyseisen alueen välillä rakentavana yhteistyökumppanina. Näiden olemassa olevien alueryhmien toiminnan jatkuminen sosiaali- ja terveystoimen paikallistason yhteistyökumppaneina, samoin kuin uusien kokoaminen, on toivottavaa. Kyläraatingien järjestäminen yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimen kanssa voisi jatkossakin olla yksi alueryhmän keskeisistä tehtävistä. Näin onnistutaan – tämä on KAMPA-kehittämisyssä opittua – välttämään törmäämistä moniin kyläläisten osallistumista haittaaviin esteisiin, kuten tilaisuuden järjestäminen navetta-aikaan tai samana iltana kuin miesten kuntosaliryhmä kokoontuu.

Kokkolan sosiaali- ja terveystoimen johtoryhmä päätti joulukuussa 2012, että sosiaali- ja terveystoimi tulee jatkossa järjestämään vuosittain Kokkolan ja Kruunupyyn alueella muutamia Kyläraatinkeja. Johtoryhmä painotti, että kuntalaisten ja kylien tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi on erityisesti huolehdittava siitä, että uudesta käytännöstä ja järjestettävistä tilaisuuksista tiedotetaan avoimesti ja että niihin voivat osallistua kaikki asiasta kiinnostuneet. Seuraava Kyläraatingi järjestetään Ruotsalossa yhteistyössä paikallisen kyläyhdistyksen, Kokkolan sosiaali- ja terveystoimen sekä KAMPA-hankkeen kanssa. Illan aikana on suunnitelmassa keskustella muun muassa siitä, mitä Kokkolan maaseutukylille kuntaliitoksen jälkeen kuuluu, miten kyläläisten palveluja voitaisiin yhteistyössä lähteä kehittämään, miltä sosiaali- ja terveyspalvelujen tulevaisuus näyttää ja miten kylien

näkökulma saadaan laajentuneessa kunnassa paremmin esiin.

4.1.2 Asiakasarvioija-malli

Erityisesti viranomaisten taholta KAMPA-hankkeelle esitettiin toive kehittää yhteistyössä kuntalaisten, paikallisten yhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa ns. asiakasarvioija-käytäntöä palveluissa. Hankkeen kuluessa on hahmoteltu tapoja, joiden kautta palveluprosessien ja palvelujen kehittämisessä voitaisiin hyödyntää palveluita käyttävien kuntalaisten kokemuksia.

Kansalaisten ja asiakkaiden osallistuminen on vahvasti esillä myös valtakunnallisissa sosiaali- ja terveydenhuoltoa ohjaavissa ohjelmissa, strategioissa ja lainsäädännössä. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistuksessa korostuu asiakaslähtöinen ajattelu ja virkamiehiä kannustetaan ottamaan ihmisiä enemmän mukaan järjestämään ja tuottamaan palveluja. Kokkolan sosiaali- ja terveystoimessa heränneen mielenkiinnon taustalla yhtenä vaikuttimena on organisaation laatutyön kautta havaittu tarve parantaa asiakkaiden vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksia.

Kokkolan sosiaali- ja terveystoimessa on viime vuosina aktiivisesti haettu tietoa taloudellisesti ja toiminnallisesti tehokkaista palvelujen järjestämistavoista. Viranhaltijat ovat käyneet muun muassa Ruotsissa tutustumassa kansainvälisestikin kiinnostavaan Jönköpingin malliin, jossa virallinen järjestelmä pyrkii jalkauttamaan hyvinvointia lisääviä käytäntöjä ja tietoa suoraan paikallisten yhdistysten kautta. Kokkolassa kansalaisten vahvempi mukaanotto palvelujen kehittämiseen ja arviointiin saa kannatusta sekä kansalaisten että sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden suunnasta.

Nykyiset palautekanavat Kokkolan sosiaali- ja terveystoimessa

Sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttäjät voivat nykyisellään osallistua palvelujen arviointiin ja kehittämiseen erilaisten palautekanavien kautta. Kokkolan sosiaali- ja terveystoimessa on käytössä useita menetelmiä, jotka voidaan karkeasti jakaa lainsäädäntöön pohjautuviin virallisiin kanaviin sekä organisaation omaehtoiseen asiakaspalautteen keräämiseen. Lähtö-

kohtaisesti tavoitteena on, että palautetta annetaisiin ja pyydettäisiin osana normaalia arjen toimintaa. Eri yksiköissä on käytössä palaute-laatikot ja internet-sivuilla linkki palautteen antamiseen. Näiden lisäksi muutamit yksiköt tekevät omia kohdennettuja kyselyjä, ja laitosa ja palveluasumisessa on viimeisten vuosien aikana perustettu asiakasraateja arvioimaan ja kehittämään toimintaa. Näiden järjestelmään rakennettujen väylien ohella asiakkailta on luonnollisesti mahdollisuus ottaa yhteyttä toimintayksikön esimieheen, vaikuttaa vanhus- ja vammaisneuvoston tai romaniasiain neuvottelukunnan sekä kunnallisen luottamushenkilöjärjestelmän kautta. Yksikköjä on myös ohjeistettu ottamaan asiakkaat mukaan meneillään olevaan palveluprosessien mallintamiseen. Joitakin kokeiluja tähän liittyen onkin jo tehty. Yhteneväistä toimintakäytäntöä ei kuitenkaan vielä ole, ja asiakkaiden mukaan ottaminen jää yksittäisten toimijoiden kiinnostuksen, innostuksen ja uskalluksen varaan.

Olemassa olevat palautekanavat ovat periaatteessa kaikkien kuntalaisten käytettävissä, mutta käytännössä niiden kautta saadaan enemmän tietoa siitä, mikä ei toimi, kuin siitä, mikä toimii. Myös systemaattinen käytäntö saadun palautteen hyödyntämiseksi puuttuu. Etenkin suullisesti annetun palautteen eteenpäin vieminen on kiinni palautteen vastaanottajan halusta ja aktiivisuudesta. Palvelun käyttäjien näkökulmasta nykyiset palautekanavat ovat vaikeasti löydettävissä ja hajallaan, mikä jo sinällään luo kynnyksen palautteen antamiseen. Kommentit *Ei ole kanaavaa, jota pitkin vaikuttaa, Ei tiedä, keneen kaupungin puolella pitäisi missäkin asiassa ottaa yhteyttä, Miksi virkamiehet eivät voi viedä viestiä eteenpäin, miksi asiakkaan täytyy soitella edestakaisin?* ja *Mistä tietää, onko palaute mennyt perille?* kertovat osaltaan näistä ongelmista.

Kohti konkreettisia toimintakäytäntöjä

Asiakasarvioija-mallin kehittämistä suunniteltiin niin Kyläraatingeissa kuin erikseen asian ympärille järjestetyissä palavereissa ja tapauksissa. Alueellinen kehittäjä ja kehittäjäkoordinaattori jalkautuivat keskustelemaan asiasta mm. Seniorikahvilaan, Omaiskahvilaan, Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikallisyhdistysten perhekahviloihin sekä sosiaali- ja terveystoimen yksiköihin. Asiaa mietittiin myös

kehittämistyön tukena toimineiden alueellisten kehittäjäryhmien kanssa. Lisäksi järjestettiin kaikille avoin Asiakkaan ääni kuuluviin sosiaali- ja terveyspalveluihin osallistumalla -seminaari Kokkolassa sekä ruotsinkielinen tilaisuus Kruunupyysissä. Näissä seminaareissa esiteltiin kehittämisen taustalla olevia ajatuksia sekä nostettiin esiin esimerkkejä toimivista käytännöistä lainsäädännön, asiakkaiden ja kulttuurin näkökulmasta. Seminaarit kokosivat yhteensä reilut 200 henkeä, niin palveluja käyttäviä kuntalaisia kuin sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, kuulemaan ja keskustelemaan asiakasosallisuuden kehittämiseen liittyvistä asioista. Eräs palaute kiteytti seminaarin ytimen: *Tärkeää asiaa ja erityisen tärkeää, että viranomaiset ja kuntalaiset olivat tätä yhdessä kokemassa ja samoille asioille nauramassa!*

Esimiesten sitouttaminen asiakasarvioija-mallin kehittämiseen

Seminaarin ohella toinen suurempi tilaisuus oli hankkeen ja Kokkolan sosiaali- ja terveys-toimen yhteistyönä toukokuussa 2012 järjestetty vastuualueiden esimiehille ja palveluesimiehille suunnattu kehittämissaamupäivä. Tilaisuus järjestettiin siksi, että esimiesten sitoutuminen ja heiltä saatava tuki nähtiin kehittämistyön etenemisen kannalta erityisen merkityksellisenä. Kälviällä Liljan kartanossa järjestetyn tilaisuuden tavoitteena oli poh-

tia yhdessä käytännön esimerkkien pohjalta asiakasarvioija-mallin kehittämisen mahdollisuuksia ja haasteita Kokkolan sosiaali- ja terveys-toimessa sekä saada eväitä toimintamallin jatkokehittämiseen.

Tilaisuuden aluksi kaupungin sosiaali- ja terveysjohtaja sekä laatu- ja kehittämispäällikkö kertoivat asiakasprosessien kehittämistyöstä sosiaali- ja terveys-toimessa ja KAMPA-hankkeen edustajat mahdollisuudesta edistää asiakasarvioija-mallia hankkeen tuella. Tämän jälkeen vuoden 2010 Vanhusteko -palkinnon saaneen Aijjoos-hankkeen projektipäällikkö esitteli hankkeessa kehitettyä Ikäihminen kehittäjänä -toimintamallia. Toimintamallissa ikäihmiset toimivat asiantuntijoina, kehittäjinä, tiedottajina, kouluttajina, arvioijina ja vaikuttajina kuntien sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Herätteinä toimineiden alustusten jälkeen tilaisuudessa koottiin osallistujien näkemyksiä asiakasarvioija-mallin kehittämisestä. Osallistajat kirjasivat erivärisille lapuille ajatuksiaan käytäntöön ja sen kehittämiseen liittyvistä mahdollisuuksista ja haasteista. Vastaukset koottiin seinään kiinnitetylle pahvitaululle kaikkien nähtäväksi, minkä jälkeen niiden pohjalta käytiin vilkas ja antoisa mielipiteiden vaihto. Tilaisuuden pohjalta koottiin yhteenveto, jota osallistujien oli vielä mahdollista kommentoida. Seuraavassa taulukossa (Taulukko 3.) on poimintoja yhteenvedossa esiin nousseista mahdollisuuksista ja haasteista asiakasarvioija-malliin liittyen.

Taulukko 3. Yhteenvedoa mahdollisuuksista ja haasteista liittyen asiakasarvioija-malliin.

MAHDOLLISUUDET

- Palvelun käyttäjillä on erityistä kokemukseen ja paikallistuntemukseen pohjautuvaa asiantuntemusta, jota tulisi hyödyntää,
- Asiakkaiden sitoutuminen palveluihin sekä omasta hyvinvoinnista huolehtimiseen lisääntyvät, kun heidät kohdataan myös palveluissa oman elämänsä asiantuntijana.
- Palvelujen laadukkuutta ja vaikuttavuutta voidaan parantaa yhteistyössä asiakkaiden kanssa,

HAASTEET

- On asiakkaita, joiden näkemysten esiintuominen ja -saaminen on vaikeaa.
- Asiakkaiden osallistaminen on työlästä ja vaikeaa.
- Organisaation vakiintuneet toimintatavat eivät tue asiakkaiden osallisuutta.
- Olemassa olevat resurssit eivät riitä nykyistenkään tehtävien hoitamiseen, joten uusia ei olla halukkaita ottamaan hoidettavaksi.
- Kaikki työntekijät eivät suhtaudu asiakkaiden mukaan ottamiseen positiivisesti.

Suunnitteluvaiheen tuloksena monimuotoinen asiakasarvioija-malli

Kaikki suunnitteluvaiheessa käydyt keskustelut ja esiin nousseet ideat kirjattiin tarkoin muistiin. Näiden pohjalta rakennettiin suunnitelmaa, joka vietiin aina seuraavaan keskustelutilaisuuteen osallistujien kommentoitavaksi. Kertyneen aineiston ja käytyjen keskustelujen analyysin pohjalta rakentui vähitellen näkemys siitä, miten asiakasarvioija-mallia tai pikemminkin toimintaa lähdetään Kokkolassa kehittämään. Kommenttien pohjalta kävi selväksi, että asiakasarvioija-malli ei voi olla yksi ja sama kaikille asiakkaille. Palvelut ovat hyvin erilaisia: toisissa asiakasryhmä on selkeästi rajattu ja yhteistyösuhde työntekijöiden kanssa tiivis, kun toiset palvelut suuntautuvat suurelle yleisölle. Nämä erot pitää ottaa

asiakasarvioija-mallissa huomioon. Erityisen tärkeänä pidettiin myös sitä, että palautetta antaneiden asiakkaiden tulee säännöllisesti saada tietoa siitä, millaisiin konkreettisiin toimenpiteisiin annettu palaute on johtanut tai johtamassa.

Suunnitteluvaiheen tuloksena ei syntynyt siis yhtä toimintamallia vaan joukko erilaisia toimenpiteitä. Näistä osa kohdistuu nykyisten toimintakäytäntöjen kehittämiseen ja osassa kyse on uudenlaisten toimintatapojen kehittämisestä ja käyttöön ottamisesta. Laatu- ja kehittämistyöstä Kokkolan sosiaali- ja terveystoimessa vastaavien johtajien kanssa käydyssä keskustelussa organisaatiossa sitouduttiin seuraaviin viiteen alla olevassa taulukossa (Taulukko 4.) esiteltyyn kehittämistoimenpiteeseen.

Taulukko 4. Asiakasarvioija-mallin kehittämistoimenpiteet.

KEHITTÄMISTAVOITE:	SOVITUT TOIMENPITEET
Asiakkaiden ottaminen systemaattisesti mukaan palveluprosessien kehittämiseen ja arviointiin	Senioreiden terveystoiminta Daalian kanssa kutsutaan vuonna 2012 yli 67-vuotiaiden terveystarkastukseen osallistuneita yhteiseen tilaisuuteen, jossa arvioidaan ja kehitetään ko. palveluprosessia.
Asiakasvaikuttamisen oppaan koostaminen Kokkolan sosiaali- ja terveystoimissa	Hankkeen toimesta kootaan niin kuntalaisten, palvelun käyttäjien kuin henkilökunnan käyttöön selkeäkielinen ja konkreettinen opaskirja, joka kokoaa kansantajuisesti yhteen olemassa olevat kansalais- ja asiakasvaikuttamisen kanavat. Opaskirjaan sisältyy sote-organisaation palvelulupaus, joka korostaa asiakaspalautteen tärkeyttä.
Facebookin hyödyntäminen asiakasosallisuuden kehittämisessä	Neuvola- ja opiskelijaterveydenhuollon työntekijöiden kanssa yhteistyössä kehitetään eri Facebook-ryhmiä. Tarkoituksena on hyödyntää näitä ryhmiä niin tiedottamisessa kuin toiminnan kehittämisessä. Asian valmistelu aloitetaan henkilökunnalle suunnatulla Facebook-koulutuksella, jonka jälkeen toimintaa lähdetään kokeilemaan. Kokemuksen perusteella toimintamallia voidaan laajentaa myös muihin palveluihin.
Sosiaali- ja terveystoiminta käsittelevät kansalaiskeskustelut	Sosiaali- ja terveystoimeen kehitetään ja vakinaistetaan vuosittainen Kyläraatinki käytäntö.
Asiakasnäkökulman vahvistaminen arjen toimintakäytännöissä	Palvelujen käyttäjille sekä henkilökunnalle järjestetään teemaan liittyvää koulutusta. Yleinen tiedottaminen ja asian ylläpitäminen julkisessa keskustelussa.

4.1.3 Seniorikahvila

Paikallisten yhdistysten ja kuntien välisen yhteistyön kehittämiseksi Kokkolan ja Kruunupyyn alueella hyvänä lähtökohtana toimii alueen elävä ja monipuolinen yhdistys- ja vapaaehtoistoiminta. KAMPA-hankkeessa kartoitettiin yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa jo olemassa olevia toimintamuotoja kyläkunnittain. Samoin selvitettiin sitä, mitkä asiat paikallistasolla tekevät mahdolliseksi tai estävät erilaisten ihmisten hyvinvointia edistävien toimintojen ja palvelujen toteuttamisen. KAMPA-hankkeen tavoitteena on tukea toimintamalleja, jotka rakentuvat paikallisille tarpeille ja vahuuksille ja yhdistävät eri toimijoiden osaamista ja resursseja. Esimerkkeinä tästä kuvaamme Seniorikahvilaa, jonka käynnistämiseksi hanke oli keskeisesti mukana.

Seniorikahvilan toiminta käynnistettiin Kokkolassa marraskuussa 2011 Yhteisöklubi Sillan ja KAMPA-hankkeen yhteistyönä yhteisöklubin tiloissa. Idea kahvilasta nousi kuntalaisten tarpeesta, sillä viereisessä huoneistossa sijaitsevassa Senioreiden terveystieteiden Daaliassa käy tiistaisin runsaasti väkeä ajanvarauksettomalla aamuvastaanotolla. Samaan yhteyteen haluttiin ikäihmisille tarjota avoin matalan kynnyksen kohtaamispaikka.

Seniorikahvilan toimintaidea on hyvin yksinkertainen: kahvipannu lämpiämään, nisupullaa kastettavaksi sekä pieni purkki vapaaehtoiselle kahvimaksulle. Seniorikahvila on kaikille avoin kohtaamispaikka, eikä kävijöille aseteta mitään erityisvaatimuksia. Kahvilassa ei kysellä nimiä tai henkilötietoja, jokainen voi kertoa itsestään sen mitä haluaa. Kahvilaan tuleminen ja siellä oleminen on tehty mahdollisimman helpoksi. Pöydän ääressä puhetta riittää monenlaisista aiheista, mutta jokainen päättää itse keskusteluun osallistumisesta. Halutessaan kahvilassa voi vain istua ja kuunnella muiden jutustelua.

Seniorikahvilan toiminnasta tiedotetaan lähinnä Daalian ilmoitustaululla sekä lehdessä ja netissä julkaistavan paikallisen tapahtumakalenterin kautta. Paras tiedotusväline taitaa kuitenkin olla puskaradio. Tieto kahvilan toiminnasta on levinnyt hyvin nopeasti ja osallistujia on ajoittain tupa täynnä. Kahvilassa on useita vakiokävijöitä, jotka eivät ole löytäneet omaa paikkaansa muusta ikäihmisille tarjolla

olevasta toiminnasta. Hienoa on ollut myös huomata, että melkein joka viikko kahvilan ovesta uskaltautuu uusia ihmisiä toimintaan tutustumaan.

Alkuvaiheessa Seniorikahvilan toiminta rakentui pitkälti KAMPA-hankkeen ja Yhteisöklubi Sillan työntekijöiden varaan. Muun hankkeessa tehtävän kehittämistyön edetessä viikoittainen irrottautuminen kahvilan pitäjäksi ei kuitenkaan ollut enää mahdollista. Keväällä 2012 oltiin tilanteessa, jossa kahvilatoiminnan jatkuminen edellytti uusien vastuunkantajien astumista remmiin. Kuin hyvänä haltijana toimintaan ilmoittautui mukaan vapaaehtoinen, jonka mielestä oli ehdottomasti tärkeää, että kahvila on säännöllisesti auki, mukaan lukien myös kesälomien aika.

Seniorikahvilassa ei ole erityistä säännöllistä ohjelmaa tai teemaa. Ideoita toiminnan kehittämiseksi kuitenkin kerätään jatkuvasti. Tätä varten kahvilassa on erillinen ideaseinä, johon toiveita voi kiinnittää tarralapuilla. Kahvilassa on vierailut muistineuvoja, liikunta-neuvoja on liikuttanut villasukkajumpan tahdissa ja kertonut senioreille tarjolla olevista liikuntaryhmistä sekä luennoista. Kahvilassa on myös maisteltu muttia (perinneruoka Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalta) ja muisteltu lähialueiden historiaa. Toiveina on ollut lisäksi ruoanlaittokurssi miehille ja ATK-koulutuksen järjestäminen. Ideoita on toteutettu niin omin voimin kuin eri yhteistyökumppaneiden avustuksellakin.

Myös idea kahvilan yhteyden kehittyneestä yhteisestä kävelylenkistä on peräisin kahvilankävijöiltä. Toive yhteislenkistä nousi esiin kahvilan avajaisten yhteydessä järjestetyssä kyselyssä, *kun yksin ei kävelyllä tule lähdeytyä*. Siitä lähtien kävelyklubi on kokoontunut tiistai-aamuisin Yhteisöklubi Sillan aulatilassa, josta lenkille lähdetään milloin suuremmalla, milloin pienemmällä porukalla. Kävelyklubi ei tarvitse erillistä ohjaajaa, vaan yhteisöllinen tuki ja kannustus riittävät.

Seniorikahvila-toiminta luo mahdollisuuksia myös kansalaisten ja julkisen sektorin väliselle tiiviimmälle yhteistyölle ja vuoropuhelulle sekä palvelujen paremmalle kohtaamiselle. Sen kautta voidaan kartoittaa ikäihmisten toimintahalukkuutta ja osaamista sekä edistää myös asiakasarvioija-toimintaa (vrt. Jönköping-malli). Seniorikahvilassa käydyissä keskusteluissa jaetaan ajantasaista

Seniorit ensimmäisellä yhteislenkillä kesäkuun 2017

Jatkossa tiistaiaamun kävely toteutuu itseohjautuvasti

Anne Saarikettu
KOKKOLA (KP)

Ensin lämmittely ja sitten matkaan hapekkaassa kuuden asteen kevätsäässä. Siinä alkunuo-
tit kokkolalaisen senioriporukan
tiistaiaamun kävelylenkille.

Matkaan kolmeoistahenkilinen
joukko lähti Antti Chydeniuk-
senkadulta, Suntin ja urheiluta-
lon kupeessa sijaitsevan yhteisö-
klubi Sillan edustalta.

Osa kuntoilli Suntin varressa
Sillan työntekijöiden Terhi Sep-
pälän ja Henna Oikarin johdolla,
osa suuntasi Anne Raatikaisen
kanssa aina Haukokarille Roska-
rukan maastoihin.

Tarkoituksena on, että jatkossa se-
niorit suuntaavat kävelyille itse-
ohjautuvasti tiistaiaamuisin ja
poikkeavat sen jälkeen kirjaa-
massa suoritukseensa seniori-
kahvilassa. Se on syksystä läh-
tien koonnut luontevasti yhteen
yhä useampia ikääntyneitä. Kah-
vila on auki tiistaisin yhdeksästä
kahteentoista.

Idea kävelystä on peräisin juu-
ri kahvilakävijöiltä. Avajaiskyse-
lyn vastauksissa toivottiin yhteis-
lenkkiä, josta nyt tuli totta.

-Uusia ideoita saa tulla ker-
tomaan, kannustaa Johanna
Lång. Hän on Kampa-hankkeen
alueellinen kehittäjä, jonka ta-
voittaa yhteisöklubilta. Hank-
keen tarkoituksena on muun
muassa saada kansalaisia mu-
kaan kehittämään hyvinvoin-
tipalveluita yhdessä julkisen ja
järjestösektorin kanssa.

-Aktiivinen kannattaa olla,
kotiin ei saisi jäädä, velvoittaa
myös kaupungin liikunnanoh-
jaajana työskentelevä Raatikai-
nen.

Chihuahua Chokokin mukana

Yksi aamukävelyllä osallistuneis-
ta oli 55-vuotias Mirva Niini-
maa. Eläkeläinen lähti mukaan

Kolmeoista senioria suuntasi yhteislenkille tiistaina kaupungin liikunnanohjaajan Anne Raatikaisen johdolla. KP/JUKKA LEHOJARVI

chihuahua Chokon kanssa.
-Kun kävin vesijumpassa, luin
yhteislenkistä ilmoitustaulu-
ta ja halusin heti mukaan, hän
kertoo.

Chokon kanssa Niinimaa lenk-
keilee muutoinkin paljon, joten
eilen hän jatkoi Raatikaisen mat-
kassa aina Roskarukalle. Myös
uinti on lähellä hänen sydän-
tään.

-Vesijumpassa käyn kolme

kertaa viikossa.

Kävelyn päättäneen veny-
telyn jälkeen lenkkelijöillä oli
mahdollisuus vielä kahvitella ja
syödä pullan sijasta sämpylää
seniorikahvilassa. Sinne tarjoi-
lut loihti Helinä Wiik, Kosti ry:
n sihteeri, itsekin aktiivinen elä-
keläinen.

Tällä kertaa tarjotut olivat osa
tapahtumaa, tavallisesti niitä
nautitaan maksua vastaan.

Jatkoa liikuntapaus saa

Yhteisöklubin tiloissa toimii
myös seniorioiden terveystie-
Daalia, jonka palvelut on suun-
nattu yli 65-vuotiaille. Hoitajan
vastaanotolle pääsee ilman ajan-
varausta tiistaisin kello 9-12. Li-
säksi Anne Raatikainen antaa
paikan päällä kerran kuussa li-
Asiantuntijana 2. toukokuuta
Voimaa vanhuuteen -ohjelman
merkeissä Raatikainen yhtenä

Kati Nynäs.

Yhteisöklubin tiloissa toimii
myös seniorioiden terveystie-
Daalia, jonka palvelut on suun-
nattu yli 65-vuotiaille. Hoitajan
vastaanotolle pääsee ilman ajan-
varausta tiistaisin kello 9-12. Li-
säksi Anne Raatikainen antaa
paikan päällä kerran kuussa li-
Asiantuntijana 2. toukokuuta
Voimaa vanhuuteen -ohjelman
merkeissä Raatikainen yhtenä

neljästä myös kouluttaa vertais-
vetureita liikuttamaan iäkkäitä,
joiden toimintakyky on heiken-
tyntynyt.
Vertaisvetureita on jo nelisen-
kymmentä. Lisää heitä koulute-
taan syyskuussa. Kiinnostunei-
den on ilmoitauduttava Raati-
kaiselle 8. kesäkuuta mennessä.
-Koulutus on tarkoitettu kai-
kenikäisille, liikunnanohjaaja
kannustaa.

tietoa palvelujen toimivuudesta ja ikäihmisten elämää helpottavista ja hankaloittavista asioista. Esimerkiksi Senioreiden terveystiete Daalia saa kävijöiltään runsaasti kiitosta siitä, että Kokkolan kaupunki tarjoaa ikäihmisille ns. ennaltaehkäisevää ja matalankynnyksen terveystieteä. Myös kuljetuspalvelut ovat herättäneet keskustelua ja niistä kaivattaisiin kovasti lisää tietoa.

Toisaalta Seniorikahvilan sisällöksi riittää, että saa keskustella ajankohtaisista ja itseään kiinnostavista asioista muiden ihmisten kanssa. Kahvilan keskusteluissa on noussut vahvasti esille, että tarvitaan paikka, johon voi tulla ilman mitään sitoumuksia ja jossa voi vaihtaa ajatuksia ja kuulumisia. Eräs kahvilassa kävijä oli kirjoittanut kiitoskirjeen, jossa hän kertoi kokevansa kahvilan toiminnan hyvin tärkeäksi itselleen, sillä vuodet ovat vieneet ystäviä ja tarve keskustelukumppanin löytämiselle on suuri.

Tällä hetkellä Seniorikahvilan toiminta pyörii vapaaehtoisvoimin projektityöntekijän ja Yhteisöklubi Sillan työntekijöiden tuella. KAMPA-hankkeen päättyessä uusia hartioita vastuuta kantamaan kaivattaisiin kovasti. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että ihmisillä on korkea kynnys ottaa vastuuta näin sitovasta toiminnasta, vaikka sitä on pyritty kaikin tavoin mataloittamaan. Työntekijät ovat lupautuneet esimerkiksi huolehtimaan siitä, että saatavilla on aina vapaaehtoisesta kahvimaksusta kertyneillä varoilla hankittuja kahvitarvikkeita ja tarjottavaa. Vapaaehtoisen tehtäväksi jäisi keittää kahvit ja olla paikalla, mutta löytyneen hyvän haltijan lisäksi muita innokkaita ei ainakaan vielä ole saatu toimintaan mukaan. Kiinnostuitko sinä?

Vastaavia kahviloita tai tapaamispaikkoja toivotaan myös muille ryhmille, esimerkkinä ensimmäistä kertaa isäksi tulleet. Yhteisöklubi Silta on pyrkinyt vastaamaan toiveisiin, ja sen tiloissa järjestetään viikoittain kaikille avoimet päiväkahvit, yhdistystoimijoiden päiväkahvit sekä neulonnasta kiinnostuneille suunnattu kaikille avoin neulontakerho, jonka toimintaa pyörittää vapaaehtoinen. Kahviloissa ihmiset kohtaavat, voivat tehdä asioita yhdessä, puhua ja kuunnella toisia.

4.1.4 Innostavia esimerkkejä kylien yhteisöllisestä toiminnasta

Hankkeen aikana olemme päässeet tutustumaan Kokkolan ja Kruunupyyn alueella muun muassa Kokkolassa sijaitseviin Karhin ja Sokojan kylään, Ykspihlajaan, Ullavan kirkonkylään sekä Kruunupyssä sijaitsevaan Småböndersin kylään. Seuraavassa kerrotaan tarkemmin näiden kylien yhteisöllisistä käytännöistä.

Karhi – vuoden 2011 Keski-Pohjanmaan kylä

Karhin kylä sijaitsee Kokkolaan liitettyssä Lohdajan pitäjässä noin 25 km Kokkolan kaupungin keskustasta pohjoiseen. Karhissa on noin 85 kotitaloutta ja asukkaat saavat elantonsa maataloudesta ja lähialueen työpaikoista. Karhin kylällä ei ole palveluita, mutta kylän voimavarat ovat ihmisissä, luonnossa ja sijainnissa. Karhissa sijaitsee osa Pohjoismaiden pisimmästä hiekkarannasta Vattajasta sekä kalasatama, jonka vieressä on tanssilava. Karhin kylään tutustuimme ensimmäisen kerran, kun järjestimme alkuvuodesta 2012 Kyläraatingin Karhin kylän kylätalolla, entisellä kyläkoululla. Kylätalolla pidetään kokouksia ja pyhäkouluja, ja se toimii nuorten kokoontumispaikkana. Kylätalon pihalla on kenttä, jossa kyläläiset pelaavat jalkapalloa ja zumbaavat. Kylällä on myös nuorisoseurantalo, mutta sen heikko kunto estää ympärivuotisen käytön.

Karhin kyläyhdistys ry on perustettu maaliskuussa 2010. Perustamisen taustalla vaikutti uhka siitä, että koulun sulkemisen jälkeen kyläläisten kokoontumispaikkana toiminut vanha koulukiinteistö myytäisiin. Samanlaisesti kyläläisillä oli jo valmiita suunnitelmia siitä, miten koulukiinteistöä voisi hyödyntää vielä monipuolisemmin. Innokkuutta selittää osaltaan se, että kylälle on muuttanut useita nuoria perheitä, jotka ovat halukkaita kehittämään kylästä itselleen ja muille vieläkin mielekkäämpää asuinpaikkaa. Perustetun kyläyhdistyksen hallitus olikin aloittaessaan ikärakenteeltaan poikkeuksellisen nuori, toimikauden alkaessa jäsenten keski-ikä oli vain 27 vuotta.

Kyläyhdistyksen toimesta on järjestetty runsaasti erilaisia vuodenkiertoon liittyviä tapahtumia, kuten pääsiäiskokko, elonkorjuutanssit ja kyläläisten yhteinen joulujuhla. Ne kokoavat kyläläisiä laajemminkin yhteen tapaamaan toisiaan. Tämän lisäksi yhdistys on ehtinyt lyhyen toimintansa aikana toteuttaa useita talkoita sekä rannan tanssilavalla sekä nuorisoseurantalolla. Kyläyhdistys on saanut Rieska-Leaderiltä toimintaansa Nuoriso-Leader -avustusta, jonka avulla kesäkuussa 2010 toteutettiin koko kylän kesäjuhla. Kesäjuhlassa oli pihakirpputoritapahtuma, arpajaiset, tanssit ja lapsille ohjelmaa. Vuonna 2011 yhdistys sai Nuoriso-Leader -rahoitusta videoprojektorin ja laajakankaan hankintaan kylätalolle, ja ne ovatkin nykyisin kyläläisten ahkerassa käytössä. Suunnitteilla on myös leikkikentän rakentaminen Leader-rahoituksella.

Karhin kyläyhdistys tiedottaa aktiivisesti toiminnastaan julkaisemalla tiedotuslehti Äkehen Sanomia. Kylällä on omat Facebook-sivut ja koko kylän nettisivut ovat tekeillä. Syystäkin Keskipohjalaiset Kylät ry valitsi Karhin Keski-Pohjanmaan vuoden 2011 kyläksi.

Sokojan Kylätalo – palveluita kaiken ikäisille

Kokkolan keskustasta reilun 10 kilometrin päässä sijaitsevan noin 1300 asukkaan Sokojan kylän toiminnalliseksi keskuksesi on muotoutunut kylätalo. Kylätalon toiminnasta vastaa Sokojan päiväkotijä ja kylätaloyhdistys ry, joka myös ylläpitää kylätalon tiloissa toimivaa päiväkotia. Päiväkodin toiminnassa on noin 70 lasta joko koko- tai puolipäivähoidossa, esikoulussa tai koululaisten iltapäiväkerhossa. Lisäksi päiväkotijä järjestää leikkitoimintaa kaksi kertaa viikossa kuusi tuntia kerrallaan.

Kylätalolla sijaitsevat myös urheilu- ja kuntosalitiloinen, suurkeittiö sekä hoituhuone sairaanhoitajan, kampaajan, kosmetologin ja hierojan vastaanottoja varten. Sokojan alakoulun ruokailu tapahtuu kylätalolla, kylän vanhuksille on tarjolla lounasruokapalvelu myös kotiin kuljetettuna sekä kodinhoitajan palveluja. Kylätalo tarjoaa myös monipuolisia mahdollisuuksia erilaisten harrastusryhmien toimintaan sekä tapahtumien ja tilaisuuksien järjestämiseen.

Toiminnan rahoituksen kannalta elintärkeitä ovat Kokkolan kaupungin kanssa tehdyt ostopalvelusopimukset päiväkotijä esikoulu-toiminnasta, vanhusten kotipalveluista sekä kouluruokailusta. Sokojan kylätaloyhdistyksestä on kasvanut 20 vuoden aikana merkittävä palveluntuottaja ja työnantaja Sokojalla. Päiväkotijä kylätaloyhdistyksen tuottamat palvelut ovat tuoneet merkittävän lisän erikäisten sokojalaisten palveluihin. Voidaan todeta, että se on luonut Sokojalle pysyvän instituution, jonka toiminnan jatkuvuus ei enää ole riippuvainen yksittäisten vapaaehtoisten kyläläisten työpanoksesta. Sokojalaisen toiminta kylänsä palvelujen kehittämiseksi ja työpaikkojen luomiseksi on vertaansa vailla oleva erinomainen esimerkki kolmannen sektorin ja julkisen sektorin yhteistyöstä maaseudulla. Sokojan kylätalon toimintaa esitellään internetissä osoitteessa www.kpnet.com/saka_byagard/toiminta.htm.

Osuuskunta Yxpila Ykspihlajassa

Kokkolan kaupungissa vanhan sataman läheisyydessä sijaitseva Ykspihlajan asuinalue on yhteisöllisiltä ja kulttuurisilta perinteiltään poikkeuksellisen rikas. Keskeinen toimija Ykspihlajassa on asukkaiden ja muiden kaupunginosan ystävien perustama yhteiskunnallinen yritys Osuuskunta Yxpila. Osuuskunnan tarkoituksena on parantaa asuinalueen hyvinvointia ja palveluja tarjoamalla työtä tai työtoimintaa niille, jotka ovat syrjäytyneet työelämästä. Osuuskunnan toimintaa ovat remontti-, rakennus- ja media-ala, ja se toimii myös musiikin ja kulttuurin parissa.

Osuuskunta Yxpila ylläpitää ruokalaa, kahvila-kirpputoria, korjausompelimoa, maalaustyöpajaa, vanhusten lumityöpalvelua ja remonttiryhmää. Sen puitteissa toimii myös musiikki- ja mediapaja. Osuuskunnan toiminnassa keskeistä on alueen rikkaan kulttuuriperinnön säilyttäminen ja elävöittäminen. Se purkaa, siirtää ja kunnostaa vanhoja satamahuiloita ja järjestää teatteriesityksiä, konsertteja sekä erilaisia tempauksia. Keskeinen yhteistyökumppani on valtakunnan tasollakin kiitosta saanut harrastajateatteri Ykspihlajan Työväen Näyttämö.

Tulevaisuuden suunnitelmissa Osuuskunta Yxpilalla on perustaa kasvihuone, joka tar-

joaisi työtoimintaa nuorille ja mielenterveyskuntoutujille. Se voisi tuoda virikkeitä myös alueen ikäihmisille, kotiaideille, päiväkotilapsille ja koululaisille. Osuuskunta kehittää myös hyvin alkanutta vankityötä yhdessä kriminaalihuollon kanssa.

Osuuskunta Yxpila työllisti vuonna 2009 kaikkiaan 91 henkilöä, joista palkkatyösuhteessa oli 16. Kuntouttavassa työtoiminnassa oli kaikkiaan 67 henkilöä. Lisäksi toimintaan osallistui työharjoittelijoita ja yhdyskuntapalvelun suorittajia. Osuuskunnan toimintaan voi tutustua sen nettisivuilla www.yxpila.fi.

Ullavan palveluosuuskunta – yhteisöllinen kyläkauppa

Kokkolan keskustasta noin 50 kilometrin päässä sijaitsevan tuhannen asukkaan Ullavan pitäjän toiminnallinen keskus on kyläläisten oma osuuskauppa. Kun Ullavan kirkonkylän ainoa kauppa sulki ovensa vuoden 2010 loppupuolella, yhdistivät asukkaat voimansa ja perustivat vuoden 2011 helmikuussa Ullavan Palveluosuuskunnan. Palveluosuuskunnan ensimmäisenä tehtävänä oli palauttaa kaupapalvelut Ullavan kirkonkylälle. Tilat kunnostettiin talkoovoimin, ja jo samana syksynä M-Market Lukkariin ovet avautuivat palvelemaan kyläläisiä.

M-Market Lukkari on kyläläisten yhdessä omistama liki täyden palvelun keskus. Lähikaupan tarjontaan kuuluu elintarvikkeiden lisäksi rautakaupan valikoima. Sen ympärille on rakentunut myös muita palveluita, kuten kahvio, apteekin lääkekaappipalvelu sekä kampaajan ja hierojan palvelut. Kahviossa voi nauttia myös monipuolista lounasta tai ruokaa voi ottaa kotiin viemisiksi. M-Market Lukkariin ja Ullavan Palveluosuuskunnan tarkoituksena on ollut kehittää kaupan palveluja asiakkaiden toiveiden mukaan.

Hankkeen taustalla on uskomaton määrä yhteisöllisyyttä ja yhteen hiileen puhaltamista. M-Market Lukkari on paitsi kauppa myös Ullavan sydän, yhteinen kokoontumistila ja yhteisen mielenkiinnon kohde, jossa eri-ikäiset ihmiset kohtaavat. Palveluosuuskuntaan voi tutustua tarkemmin sen nettisivuilla www.ullavanpalvelut.net.

Småbönders – elävä kylä

Kruunupyssä Teerijärven pitäjässä sijaitsee elinvoimainen noin 300 asukkaan Småböndersin tai suomalaisittain Pönterin kylä. Erityispiirteensä on kylän sijainti kolmen maakunnan (Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa ja Etelä-Pohjanmaa) ja kahden kielen rajaseudulla etäällä suuremmista keskuksista. Småböndersin kylällä on oma päiväkotitoiminta, esikoulu ja alakoulu (luokat 1–6) sekä kyläkauppa ja posti. Kylällä toimii aktiivisen kyläyhdistyksen lisäksi myös nuorisoseura, hem- och skolföreningen (koti- ja kouluyhdistys) sekä martha-piiri ja rukoushuoneyhdistys.

Kyläläisten keväällä 1985 perustamalla kylätoimikunnalla, nykyisin nimeltään Småböndersin kyläyhdistys, on kylälle suuri merkitys. Se ylläpitää kyläläisten yhteishenkeä ja viihtyvyyttä sekä kehittää kylää kulttuurisesti ja aineellisesti pitäen mielessä kylän yhteisen moton *Småbönders – elävä kylä*. Kyläyhdistyksen ensimmäisiä tavoitteita oli saada Småböndersin kylä kartalle, mikä käytännössä tarkoitti opasteiden saamista teiden varsille. Perinteisiin kuuluu useita vuosittaisia tapahtumia kuten soppapäivä, pääsiäiskokko, kyläjuhlat, syysmarkkinat, joulumarkkinat ja historiapainotteinen vaelluspäivä. Melkein joka vuosi järjestetään myös jokin uusi tapahtuma tai projekti.

Usein ihmiset unohtavat, miten tärkeää on pitää oma asuinympäristö elävänä. Småböndersissä yhteiset kokoontumiset, tapahtumat ja talkoot kokoavat ihmisiä yhteen tapaamaan toisiaan ja ovat konkreettisia osoituksia siitä, että kylä on todella elävä. Kylän aktiiviseen toimintaan voi tutustua tarkemmin sen nettisivuilla www.smabonders.fi.

4.1.5 Aluekehittäjän arvioita kehittämisestä

Muualta paikkakunnalle muuttaneena olivat Kokkola ja Kruunupy minulle entuudestaan tuntemattomana maaperänä haasteellinen, mutta runsaasti mahdollisuuksia tarjoava työskentely-ympäristö. Alkuvaiheessa aikaa verkostojen luomiseen ja kehittämistyön painopisteiden tarkentamiseen kului odotettua enemmän. Yhteistyötä on tehty niin eri viranomaisten kuin kyläläisten, eri työntekijöiden

ja yhdistystoimijoiden kanssa. Alueellisenä kehittäjänä olen osallistunut eri yhteistyökumppaneiden järjestämiin tilaisuuksiin ja pyrkinyt nostamaan niissä esille kansalaisvaikuttamiseen, osallistumiseen ja yhteisöllisyyteen sosiaali- ja terveyspalveluissa liittyviä kysymyksiä.

Tätä kirjoittaessani kehittämistyö alueella on päässyt hyvään vauhtiin ja työn lopullisia tuloksia on vaikea vielä tässä vaiheessa arvioida. Käydyistä keskusteluista on päällimmäisenä mieleen jäänyt hyvä ilmapiiri. Koen, että jonkinlainen uudenlaisen ajattelun siemen on kylvetty. Yhdessä pystymme tuottamaan huomattavasti enemmän ideoita ja tuloksia kuin mitä yhdenkään yksittäisen viranhaltijan, työntekijän tai kuntalaisen olisi mahdollista saada aikaan. Näköpiirissä on, että Kokkolan ja Kruunupyyn alueella järjestetään jatkossakin säännöllisesti sosiaali- ja terveystoimen johtavien viranhaltijoiden kyläkiertoja. Vuosittaisten kyläkiertojen ohella aktivoidaan paikallisten järjestöjen ja sosiaali- ja terveystoimen välistä yhteistyötä järjestämällä yhteisiä teemallisia keskustelutilaisuuksia.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluprosessien sekä palvelujen kehittämisessä voidaan yhä enemmän tulevaisuudessa hyödyntää palvelun käyttäjien osaamista ja tieto-taitoa. Tämä vaatii kuitenkin uudenlaista ajattelua ja rohkeutta erilaisiin kokeiluihin. Varmaa on, että kun palvelujen käyttäjät pääsevät kertomaan omia näkemyksiään heitä koskettavista asioista, tekee se palvelujen tuottamisen ja kehittämisen entistä mielekkäämmäksi.

Tärkeää olisi, että yhteistyön ja vuorovaikutuksen muotoja paikallisten toimijoiden sekä viranomaisten ja päättäjien välille kehitetään jatkossa edelleen. Yhteisillä tilaisuuksilla tuodaan jo olemassa olevia toimintoja laajemmille estradeille. Jo pienelläkin panoksella voidaan tukea paikallisille tarpeille ja vahvuuksille rakentuvia toimijoita ja erilaista osaamista. Hyvänä esimerkkinä erilaisia resursseja yhdistävistä, hyvinvointia ja terveyttä ylläpitävistä ja edistävistä toimintamalleista ovat erilaiset matalankynnyksen kohtaamispaikat. Tästä on hyvä jatkaa yhdessä eteenpäin.

4.2 Yhteisöllisyyttä Järvi-Pohjanmaalla

Saara Perälä

Tässä luvussa esittelen kuusi kansalaisosallistumista ja yhteisöllisyyttä edistävää toimintamallia tai tapahtumaa, jotka on toteutettu KAMPA-hankkeen aikana Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alueella. Yhteistoiminta-alueeseen kuuluvat Alajärven kaupunki sekä Soinin ja Vimpelin kunnat. On tärkeää mainita, että nämä esimerkit eivät edusta kaikkea KAMPA-hankkeen toimintaa Järvi-Pohjanmaalla, vaan ne on valikoitu sivumäärän asettamissa rajoissa tätä julkaisua varten. Lähes kaikkien esiteltyjen toimintamallien takaa löytyy useita toimijoita. Kiitos kuuluu siis monelle yhteistyökumppanille – joita kaikkia ei ole tekstissä välttämättä eritelty. Lopussa kerron vielä muutamasta meneillään olevasta hienosta toiminnasta, joiden syntymisessä hanke ei ole ollut mukana, mutta jotka ovat malleina ehdottomasti levittämisen arvoisia. Kirjoituksiani elävöittävät niihin liittyvät lehtileikkeet. Paikallislehdet ovat tukeneet merkittävästi hankkeen toimintaa julkaisemalla tiedotteita ja olemalla aktiivisesti mukana kaikissa järjestetyissä tilaisuuksissa.

4.2.1 Kansalaisfoorumit Alajärvellä ja Soinissa

KAMPA-hanke järjesti helmikuussa 2012 Järvi-Pohjanmaalla kaksi kansalaisfoorumia eli kaikille avointa keskustelutilaisuutta. Alajärvellä ja Soinissa pidetyissä tilaisuuksissa keskusteltiin hyvinvointiin liittyvistä asioista, ja ne olivat avoimia koko yhteistoiminta-alueen kuntalaisille. Lokakuussa 2011 toimintansa aloittaneen KAMPA-hankkeen tarkemman toimintasuunnitelman laatimiseksi oli tarpeen selvittää yhteistoiminta-alueen asukkaiden ajatuksia hyvinvointiin, osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin sekä yhteisöllisyyteen liittyen. Samalla haluttiin luoda mahdollisuus kuntalaisten, viranomaisten ja luottamushenkilöiden yhteiselle keskustelulle. Kansalaisfoorumille luonnosteltiin kutsu, jota mainostettiin lehdissä, julkisilla ilmoitustauluilla ja levitettiin sähköisesti muun muassa kuntien työntekijöille ja luottamushenkilöille. Järjes-

tämispaikoiksi valikoituivat Alajärvellä nuorisoseurantalo ja Soinissa kunnantalo.

Kansalaisfoorumit tavoittivat hyvin yhteistoiminta-alueen asukkaat, sillä molempiin tilaisuuksiin saapui noin 50 osallistujaa. Illan aluksi paikallinen sosiaali- ja terveystoimen viranomaisen piti alustuksen hyvinvointiin liittyen ja hänen jälkeensä KAMPA-hankkeen edustaja kertoi lyhyesti hankkeesta ja foorumin tarkoituksesta. Puheenjohtajana tilaisuuksissa oli molemmilla kerroilla paikallinen toimija, jonka oli helpompi jakaa puheenvuoroja kuin esimerkiksi hankkeen työntekijöiden. Tärkeää oli myös käydä alussa esittelykierron, jossa jokainen sai halutessaan esitellä itsensä ja mahdollisen taustatahonsa sekä kertoa millä mielin oli tullut mukaan foorumiin. Tämän jälkeen keskustelu eteni vapaasti.

Molemmissa foorumeissa keskustelu oli vilkasta ja suosituimmat teemat alkoivat hahmottua. Näitä olivat muun muassa kyllien tu-

levaisuuden turvaaminen, yhteistyön ja tiedotuksen lisääminen eri tahojen kesken, lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen sekä vanhusten yksinäisyyden vähentäminen. Hankkeen työntekijä toimi tilaisuudessa sihteerinä ja kirjasi keskustelun ylös. Tilaisuuden jälkeen keskustelusta tehtiin muistio, joka lähetettiin sähköpostitse kaikille yhteystietonsa antaneille osallistujille. Kaiken kaikkeaan kansalaisfoorumit saivat erittäin hyvän vastaanoton ja näkyvyyttä myös paikallismediassa. Vahvemmalle yhteiselle keskustelukulttuurille on ilmiselvästi tarvetta Järvi-Pohjanmaalla. Vastaavanlaisia keskustelutilaisuuksia olisi tärkeää järjestää säännöllisesti myös jatkossa.

KAMPA-hanke otti keskustelussa nousseet teemat suoraan kehittämistyön ohjenuorakseen; vuorovaikutuksen ja yhteistyön lisäämisestä sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisesta tuli hankkeen keskeisiä tavoitteita Järvi-Pohjanmaalla.

Taulukko 5. Kansalaisfoorumien järjestäminen

Mitä kansalaisfoorumien järjestäminen edellyttää?

- Sitoutuminen yhteistyöhön eri tahojen kesken on tärkeää. Jos esimerkiksi keskustellaan kunnan asioista, keskeisten viranomaisten ja luottamushenkilöiden on oltava paikalla saman pöydän ääressä kuntalaisten kanssa.
- Kansalaisfoorumi on hyvä järjestää tilassa, jonne kaikilla on tarpeeksi matala kynnyks tulla. Jos kaupungin-/kunnantalo vaikuttaa liian muodolliselta, kannattaa miettiä vaihtoehtoja tilaa. Kahvitus tilaisuuden alkuun vapauttaa tunnelmaa ja luo hyvän pohjan keskustelulle.
- Tiedotus on ensiarvoisen tärkeää, kannattaa myös korostaa sitä, että tilaisuus on kaikille avoin. Kutsussa on hyvä mainita, mitä teemoja tilaisuudessa aiotaan käsitellä vaikka keskustelun suuntaa ei etukäteen voi tai tarvitse ennustaa. Kutsun (sekä mielellään hieman laajemmin tilaisuudesta kertovan mediatiedotteen) julkaiseminen paikallislehdissä sekä median kutsuminen itse tilaisuuteen on erittäin tärkeää, jos haluaa tavoittaa kuntalaiset ja välittää viestin myös niille, jotka eivät pääse tilaisuuteen paikan päälle.

Mitä haasteita kansalaisfoorumien järjestämisessä on?

- Suurimmat haasteet ovat aikatauluissa. Työssäkäyvät kuntalaiset pääsevät osallistumaan tällaiseen tilaisuuteen vain iltaisin, kun taas työnsä puolesta tulevilta viranomaisilta se vaatii joustamista perinteisen virka-ajan ulkopuolelle.
- Rahallisesti kansalaisfoorumien järjestäminen ei vaadi suuria summia (lehtimainokset, tila, kahvit) mutta erityisesti tiedottamisessa on työtä.
- Monesti kuulee sanottavan, että avoimia keskustelutilaisuuksia pelätään ristiriitojen valossa. Tämä ennakkoluulo on ainakin KAMPA-hankkeen eri toimialueiden tilaisuuksissa ollut turha, sillä keskusteluissa on säilynyt asiallinen ja kehittävä henki. Asiat itsessään eivät aina ole helppoja tai positiivisia, mutta avoimesti keskustelemalla päästään demokraattisesti parempiin yhteisiin päätöksiin.
- Jatkuvuus tilaisuuksien järjestämisessä on tärkeää, jotta niistä tulee uskottavia ja ne opitaan mieltämään yhteisen keskustelun paikoiksi.

Minkälaisista hyvinvointia kansalaisfoorumi tuottaa?

- Avoimen keskustelun arvokkuus piilee ennen kaikkea siinä, että se voi tuottaa tietoa, näkemyksiä ja ideoita, joita ei tule esiin ilman vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa.
- Se on myös loistava tiedonvälittämisen keino ajankohtaisille asioille. Kuntalaisilla on oikeus saada tietoa kunnan asioista ja pelkän informaation jakamisen lisäksi on tarve myös aidolle keskustelulle. Viranomaiset ja luottamushenkilöt puolestaan voivat saada keskustelusta uusia näkemyksiä ja tukea omalle työlleen. Kansalaisfoorumi tukee lähidemokratian vahvistumista olemalla matalan kynnyksen paikka tuoda omia ajatuksia yhteiseen keskusteluun tai vain kuunnella, mitä lähiympäristössä on meneillään.
- Foorumissa voi myös nousta esiin ideoita uusista yhteistyömuodoista eri toimijoiden kesken, jotka eivät välttämättä ennen ole kohdanneet toisiaan.

4.2.2 Järviseudun hyvinvointia maaseudulla -messut

Järviseudun hyvinvointia maaseudulla -messut järjestettiin Vimpelin liikuntahallilla huhtikuussa 2012. Monipuolinen messuohjelma koostui asiantuntijapuheenvuoroista sekä paikallisen osaamisen ja tekemisen kirjosta. Messujen kohdealueena oli koko Järviseutu, eli Alajärvi, Vimpeli, Soini, Evijärvi ja Lappajärvi. Toki messujen toivottiin houkuttelevan kävijöitä myös kauempaa. Messut järjesti eri tahoista koostunut avoin työryhmä, jonka päätoimijoita olivat KAMPA-hanke, Järvi-Pohjanmaan palvelutuotannon kehittämisspilottilahanke, Järvi-Pohjanmaan yrityspalvelut, Järvi-Pohjanmaan vapaa-aikapalvelut ja Vimpelin Veto. Lisäksi yhteistyötä tehtiin Vimpelin lukion oppilaiden kanssa sekä Vimpelin Mannerheimin lastensuojeluliiton paikallisyhdistyksen kanssa, joka vastasi lapsiparkista messuilla. Alun perin idea messuista syntyi, kun eri tahot halusivat saada kolmannen sektorin tekemälle hyvinvointia edistävälle työlle enemmän näkyvyyttä. Aluksi suunnitteilla oli vain pienimuotoiset yhdistysmessut, mutta kun innokkaita yhteistyötahoja löytyi, päätettiin tapahtuma tehdä kerralla ”eteläpohjalaisittain vähä isommin”.

Messutyöryhmä kokousti tiiviisti koko alkuvuoden. Käytännön järjestelyissä, myyntipaikkojen varauksissa ja markkinoinnissa riitti työtä kaikille mukana olleille. Järjestyksen valvonta ja kahvitus onnistui hienosti Vimpelin Vedon tukijoukkojen toimesta, Vimpelin maa- ja kotitalousnaiset puolestaan valmistivat

talkoovoimin kaikille kävijöille ilmaiseksi tarjotun keittolounaan ja Vimpelin lukion oppilaat vastasivat infopisteestä ja neuvonnasta.

Messuille toivottiin aktiivista osallistumista järviseutulaisilta yhdistyksiltä. Esimerkiksi erilaiset lasten ja nuorten parissa toimivat yhdistykset, urheiluseurat, kyläyhdistykset, harrasteteatterit, eläkeläisyhdistykset; kaikki olivat tervetulleita tekemään toimintaansa tunnetuksi messuilla! Kutsu kuultiin ja messuille saatiin laaja kirjo kolmannen sektorin toimijoita. Myös messuohjelmassa oli hyödynnetty ennen kaikkea paikallista osaamista, jota löytyi aina muotinäytöksestä lauluun asti. Messupäivän loppuksi suoritettiin messukyselyyn vastanneiden kesken arvonta, jossa palkintoina oli superpesiksen kausikortteja ja päävoittona 500 euron lahjakortti vapaavalintaiseen Järviseudun alueen liikkeeseen.

Yleisöltä saatu palaute messuista oli erittäin positiivista. Kynnys osallistua tapahtumaan oli matala, messuille ei ollut pääsymaksua ja ohjelmaa oli kaiken ikäisille. Päivän kruunasi ilmainen lounas. Messuista toivottiin jatkuvaa ja kiertävää perinnettä, vuoden 2013 hyvinvointimessut onkin sovittu pidettäväksi huhtikuussa Soinissa.

Messut edistävät hyvinvointia monella tapaa. Ne kokoavat yhteen toimijoita järjestämisen puitteissa, tuovat säpinää pienille paikkakunnille ja ovat paikka, jossa ihmiset pääsevät kohtaamaan toisiaan iloisessa tunnelmassa. Samalla on mahdollista saada monipuolista hyvinvointiin liittyvää tietoa yhdistysten, yrittäjien ja julkisen sektorin toimijoilta. Messuilla on varmasti helpompi esittää kysymyksiä ja

Hyvinvointia maaseudulle -messut onnistuivat upeasti

JÄRVI-POHJANMAA

Sari Heinillä
sari.heinilla@jarviseutu-lehti.fi

Järviseedun vapaa-aikeatoinen ja useiden alueen hakkeiden yhteistyönä järjestetty Hyvinvointia maaseudulle -messutapahtuma onnistui Vimpelissä erinomaisesti. Tapahuma käynnistyi vilkkaana viime lauantaina heti aamusta. Terveystien ja hyvinvointiin liittyvää ohjelmaa oli tarjolla paljon ja messuosastoja oli koko liikuntasalin täydellä. Messupöydillä oli jaossa runsaasti tietoa kylistä, yhdistyksistä, terveydestä ja vaikkapa omaishoidosta. Myös kuntien palveluista kuten kirjastoista, vapaa-aikeapalveluista ja teknisen toimen palveluista oli asiaa tarjolla. Liikunta oli esillä ja messuyhteisö sai viimeistä tietoa Alajärven ja Vimpelin superperisjoutkuiden tilanteesta.

Muoti herättää aina mielenkiintoa ja niin näilläkin messuilla. Vaaterusalan yritykset esittelivät erityisesti vapaa-aike asuja, mutta myös sisustusesteitä tuotuiin muotinäytöksen kautta näyttämölle. Torkkupuololekin löytyi uutta käyttöä, kun se kietäistiin ylle vyötä apuna käyttäen.

Persoonallisella tavalla yleisöt herätteli Eerik Kantokoski esityksellään klovniin planeetta. Erkoisuus messuilla

Eerik Kantokoski Klovniin planeetta -esityksessä.

oli ilmainen keitolounas ja tapahtuman hyvästä suunnittelusta kertoivat perheiden apuna ollut lapsiparkki sekä mahdollisuus ponnajeluun ja paloautoon tutustumiseen.

Rannankylässä pittäjänteistä kylätöitä

Järviseedulainen Kyliä 2012 -kyläkilpailun voittajakyläksi valitussa Lehtimäen Rannankylässä Ähtiäinjärven rannalla on tehty vahvaa kehittämistyötä.

- Tämä huomionosoitus tuntuu hyvältä. Kyliän kehittämistä on tehty pitkäjänteisesti ja saatu myös tuloksia. Hieno on, että kylään on nyt rakenteilla kolme taloa lapsiperille, iloitsivat kyläyhdistyksen pj Jaakko Latva-Laturi ja

Muotinäytös oli jälleen yksi messujen kohokohtia.

sihteeri Hannes Lanamäki. He arvelivat, että palkinnoksi saatu upea kyltti tulee kylätalon läheisyyteen. Järviseedulainen Kyliä 2012

Kyläkilpailun kunniakirjoja ja muistamisia vastaanottamassa vas. Alajärven Luoma-ahon, Soinin Hautauskylän ja Alajärven Rannankylän kyläyhdistysten edustajat. KUVAT MARRKUTURPELA

-kilpailuun osallistui kymmenen kylää. Kilpailun raatoin kuuluivat Järviseedun-lehden päätoimittaja Sari Heinillä, Aisapari ry:n tiedottaja ja kylähankevaastava Päivi Kultahti, Kuudestaan ry:n kylähankevaastava Jaana Sippola sekä Kampa-hankkeen alueellinen kehittäjä Saara Perällä. Lisävahvistuksena raadissa oli opetusneuvos Toivo Kivipeto. Kyläkilpailun valintakriteerit olivat yhteisöllisyys, yhteistoiminta muiden toimijoiden kanssa ja alkaensaannokset, nykyaikainen tiedotus ja tulevaisuuden visio, ympäristön hoito ja hyödyntäminen sekä perinteet. Valinnassa huomioitiin hakemuksessa esiin tulleet asiat.

Rannankylässä yhteisöllisyttä tuli raadin mukaan mm. kekseliäs tiedottaminen, nettisivut ja monet ta-

pahtumat. Soinin Hautauskylä sai kilpailussa kunniamaininnan mm. kylätöiden jatkuvasta kehittämisestä ja uusista ideoista yli oman kylän rajojenkin. Toisen kunniamaininnan saanut Luoma-aho sai raadilta erityistä kiitosta siitä, kuinka isossa kylässä on keksityjä tapoja kuulla kaikkien kyliäisten mielipiteitä.

JÄRVISÉUTU 25.4.2012

keskustella mieltä askarruttavista asioista kuin muodollisissa tilaisuuksissa. Siksi se on erilaisille palveluntuottajille oivallinen paikka tavata ihmisiä. Messut ovat tarpeeksi iso ja avoin tapahtuma houkuttelemaan myös sellaisia kävijöitä, jotka harvemmin uskaltavat yhteisön joukkoon. Parhailaan messujen kaltainen tapahtuma voi olla voimauttava ja antaa virtaa pitkäksi aikaa arjen keskelle. Kaupallisuuden ei pitäisikään olla messujen tärkein asia, vaan yhdessäolo ja toisten kohtaaminen.

4.2.3 Järviseutulainen kylä 2012 -kilpailu

Järviseutulainen kylä 2012 -kilpailun idea lähti halusta antaa kylätoiminnalle sen ansaitsemaa arvostusta. Kylissä pyöritetään monenlaista asukkaiden viihtymistä ja hyvinvointia lisäävää toimintaa. Siellä elää vielä yhteisöllisyys, josta kaupungeissa vain haaveillaan. Monesti tämä merkittävä toiminta saa kuitenkin liian vähän näkyvyyttä.

Järviseutulainen kylä 2012 -kilpailussa kylät saivat vastata tähän haasteeseen ja kertoa perusteluineen, mikä tekee juuri heidän omasta kylästään erityisen ja mitä kaikkea kylätoiminta voi mahdollistaa. Kilpailun järjestivät yhteistyössä KAMPA-hanke, Aisapari ry, Kuudestaan ry sekä Järviseutu-lehti. Aisapari ja Kuudestaan toimivat KAMPA-hankkeen

tavoin aktiivisesti kylien kehittämisen parissa ja Järviseutu-lehdessä esitellään säännöllisesti alueen kylä. Yhteistyö kyläkilpailun järjestämiseksi sopi siis luontevasti kaikkien osapuolien toimintaan. Kilpailusta kirjoitettiin näkyvästi lehdissä, kilpailulle laadittua mainosta puolestaan levitettiin julkisille paikoille sekä kylätoimijoille sähköpostitse. Osallistumisaikaa oli maaliskuun alusta huhtikuun alkuun ja voittajan julkistaminen sovittiin yhdeksi ohjelmanumeroksi Järviseutun hyvinvointia maaseudulla -messuille.

Järviseutulainen kylä 2012 -kilpailuun osallistui yhteensä kymmenen kylää Alajärveltä, Vimpelistä, Soinista sekä Lappajärveltä. Kilpailun raati koostui järjestäjätahoista lisävahvistuksenaan paikallinen asiantuntija. Raati painotti arvostelussa erityisesti yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyyttä arvioitiin kylien hakemuksissa muun muassa sen mukaan, miten laaja pohja kyläläisiä oli toiminnassa mukana, miten eri-ikäiset oli huomioitu, miten kylässä pidettiin huolta toinen toisistaan ja miten matalalla oli kynnys osallistua kylässä järjestettyyn toimintaan. Raadin mielestä yhteisöllisyydellä on keskeinen merkitys ihmisten hyvinvointiin, viihtyvyyteen ja intoon toimia omissa kylissä. Ulkoiset puitteet tulevat vasta sen jälkeen.

Kylien hakemukset olivat todella hienoja ja koskettavia, ja niistä paistoi ihmisten arvostus omaa kylää kohtaan. Kuvaukset oli kirjoitettu

Rannankylä on Järviseutulainen Kylä 2012

VIMPELI
Sari Heinilä

Alajärven Rannankylä Lehtimäellä julistettiin viime lauantaina Järviseutulainen Kylä 2012 -kilpailun voittajaksi. Palkinnoksi kylä sai kunniakirjan ja upean kyltin saavutuksesta. Kyläkilpailuun oli ilmoittautunut kymmenen aktiivista järviseutulaista kylää, joilla kaikilla oli erityisiä vahvuuksia. Kunniamaininnalla raati halusi palkita lisäksi Alajärven Luoma-ahon ja Soinin Hautakylän. Valinnoissa painotettiin erityisesti yhteisöllisyyttä.

– Kilpailun idea on antaa kylätoiminnalle sen ansaitsemaa

huomiota, muistutti Saara Perälä Hyvinvointia maaseudulla -messuilla Vimpelissä. Kyläkilpailun yhteistyökumppanit olivat Kampa-hanke, Järviseutu-lehti sekä Aisapari ja Kuudestaan-kehittämisyhdistykset.

Järviseutun vapaa-aikatoimen ja hankkeiden ideoima messutapahtuma Vimpelin liikuntahallilla onnistui erinomaisesti.

AIHEESTA LISÄÄ S. 8

Rannankylän kylätoimikunnan puheenjohtaja Jaakko Latva-Laturi ja sihteeri Hannes Lanamäki pitivät valintaa arvokkaana. Upea kyltti päätynee kylätalon pihaan. KUVA MARKKU TURPELA

JÄRVISEUTU 25.4.2012

niin hienosti, että tunnelman pystyi lähes aisti-
maan pelkästä paperista. Pitkien keskustelujen
ja tarkkojen pisteytysten jälkeen Järviseutulai-
nen Kylä 2012 -kilpailun voitto meni Alajärven
(entisen Lehtimäen kunnan) Rannankylään.
Kunniamaininnat saivat Soinin Hautakylä
sekä Alajärven Luoma-aho. Kilpailun tulokset
julkistettiin juhlavasti messuilla ja voittajakylä
sai pääpalkinnoksi suuren puisen Järviseutu-
lainen Kylä 2012 -kyltin. Toivottavasti kilpailu
onnistui tavoitteessaan ja sai ihmiset pohti-
maan, miten hienoa ja arvokasta työtä kylissä
tehdään. Järjestäjien näkökulmasta kilpailu
oli onnistunut projekti, jonka kautta ymmär-
rys kylien elämästä kasvoi valtavasti. Vuoden
2013 kyläkilpailu on jo suunnitteilla, toivotta-
vasti järjestämisestä kiinnostuneita toimijoi-
ta löytyy myös tulevina vuosina. Aktiivisten
kylien merkitys kasvaa tulevaisuudessa, kun
pohditaan miten palveluja pystytään maa-
seudulla järjestämään. Erilaisia esimerkkejä
julkisen sektorin ja yhdistysten välisestä ti-
viimmästä yhteistyöstä palvelujen järjestämi-
sessä löytyy jo eri puolilta Suomea, ja niihin
on viitattu myös tässä teoksessa. Asukkaiden
hyvinvointia tuetaan kylissä jo nyt monella
tapaa, ja potentiaalia kehittää toimintoja olisi,
kun vain tavat ja tahtotila eri sektoreiden väli-
seen yhteistyöhön löytyisivät.

4.2.4 Osaavat kylät -tapahtuma

Osaavat kylät -tapahtuma järjestettiin elo-
kuussa 2012 Alajärven itäisellä alueella, Koivumäen kylässä. Koivumäen lisäksi tapahtu-
massa olivat mukana naapurikylät Uusikylä
ja Möksy. Ajatus itäisen alueen omasta kyläta-
pahtumasta lähti tarpeesta viritellä yhteistyö-
tä kaukana kaupungin keskustasta sijaitseval-
la alueella, jossa lähipalvelut kuten kyläkoulut
ovat olleet leikkurin alla eikä ainoan jäljelle
jääneenkään tulevaisuus ole turvattu. Alueelle
kaivattiin uusia tuulia yhteisöllisyyden herät-
tämiseksi. Aluksi tapahtuman tiimoilta pidet-
tiin kaikille avoimia ideointikokouksia, joihin
osallistui ensin vain muutama aktiivi, mutta
kokousten edetessä väkeä tuli yhä enemmän.
Kun yhteisen kylätapahtuman toteutus lo-
pulta lyötiin lukkoon ja alkoi käytännön teh-
tävien jakaminen, innokkaita vapaaehtoisia
ilmaantui mukaan sankoin joukoin. Itäisen
Alajärven alue on tunnettu kädentaitajistaan,
joten paikallisen osaamisen esille nostaminen
koettiin hyväksi teemaksi tapahtumalle, siitä
myös tapahtuman nimi *Osaavat kylät*. Kaikki
Koivumäen, Uusikylän ja Möksyn asukkaat
toivotettiin tervetulleiksi esittelemään osaa-
mistaan ja myymään tuotteitaan tapahtumaan

Osaavat kylät -tapahtuma. (kuva: Päivi Kultalahti)

ilman pöytämaksuja. Markkinoiden lisäksi tapahtuman yhteydessä päätettiin pitää elokujuhla, johon koottiin paikallisvoimin tuotettua ohjelmaa. Tapahtuman pitopaikaksi valikoitui Koivumäen entinen koulu, joka palvelee tällä hetkellä kylätalona. Kyläläiset pistivät vähäisellä käytöllä olevan talon ja sen pihapiirin loisteliaaseen kuntoon tapahtumaa varten. Alkuvalmistelut vaativat kymmenien tuntien talkootyöt, mutta jälki myös näkyi.

Itse tapahtumapäivä oli menestys. Järjestäjät olivat ottaneet kaiken huomioon hyvin suunnitellusta liikenteenohjauksesta alkaen. Koivumäen kylätalon pihassa kävijät otti vastaan moottoripyörien ja vanhojen työkoneiden kirjava joukko, lisäksi pihalla pidettiin vanhan ajan kilpailuja ja poniratsastusta pienemmille kävijöille. Kylätalo oli täynnä erilaisia markkinapöytiä ja osaamista laidasta laitaan, palkinnoista notkuvaa arpajaispöytää unohtamatta. KAMPA-hanke sekä Aisaparin HINKU-hanke pitivät tapahtumassa yhteistä esittelyteltoa ja jututtivat kävijöitä. Alajärven Nelimartat puolestaan ohjasivat Tuunauspajaa, jossa sai askarrella omin käsin aarteita. Markkinahumun keskellä pidetty elokujuhla kruunasi tapahtuman. Kylätalon juhlasalin jokainen paikka oli täysi, ja yleisö nautti taidokkaista esityksistä sekä innostavista puheenvuoroista. Lopuksi nautittiin ilmaiset munkkikahvit. Päivän aikana tapahtumassa kävi noin 200 vierailijaa, heitä oli tullut ympäri Alajärveä ja kesävieraita kauempaakin. Myös paikallismedia huomioi tapahtuman hienosti, ja elokujuhlassa esitetyn näytelmän tähdet päätyivät Järviseu-tu-lehden kanteen asti. Niin osallistujilta kuin järjestäjiltä saatu palaute oli erittäin positiivista. Tapahtuma oli kannattava myös taloudellisesti, ja kylille jäi hieman toiminta-avustusta ja pesämunaa ensi vuoden tapahtumaa varten, jonka isännöintivuoro sovittiin tällä kertaa Uusiky-lälle – toki yhteistyössä muiden kanssa kuten tämä tapahtuma toteutettiin.

Seuratessani hanketyöntekijänä Osaavat kylät -tapahtuman elinkaarta ilmoille heitetystä ideasta ymmärrettävien epäluulojen kautta yhteisen köyden vetämiseen ja tapahtuman upeaan toteutukseen, käsitykseni yhteisöllisyyden merkityksestä vahvistui huomasti. Kun löytyy yhteinen tahto ja uskallus, saadaan aikaan suuria asioita, ja hyvinvointi lisääntyy sekä yksilöillä että kokonaisilla yh-

teisöillä. Toivon, että sama henki Itäisellä Alajärvellä jatkuu edelleen ja yhteistyöstä tulee perinne, ei väkisin vääntämällä vaan kyläläisten voimavarat huomioiden ja kuten tämän prosessin aikana – rohkeasti keskustellen.

Aktiivisilla kylillä on merkitystä lähialueiden turvaamisessa ja alueen elinvoimaisuuden säilyttämisessä. Tästä esimerkki on myös Alajärven Luoma-ahon kylä, jonka kesäisessä *Kylä maalla on mukava* -tapahtumassa KAMPA-hanke oli yhtenä yhteistyökumppanina.

4.2.5 Nuorten ideakilpailu Soinissa

Keväällä 2012 Soinin MTK:n johtokunnan jäsenten keskuudessa ryhdyttiin pohtimaan sitä, että nuorten pitäisi päästä vaikuttamaan kunnan kehittämiseen käytännössä pelkkien puheiden sijaan. Syntyi idea nuorille suunnatusta ideakilpailusta, jota yhdistys päätti lähteä viemään eteenpäin kutsumalla kaikki asiasta kiinnostuneet avoimeen kokoukseen. Kokouksessa päätettiin perustaa yhdistyksistä, hankkeista ja kunnan toimijoista koostuva työryhmä, jonka avulla ideakilpailu sai niin paljon tuulta siipiensä alle, että se toteutettiin jo syksyllä 2012.

Ote kilpailun rahoittajaehdokkaille osoitetusta tiedotteesta:

Soinilaiset yhdistykset, kunta, alueella toimivat hankkeet sekä muut vielä mukaan haluavat yhteistyötahot järjestävät 1.9.–14.10.2012 kilpailun, jossa soinilaiset nuoret pääsevätideoimaan, kuinka he itse kehittäisivät vapaa-ajan toimintaa omassa kunnassaan. Ideat voivat koskea esimerkiksi harrastusmahdollisuuksia, asuin ympäristön kehittämistä, kaikkea mikä nuorten mielestä lisää viihtyvyyttä ja aktiivisuutta osallistua ja vaikuttaa Soinissa. Kilpailuun voivat osallistua kaikki alle 29-vuotiaat soinilaiset.

Kilpailussa palkitaan kolme parasta ideaa. Ensimmäinen palkintosumma on 300 euroa, toinen 200 ja kolmas 100. Osallistua voi joko yksilönä tai isomalla porukalla. Kilpailussa arvioidaan erityisesti ideoiden toteuttamiskelpoisuutta. Voittajat valitsee raati, jossa on edustus Soinin MTK:sta, Soinin Yrittäjistä, Soinin 4H:sta, Soinin kunnasta, nuorten edustus sekä vielä paikat muutamalle kilpailua rahoittavalle taholle.

Venla Vällilehto ja Viivi Väliaho voittivat Soinin nuorten ideakilpailun. Saman kuudennen luokan oppilas Martti Lehtonen tuli kilpailun kolmanneksi.

Viivin ja Venlan ehdotus voitti ideakilpailun

RAMI PURO

Soinissa järjestettiin syksyn aikana alle 29-vuotiaille suunnattu ideakilpailu, jossa pyydettiin ideoita nuorten viihtyvyyden lisäämiseksi vapaa-ajalla.

Paikallisen MTK:n ideoima kilpailu toikin ideoita yhteensä 23 kappaletta. Ideoita sai lähettää netin kautta. Raati valitsi ideoista kolme mieleistä.

Hannu Saari MTK:sta toteasi, että ideat olivat realistisia ja toivottavasti. Ideoita kehui myös idean alullepanija Jukka Soidinmäki.

Ideakilpailun voittajiksi julistettiin kuudennen luokan luokkakaverit Viivi Väliaho ja Venla Vällilehto. Heidän idea liittyi alakouluikäisten vapaa-ajanviettopaikkaan.

- Koulun jälkeen olisi mu-

kava, että olisi paikka mihin mennä kavereiden kanssa. Siellä voisi tehdä läksyjä tai kuunnella musiikkia, eikä tarvitsisi olla aina hiljaa. Kirjastosta meille on tullut varoituksia liiallisesta äänenkäytöstä, tytöt nauravat. Vapaa-ajanviettopaikka voisi olla lähellä koulua.

Toisena palkittiin Kaisa Niininen-Rantasen ehdottama keskustan leikkikentän to-

teuttamista. Kolmanneksi sijoittui kolmas kuudesluokkainen, Martti Lehtonen, joka ehdotti skeittiramppien kunnostamista ja uusimista paloaseman taakse.

Ideat tuodaan kunnan päätäjien tietoon lähiaikoina. Tarkoitus on, että asiat eivät jää vain paperille.

Kilpailua varten Järvi-Pohjanmaan vapaa-aikapalveluiden Mediapaja toteuttaa nettisivut, joilta löytyvät osallistumisohjeet sekä ilmoittautumispohja. Lisäksi suunnitellaan mainos, jota jaetaan julkisiin tiloihin ympäri Soinia, kouluille sekä paikallislehtiin. Kaikki yhteistyötahot tiedottavat kilpailusta omissa verkostoissaan. Nuorten tavoittamiseksi myös näkyvyys sosiaalisessa mediassa on tärkeää, mainosta levitetään muun muassa Soinin 4H:n ja KAMPA-hankkeen Facebook-sivuilla.

Suunnitteluryhmä kerää tällä hetkellä sponsoreita kilpailulle sekä työstää nettisivuja ja mainosta. Soinin MTK vastaa kilpailun rahaliikenteestä sekä ilmoittautumisten kokoamisesta raatia varten. Kilpailun tulokset julkistetaan kaikille avoimessa tilaisuudessa syksyn aikana ja ideoiden toteuttamista tuetaan yhteistyötahojen toimesta!

Tule mukaan tarjoamaan nuorille vaikuttamisen mahdollisuuksia!

Terveisin, Ideakilpailun työryhmä

Kilpailuun ilmoitettiin yhteensä 23 ideaa, joista kolme parasta palkittiin Soinin seurakuntatalolla marraskuussa 2012. Kaikki palkitut ideat aiotaan toteuttaa yhdessä nuorten kanssa, ja koko ideakilpailun anti esitellään uudelle kunnanvaltuustolle kauden alussa. Ideoiden lisäksi kilpailu antoi nuorille tärkeitä vaikuttamisen kokemuksia; heidän asiansa otetaan vakavasti ja heitä kuunnellaan. Jotta nuoret uskaltavat ajaa omia näkemyksiään ja osallistua palveluiden kehittämiseen myös vanhempana, nuoruuden positiivisilla kokemuksilla on suuri merkitys. Nuorissa on voimavaroja, joita ei ole varaa hukata. Nuorten hyvinvointia voidaan parhaiten tukea antamalla heille aitoja mahdollisuuksia vaikuttaa konkreettisesti heitä koskeviin asioihin, esimerkiksi juuri kotikunnan kehittämiseen. Soinin ideakilpailu on herättänyt kiinnostusta myös muissa kunnissa. Hyvää toimintamallia kannattaa toki levittää.

4.2.6. Neljän polven treffit -haastekampanja ja Neljän polven ilta

Ote kampanjatiedotteesta:

Neljän polven treffit polkaistaan käyntiin Järvi-Pohjanmaalla

Neljän polven treffit on vanhustyön keskusliiton valtakunnallinen haastekampanja, jonka tarkoituksena on innostaa kaikki suomalaisia, sekä yksityishenkilöitä että yhteisöjä, järjestämään toimintaa, jossa eri-ikäiset ihmiset pääsevät kohtaamaan toisiaan.

Järvi-Pohjanmaalla on alkukesästä lähtien yhteistyössä muutaman aktiivisen yhdistyksen, hankkeen ja vapaa-aikatoimen kanssa suunniteltu kampanjaan osallistumista. Haastekampanja pyrkii nostamaan keskusteluun ikäpolvien välisen vuorovaikutuksen myönteisiä vaikutuksia, lisäämään ja tekemään näkyväksi ikäpolvien yhteistä toimintaa sekä luomaan uusia tapahtumia teeman ympärille. Työryhmä haluaa kannustaa ihmisiä toteuttamaan näitä arvokkaita asioita ympäri Alajärveä, Vimpeä ja Soinia, ja tietoa kampanjasta pyritään levittämään joka kuntaan. Valtakunnallinen kampanja kestää vuoden 2012 loppuun asti.

Nyt kaikki yhdistykset, kunnat, koululuokat, työyhteisöt, yritykset ja yksityiset ihmiset järjestämään Neljän polven treffejä ja haastamaan muita mukaan! Järvi-Pohjanmaan kunnissa on jo suunnitteilla muun muassa tuolijumppaa palvelukoteihin nuorten vetämänä, kaiken ikäisten yhteinen elokuvanäytös, vierailuja yksin asuvien ikääntyneiden luokse, valokuvanäyttely vanhoista kuvista, ulkoilupäivä, isovanhempien päivä kouluun sekä omaishoitajien hemmottelupäivä opiskelijoiden toteuttamana. Marraskuun 8.päivä järjestetään Alajärven nuorisoseurantalolla kaikille avoin Neljän polven ilta jossa julkaistaan kampanjan siihen mennessä kertyneet tulokset ja saadaan kokea kulttuurielämyksiä kaikista Järvi-Pohjanmaan kunnista, tietenkin kaikkien ikäpolvien esittämänä!

Kaikille avoimeen ja ilmaiseen elämysten Neljän polven iltaan kutsuttiin esiintymään talkoovoimin eri-ikäisiä taitajia kaikista yhteistoiminta-alueen kunnista. Esiintyjät edustivat monipuolisesti kulttuurin eri muotoja aina tanssista lauluun ja jonglöörauksesta zumbaan sekä näytelmäesitykseen. Kulttuuriesitysten välissä kuultiin millaisia tapahtumia Järvi-Pohjanmaalla oli haastekampanjassa jo järjestetty. Tilaisuus keräsi Alajärven nuorisoseurantaloon täyteen eri sukupolvien edustajia.

Neljän polven iloa

ALAJÄRVI

Sari Heitinilä
sari.heitinila@jarvisectu-lehti.fi

► – Tosi mukava oli kuulla livenä rokkia, totesi eräs vanhemman väen edustaja Neljän polven illassa Alajärven Nuorisoseuralla viime torstaina.

Uudenlainen tapahtuma, jonka ohjelma yhdisti neljä eri ikäpolvea, onnistui mainiosti. Aallan nuorisoseuran sali ja kahvila olivat täynnä ja useita kertoja ohjelmia katselevat istuivat viileihin aplodeihin.

– Täällä oli oikein hiemo ohjelma, toistivat monet lähtessään.

Tapahtumassa kuultiin **Soile Kautainen-Hietalan** kaunistia lauhua, joka palautti ajatukset Laila Kinnusen menestysvuosiin. Aapiskujan koulun oppilaiden lauluestys puhutteli kauniilla sanoillaan. Sm-kultaa rokirintamalla voittanut alajärveläisten nuorten RM-yhtye villisti nuoret, mutta sai liikettä myös vanhemmanväen jalkoihin. Lehtimäen seniortanssijat näytivät, kuinka hyvää ja kiehtovaa liikuntaa tanssi voi olla.

Elina Luoma-ahon vetämä Zumba-hetki sai nuoret pomppaamaan yleisönsä eteen ja katsomossakin lähes

Yleisö nautti neljän polven illan vauhdikkaista, mutta välillä liikuttavistakin ohjelmista.

hengästyttiin vauhdikkaasta liikkumisista seurattessa.

Nuori Mikko Paavola on matkalla jonglööräyksen ammattilaiseksi, sillä niin paljon palloja ja keiloja pysyi ilmassa yhtä aikaa.

Alajärven itäiseltä alueelta tullut näyrelmä toi lavalle missit ja muututti, kuinka tärkeää myös nuorten kannalta on se, että tie ovat kunnassa.

Upean tapahtuman viimeinen esitys tuli Soimista. **Jussi Roponen** ja **Kalevi Järvenpää** johdattivat yleisön 1940-luvulle ja sota-ajan lauluihin. Monet liikuttivat muistellussaan omien vanhempiensa kohtaaloa sodan jaloissa.

– Toivottavasti myös nuoret vielä kuuntelevat, miksi Suomi on nyt vapaa maa, totesi Jussi Roponen sota-

ajan lauluja esitellessään.

Neljän polven treffit on Vanhustyön keskusliiton valtakunnallinen kampanja, joka innostaa järjestämään toimintaa, jossa eri-ikäiset kohtaavat. Neljän polven illan Alajärvellä järjestivät Palvelutuotannon kehittämispilotti-hanke, KAMPA-hanke, VAPA-hanke, Nelimartat, Eläkeläisten Alajärven ja Vimpelin yhdistykset,

Järvi-Pohjanmaan vapaa-aikapalvelut sekä E-P:n maakuntakorkeakoulu. Kaikki esiintyjät olivat tapahtumassa talkoilla. Tapahtuman juon **Marja-Liisa Väinönpää**.

Katso myös www.jarvisectu-lehti.fi

Nuorten rokkibändi sai vanhemmankin väen hytkymään penkeissään. Nuoret puolestaan kuulivat sota-ajan elämästä laulujen muodossa. Ilta oli kaikin puolin onnistunut kokonaisuus ja ylitti järjestäjien odotukset. Yleisö nautti näkemästään, ja tapahtumasta saatu palaute oli pelkästään positiivista. Tällaiselle uudelle matalan kynnyksen tapahtumalle oli selvästi tilausta.

Järvi-Pohjanmaan Neljän polven ilta palkittiin valtakunnallisessa Neljän polven kilpailussa Neljän polven toiminta- sarjassa toisella palkinnolla. Työryhmä oli todella iloinen huomionosoituksesta. Hienoa, että pienten paikkakuntien toimijat yhteistyöllä saivat aikaan onnistuneen ja täysin uudenlaisen tapahtuman joka noteerattiin valtakunnallisesti. Palkintorahan työryhmä päätti käyttää Järvi-Pohjanmaan perhetyön tukemiseen ja kannustaa kaikkia jatkossa järjestämään eri-ikäisille suunnattua yhteistä toimintaa!

Neljän polven treffit -haastekampanjan ympärille organisoitu toiminta osoitti, millaisia resursseja julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyössä on. Eri toimijat auttoivat, ilahduttivat ja liikkuttivat suurta joukkoa ihmisiä syksyn aikana. Järjestetyt tapahtumat tukivat yhteisöllisyyttä ja sitä kautta ihmisten hyvinvointia. Ikääntyneille ihmisille järjestyi heidän paljon kaipaamaansa virkistystoimintaa, ja Neljän polveen iltaan tuli väkeä vauvasta vaariin. Toiminta oli ennaltaehkäisevää, matalan kynnyksen palvelua parhaimmillaan, ja se otettiin erittäin hyvin vastaan.

4.2.7 Muuta erityismaininnan arvoista toimintaa Järvi-Pohjanmaalla

Haluan vielä nostaa esiin muutaman hienon esimerkin yhteisöllisyyttä lisäävästä toiminnasta, jota Järvi-Pohjanmaalla on ollut olemassa tai on syntynyt ilman hankkeen mukanaoloa. Yhteistä näille kaikille esimerkeille on ihmisten aktiivisuus ja tahto toimia yhteisön hyväksi.

Kouluissa ja kerhoissa toimivat mummut ja papat

Alajärven Hoiskon koululla on oma koulumummu ja -pappa. Koulumummu ja -pappa

ovat lasten tukena ja opettajien apukäsinä koulun arjessa. Ajatus koulumummun ja -papan pyytamisestä lähti opettajilta, kun heille tuli mieleen sopiva pariskunta, joka voisi olla kiinnostunut toiminnasta. Lapset ovat ottaneet koulumummun ja -papan todella hyvin vastaan ja odottavat innolla, koska mummu ja pappa taas tulevat juuri heidän luokkaansa. Vastuuopettaja tekee koulumummun ja -papan kanssa lukujärjestyksen, jonka mukaan he kiertävät luokissa joko aamu- tai iltapäivän kerran viikossa. He saavat myös itse hyödyntää omia taitojaan, Hoiskon koululla on päästy muun muassa ihailemaan sieninäytelyä ja harjoiteltu vanhan ajan laskuoppia. Koulumummu ja -pappa -toiminta edellyttää aktiivisuutta ennen kaikkea koulun henkilökunnalta, jotta lähtökohdat on yhdessä mietitty ja uudet yhteisön jäsenet otetaan avoimesti vastaan. Sen jälkeen täytyy löytää vain oikeat ihmiset oikeaan paikkaan.

Vimpelin Aapiskujan koulun esiopetusluokassa vierailee aina silloin tällöin opettajan kutsumana eskarimummu. Eskarimummu on opettajan apuna milloin missäkin askareessa, usein hänen ollessa paikalla esimerkiksi leivotaan lasten kanssa, koska sen järjestäminen muulloin ilman toista aikuista olisi mahdotonta. Eskarimummu on ollut myös mukana marjassa, toiminut leikkikoirien näyttelytuomarina ja lukenut satuja. Ensimmäisen kerran eskarimummu vieraili Aapiskujan koulussa jo 10 vuotta sitten. Vierailuista on tullut perinne, koska yhteistyö tutun opettajan kanssa on helppoa ja lapset arvostavat eskarimummuja. Hänelle olisi tilausta naapuriluokissakin ja lapset tulevat tervehtimään mummua myös koulun ulkopuolella. Aapiskujan koulun lisäksi Vimpelin seurakunnan kerhoissa toimii kerhomummuja ja -pappoja.

Myös Lehtimäen seurakuntakodilla joka toinen viikko kokoontuvassa perhekerhossa on reilun vuoden ollut mukana kerhomummu ja -ukki. Heidän läsnäolonsa on koettu todella tärkeäksi. Kaikilla lapsilla ei ole isovanhempia kotipaikkakuntansa lähetyvillä, joten koulutai kerhomummut ja -papat tuovat lapsille arvokkaita kokemuksia eri sukupolvien välisestä vuorovaikutuksesta.

Toiminnassa mukana olevat mummut ja papat ovat painottaneet, että ikäihmisiä täytyy rohkeasti pyytää, jotta he uskaltavat ja innostuvat ottamaan tällaisia tehtäviä vastaan. Ihmisillä voi olla turhia pelkoja siitä, osaavat-

ko he toimia koulun tai kerhon ympäristössä, vaikka tärkeintä on loppujen lopuksi vain olla läsnä lapsia varten. Yhdelläkin ylimääräisellä sylillä voi olla suuri merkitys lapsen hyvinvoinnin turvaamisessa ja ongelmien ennaltaehkäisyssä.

Senioriparkki

Soinin Hautakylässä toimii kahden kylän, Hautakylän ja Kukonkylän, yhteinen senioriparkki. Kukonkylällä ei ole enää omaa kylätaloa, ja yhteisten kokoontumisten järjestäminen on koettu haastavaksi varsinkin talvisaikaan. Naapurikylässä Hautakylässä puolestaan on koulun yhteydessä hienot kokoontumistilat. Kun molempia kyliä yhdisti yhteinen huoli ikäihmisten yksinäisyydestä ja toiminnan puuttumisesta sivukyliltä, kyläyhdistysten aktiivit ryhtyivät tuumasta toimeen ja perustettiin senioriparkki. Senioriparkki kokoontuu Hautakylässä joka toinen tiistai. Senioriparkkiin ovat tervetulleita kaikki kiinnostuneet kummaltakin kylältä ja kokoontumiskertojen ohjelma luodaan osallistujien mielen ja taitojen mukaan. Kyläyhdistykset tarjoavat vuoroin kahvit ja Kukonkylästä järjestetään yhteiskyyditykset, jotta kaikki halukkaat pääsevät varmasti mukaan.

Senioriparkki on lähtenyt mukavasti käyntiin ja suunnitelmissa on virittää yhteistyötä muun muassa sosiaali- ja terveystalveluiden suuntaan niin, että paikan päälle saataisiin vierailevia ammattilaisia esimerkiksi mittamaan verenpainetta ja jakamaan hyödyllistä tietoa. Kotihoito onkin jo vastannut yhteistyökutsuun, ja sairaanhoitaja vierailee jatkossa senioriparkissa noin kerran kuukaudessa. Senioriparkki on malliesimerkki kansalaistoinnista, joka luo yhteisöllisyyttä ja vähentää yksinäisyyttä. Se tukee julkista sektoria tarjoamalla palvelua, jolle on suuri tarve, mutta jota muutoin tuskin olisi voitu järjestää. Kuten Soinissa on näytetty, tämänkaltaisen toiminnan käynnistäminen vaatii toki tilat joissa kokoontua, mutta ennen kaikkea tahtoa toimia yhdessä ja vaikuttaa asioihin, joissa näkee parantamisen varaa!

4.2.8 Lopuksi

Kukaan ei tällä hetkellä tiedä, mitä erilaiset uudistukset tuovat tullessaan kuntakentälle ja kuinka palveluja on jatkossa paras järjestää. Minä tiedän kuitenkin yhden asian: ihmisissä on täällä maaseudulla valtava potentiaali. Hankkeen aikana kertyneet kokemukset osoittavat, että ihmiset tekevät valtavan paljon hienoa työtä toistensa hyvinvoinnin eteen. Tätä resurssia ei mikään vie meiltä pois. Kylissä ja muissa yhteisöissä aktiivisesti toimivat ihmiset eivät ehkä ajattele tuottavansa palveluita, mutta väitän, että jokainen yhteinen tapahtuma tai kokoontuminen, jossa ihmiset pääsevät kohtaamaan toisiaan on ennaltaehkäisevää palvelua parhaimmillaan. Julkisen sektorin – sekä viranhaltijoiden että luottamushenkilöiden – kannattaa ehdottomasti tarkastella omaan toimintaympäristöön sopivia tapoja, joilla tehdä tiiviimpää yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa palvelujen tukemiseksi. Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa piilee resursseja, joita ei euroiksi voi muuttaa.

Järvi-Pohjanmaan KAMPA-hanke haluaa vielä kiittää kaikkia niitä, jotka ovat olleet mukana yllä esiteltyjen toimintojen toteuttamisessa, monessa yhteisessä työpalaverissa, tapahtumassa ja arkisessa yhteydenpidossa näiden puolentoista vuoden aikana. Verkostot ja hyvässä hengessä tapahtuva yhteistyö ovat olleet kantava voima hankkeen toiminnassa. Yksi hanketyöntekijä ei saa paljoa aikaan kolmen kunnan alueella, mutta kun tarpeeksi moni innokas toimija yhdistää voimansa niin johan alkaa tapahtua! Jos yrittäisin listata kaikki tärkeät yhteistyökumppanit, pelkäisin unohtavani jonkun. Siispä luotan siihen, että ne jotka ovat toimineet KAMPA-hankkeen kanssa, lukevat tarkoin seuraavan lauseen.

Lämpimät kiitokset Teille jokaiselle, kun olette olleet mukana puhaltamassa yhteisöllisyyden hiileen Järvi-Pohjanmaalla!

4.3 JYTA-alueen kehittämistyö

Kai-Eerik Käsälä

Tässä luvussa kuvaan niitä toimenpiteitä, joilla olemme yrittäneet yhdessä rakentaa parempaa palveluyhteiskuntaa kotimaaseudulleni. Toimenpiteiden toteuttamisessa tavoitteena on ollut, että meillä kaikilla olisi täällä paremmin järjestetyt hyvinvointipalvelut ja että myös kansalaisten oma ääni kuuluisi siinä, miten ne on parasta järjestää. Hyvän työkaluna tässä on ollut KAMPA-hankkeen valmisteluvaihetta kuvaava raportti, joka on antanut peruskiven tekemisellemme, peilin. Toinen peili on oma kokemuksemme ja tapamme suhtautua elämään ja yhteisöihin ympärillämme – toisiin ihmisiin!

Toinen ammatillinen minuuteni rakentuu näyttämötaiteista, jossa teatteriesityksiä luotessa puhutaan paljon draaman kaaresta. Ilman draaman kaarta ja näytelmän rakenteen ymmärtämistä ei synny kunnollista ja toimivaa teatteriesitystä, jossa kaiken pitää olla kohdallaan: tulee olla alku, keskikohta, huipennus ja loppukohta. Lopullinen tavoite on luoda yleisölle yhteisöllinen elämys, jossa taideteoksen tekijät ja kokijat ovat päässeet sanattomaan dialogiin keskenään. Hanketyössä ei mielestäni sovi unohtaa tätä rakennetta. Ei varsinkaan KAMPA-hankkeen kaltaisessa kehittämisessä, jossa tavoitteena on kehittää ihmisen elinympäristöä, sosiaali- ja terveystalvuuja, yhteisöä ja sen toimivuutta. Jotta näyttämöllepano onnistuu, on ensin ymmärrettävä mistä teksti kertoo, analysoitava se, koetettava ymmärtää roolihahmojen taustat ja tehtävät juonen tai tarinan kuljettamisessa.

JYTA-alueella KAMPA-hankkeen draaman kaarella on rakennettavana tarina, joka käsittelee yhteisöllisyyttä ja kylää. Juonena on hyvinvointipalvelujen järjestäminen: terveyskeskukset, matalankynnyksen palvelut, päättäjien valta ja ymmärrys käyttää sitä, ihmisten tarve vaikuttaa omiin asioihin ja heidän uskonsa oikeudenmukaisuuteen. Päärooleissa olemme me itse, kuntalaiset ja kyläläiset, jotka asumme, elämme ja käytämme näitä palveluja. Roolinsa juonenkuljetuksessa ottavat niin päättäjät kuin palveluja järjestävät viranhaltijat ja työntekijät. Luvassa on aikamoinen jännitys näytelmä. Miten onnistuu maaseudun hyvinvointipalvelujen kehittäminen kansa-

laisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta?

Tässä kehittämistyön jännitys näytelmässä yhteisöllisyys ja kylien luovuus saavat kaikesa historiallisessa ja paikallisessa merkityksessään omat roolinsa. Siksi jäsenän niiden sisältöä aluksi. Emile Durkheimin mukaan yhteisyyden tunne pitää yhteiskunnat koossa ja on yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen pohjana. Michel Maffesoli toteaa lähes runollisesti, että yhteisöjen ja yhteisöllisyyden läsnäolo kaikkialla ja samanaikainen näkyvä olemus tekevät niistä yhden ihmisen arvoituksellisimmista luomuksista. Olli Kultalahti puolestaan on käyttänyt sanaa ”mierolaisuus” kuvaamaan ulkopuolisuutta perinteisistä perheen, suvun, kylän ja heimon yhteisöistä.

Nämä viisasten ajatukset ovat käytännössä nähtävissä myös meidän alueellamme. KAMPA-hankkeessa on tiedon kerääminen ollut keskeisellä sijalla. Tiedon ja sen ymmärtämisen kautta olemme voineet paremmin yhdessä alueen asukkaiden kanssa luoda toimintoja, jotka vievät eteenpäin kansalaisosallistumista ja yhteisöllisyyttä.

Kylä mielletään nykyisin maaseututaajamaksi, jossa oletetaan olevan voimassa jonkinasteinen yhteisöllisyys, joka perustuu asutuksen läheisyyteen ja moniin perinteisiin. Kylillä on myös omat luonteensa, eikä pidä unohtaa niihin liittyvän myös sosiaalisia pakkoja. KAMPA-hankkeessa olemme pyrkineet löytämään, mutta myös tukemaan kyläyhteisöjen sosiaalista ajattelua ja toimintakulttuuria. Kuitenkin niin, että otetaan huomioon ja mukaan toimintaan nykyajan ihmisten ajankäyttö, arvomaailma sekä teknologian mahdollisuudet.

Pohjanmaan ja varsinkin historiallisen Keski-Pohjanmaan tekee ainutlaatuiseksi se, ettei täällä ole ollut kartanoita, eikä sen myötä torpparilaitosta. Sekä kyläyhteisöissä että myös suku- ja perheinstituutioissa demokraattisuus, yhteisöllisyys on ollut leimaa-antavaa. Täällä ei esimerkiksi eteläpohjalaiseen tapaan sukutilaa ole perinyt vain vanhin pojista, vaan perinnöstä ovat päässeet nauttimaan myös muut sisarukset. Kun maatiloja on jaettu, on se synnyttänyt tiiviitä kyläyhteisöjä, joissa sukulaisuussuhteet eri talojen välillä ovat olleet hyvinkin tavallista. Keski-Pohjanmaalla on uskonnollisuus ollut keskeisessä roolissa ihmisten arjessa ja varsinkin juhlassa. Vielä nykypäiviin saakka on säilynyt yhteisöllisiä,

kylien omaleimaisia tapoja viettää kirkkovuoden keskeisiä juhlia. Alueella elää myös vahvana perinne järjestää vainajalle ulosveisutilaisuus, jossa kyläyhteisö jättää jäähyväiset poisnukkuneelle kylän asukkaalle. Kuntien sivistyspalvelut ja koulutusjärjestelmä kaikesta mukanaan tuomasta hyvästä huolimatta mursivat osaltaan maaseutukylien yhteisöllisyyden ja luovuuden rakenteita. Kyläkoulut unohtivat olevansa keskeinen osa kyläyhteisöä, eivätkä koulun juhliin ja toimintaan olleet kaikki kyläläiset tervetulleita. Kutsuisin tapahtunutta kakkukupiilmiöksi, jonka teki mahdolliseksi valtiovallan tarkat ohjeet ja lait koulutoimen järjestämisestä kunnissa. Onneksi nykyisin alati vähenevissä kyläkouluissa on ymmärretty ottaa kyläyhteisö paremmin huomioon, mukaan niiden arkeen ja juhlaan.

80- ja 90-lukujen lihaviiden hallinnointivuosien synnyttämät lait ja asetukset määrittelevät pitkälle sen, millaista kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaa sekä kansansivistystoimintaa kuntien tuli asukkailleen järjestää. Nämä toimenpiteet ovat osaltaan opettaneet meidät odottamaan, että joku muu tietää paremmin kuin me itse, mitä minä ja yhteisöni tarvitsemme. Kulttuurin ja taiteiden osalta on jopa luotu akateemisen osaamisen rima. Alistuneesti koetaan, ettei kansalaislähtöinen oma luovuus, sen yhteisöllinen kokemus olekaan yhtä hyvää eikä hyväksyttävää tekemistä kuin ammattilaisen luovuus tai ammattimaisesti toteutettu luova prosessi on. Ennen tehtiin sitä, mikä tuntui hyvälle; tekemisen oli tuotava hyvää koko yhteisölle, annettava juurevaa yhteisöllistä kokemusta. Tämä ajattelu on antanut myös leimansa yhteisöjen toimintaan nykyisin:

Me emme voi sille mitään, jos kauppa lopetetaan kylältä! Emmekä me voi sille mitään, jos sote-palvelut kaikkooavat kaupunkeihin! Joku niistä päättää, mutta emme me voi siihen vaikuttaa, koska emme edes tiedä kuka!

Nämä kokemukset ovat erittäin tärkeitä muistaa, kun kannustamme kansalaisia ja heidän yhteisöjään tarttumaan hyvinvointipalveluidensa ohjauspyörään.

4.3.1 Vetelin jouluseimi

KAMPA-hankkeen ensimmäisiä näkyviä toimenpiteitä JYTA-alueella oli Vetelin keskustaan rakennettu Jouluseimi ja sen ympärille syntyneet tapahtumat. Halusimme hankkeen alkumetreille tapahtuman, joka kokoaisi ja kannustaisi asukkaita yhdessä toteuttamaan jotakin uutta ja yhteisöllistä. Muutama vuosi sitten hankerahalla toteutettiin Vetelin keskustaan Harjutorille mittava esiintymislava. Lavan tarpeellisuudesta ja käytöstä on ajoittain käyty kiivastakin keskustelua. KAMPA-hankkeen alueellinen kehittäjä esitti idean jouluseimestä laajalle joukolle Vetelissä toimivia järjestöjä, laitoksia ja yksittäisiä kuntalaisia. Ideaan tartuttiin ja toimeen ryhdyttiin ripeästi, niin että kehittäjän rooliksi jäi vain seurata sivusta. Paikallisen veistotaiteilijan tekemien jouluseimen hahmojen ympärillä kuultiin kuorolauluesityksiä, puheita, nähtiin esikouluilaisten Lucia-kulkue ja nautittiin glögitarjoilusta. Tilaisuus sai valtavan yleisömäärän, ja se teki selvästi hyvää yhteisölle, jota eri kiistat olivat koetelleet. Joulun alla 2012 jouluseimi toteutettiin toisen kerran. Siitä on syntymässä perinne Vetelin joulunajan juhlintaan. Seimen avaus keräsi toistasataa ihmistä tuiskuun ja pakkaseen. Mikä tärkeintä, hanke toteutettiin kuntalaisten ja eri yhteisöjen yhteistyöllä. Jälleen on löydetty uutta yhteisöllisyyttä!

4.3.2 Keskustelutilaisuudet ja kansalaisfoorumit

KAMPA-hankkeen tavoitetta kehittää kansalaisvaikuttamisen ja asiakkaiden osallistumisen menetelmiä on alueella toteutettu järjestämällä keskustelutilaisuuksia eri hyvinvointipalveluihin liittyvien teemojen ympärille. Olemme järjestäneet tilaisuuksia niin liikuntapalveluista (Kaustinen), ikäihmisten ja vammaisten asumisesta (Perho) kuin mielen-terveyteen liittyvistä asioista (Halsua, Kaustinen, Perho, Veteli). Näiden teemakohtaisten keskustelutilaisuuksien lisäksi järjestimme aiheiltaan laajempia tilaisuuksia. Kansalaisfoorumeissa ja kuntakohtaisissa Hyvinvointipelto-keskusteluissa on etsitty muun muassa suuntaa sosiaali- ja terveydenhuollon lähipalvelujen kehittämistyölle.

Kansalaisfoorumeita järjestettiin Kaustisella, Yli-Kannuksessa ja Perhossa. Keskustelutalouksien kutsuttiin kyläläisiä, kuntalaisia, yhdistystoimijoita, yrittäjiä, luottamushenkilöitä ja viranomaisia jakamaan kokemuksia ja näkemyksiä siitä, miten nykyiset sosiaali- ja terveyspalvelut vastaavat kuntalaisten tarpeita ja miten voisimme kehittää palveluja entistä paremmiksi. Muun muassa näissä tilaisuuksissa syntyneen keskustelun pohjalta nostettiin kehittämisen painopisteitä, joita KAMPA-hankkeen tuella ja eri tahojen yhteistyöllä lähdettiin hankekaudella viemään eteenpäin. Kuntalaisten lisäksi keskusteluissa oli mukana JYTA-organisaation henkilökuntaa, kuntien viranhaltijoita sekä KAMPA-hankkeen toimijoita.

4.3.3 Hyvinvointipelto

Hyvinvointipelto on hankkeessa kehitetty yhteisöllinen menetelmä kerätä kansalaisten kehittämisideoita ja näkemyksiä sosiaali- ja terveyspalveluista. Menetelmä kehitettiin, koska haluttiin luoda uusi osallistava keino, joka kannustaa keskustelijoita keskusteluun sekä laaja-alaiseen ja havainnoivaan ajatustenvaihtoon. Hyvinvointipelto-menetelmä mahdollis-

taa keskustelijoille tasavertaisen, demokraattisen osallistumisen: jokaisella on mahdollisuus kertoa asiansa ja tulla kuulluksi. Hyvinvointipellon kanssa KAMPA-hanke ja kylien kehittämishanke HINKU ovat kiertäneet JYTA-alueen kaikissa kunnissa kysymässä kuntalaisten mielipiteitä siitä, miten saisimme säilytettyä ja jopa parannettua olemassa olevia hyvinvointipalveluja. Kiertue oli luonteva jatko ja päivitys aiemmille Kansalaisfoorumeille.

Fyysisesti hyvinvointipelto on iso, mainostoimistossa teetetty värikäs paperilakana. Kuvassa on lähes kokonaan paperin täyttävä peltoaukea, jonka reunalla on metsää. Keskellä on yksi iso punainen talo, jonka seinällä lukee kyseisen kunnan nimi. Metsän takaa, siniselle taivaalle nousevassa auringossa lukee teksti *Hyvinvointipelto*. Hyvinvointipelto rakentuu kolmessa eri kasvuvaiheessa olevasta peltopalstasta. Ruskeassa mullospellossa ei kasva mitään. Vihreässä pellossa olevat asiat alkavat olla oraalla, mutta vaativat edelleen erityistä huolenpitoa. Keltaisessa pellossa päästään puolestaan nauttimaan kypsän viljan antimista. Salaojia rakentamalla eri peltojen välille voidaan luoda yhteyksiä. Keskustelun kuluessa alueellinen kehittäjä kirjasi osallistujien ajatuksia ja sijoitti ne eri pelloille sen mukaan, miten osallistujat itse päättivät. Esimerkiksi jos

Perhon hyvinvointipelto näyttää tältä. (Kuva; Tiina Marjusaari)

asia oli sellainen, jota tulisi kunnassa kehittää, kirjattiin se "vihreälle palstalle". Kiertueen jälkeen hyvinvointipelloissa esiin nousseet asiat koottiin yhteen ja analysoitiin yhteistyössä kehittäjäkoordinaattorin kanssa.

Seuraavassa vaiheessa hyvinvointipellot ovat esillä kunnanvirastoissa tai kuntien kirjastoissa, jolloin kuntalaiset voivat vielä käydä lisäämässä ajatuksiaan. Hyvinvointipellot ja niiden pohjalta laaditut yhteenvedot esitellään myös Kannuksessa järjestettävässä JYTA-alueen *Hyvinvoinnin Pestuupäivässä* helmikuussa 2013. Kolmannessa vaiheessa hyvinvointipeltojen kautta esiin nousseet asiat on tarkoitus viedä yhteiseen puimalaan, eli tulokset tuodaan kuntalaisten ja päättäjien tietoon. Tältä pohjalta syntyvistä kehittämisideoista voidaan järjestää uusia keskustelutilaisuuksia ja suunnitella kehittämishankkeita. Hyvinvointipelto-menetelmää ja nyt saatuja tuloksia käytetään myös keväällä, kun halukkaiden kylien kanssa aloitetaan kyläkohtaisten hyvinvointisuunnitelmien laadinta.

4.3.4 Asiakaslähtöinen palveluopas kansalaisten toimesta

Tarve palveluoppaan laatimiseen nousi esille KAMPA-hankkeen järjestämissä keskustelutilaisuuksissa. JYTA-alueen sosiaali- ja terveyspalvelujen rakenteellisessa muutoksessa vastuu palvelujen järjestämisestä siirtyi seitsemältä pienehköltä kunnalta yhteistoiminta-alueelle. Keskustelutilaisuuksissa tuotiin toistuvasti esille, että kansalaiset kokevat kasvottomuuden ja palvelujen näkymättömyyden keskeiseksi sosiaali- ja terveyspalveluiden ongelmaksi uudessa organisaatiossa. Kansalaiset eivät kertomansa mukaan tiedä missä, miten ja kuka nykyään palveluja järjestää, miten palvelujen piiriin pääsee ja mitä ne maksavat. Varsinkin ikäihmiset ovat kokeneet, että nykyinen tilanne aiheuttaa kuntalaisille turvattomuuden tunnetta. Myös Palveluliikelaitos JYTA on kiinnittänyt huomiota asiaan ja osaltaan tukenut sitä, että sen toimialueelle laaditaan kansalaislähtöisesti palveluopas. JYTA

ja alueen kunnat pitävät tärkeänä myös sitä, että ikäihmiset tekevät hyvinvointipalveluista arvioinnin, ovathan he palvelujen käyttäjinä oman elämänsä parhaimpia asiantuntijoita. Taustalla oli myös ajatus asiakaslähtöisestä palvelujen arvioinnin kehittämisestä BIKVA-mallia soveltaen.

Keväällä 2013 julkaistava *JYTA-alueen palveluopas* on muodostumassa noin 160 sivua käsittäväksi hakuteokseksi. Palveluoppaan toimittaminen käynnistyi ikäihmisten toteuttamasta JYTA-alueen hyvinvointipalvelujen arvioinnista, jonka pohjalta laaditaan kaikille JYTA-alueen hyvinvointipalveluja käyttäville kansalaisille tarkoitettu opas. Oppaan asiantuntijoina toimivat kuntien asettamat vanhus- ja vammaisneuvostot, joiden toimintaa koordinoi JYTA-alueen yhteinen neuvosto. Jäsenet yhteiseen neuvostoon on kutsuttu jokaisesta alueen kuntien vanhus- ja vammaisneuvostosta. Palveluoppaassa käydään läpi alueen kaikki hyvinvointipalvelut, esimerkiksi JYTAn tuottamat sosiaali- ja terveyspalvelut, kuntien vapaa-aikapalvelut, yrittäjien ja järjestöjen tarjoamat hyvinvointipalvelut sekä Kelan ja sosiaalitoimen tukimuodot.

Työskentely tapahtuu kansalaislähtöisesti. Prosessissa tukena ovat keskeisesti KAMPA-hanke, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius ja Peruspalveluliikelaitos JYTAn palvelujohtaja ja muu henkilökunta. Arviointi- ja toteutusvaiheisiin osallistui noin 50 alueen ikäihmistä. Esikuvana ja innoittajana hyvinvointioppaan laadinnassa on ollut Aijoos-kumppanuushankkeen toteuttama palveluopasprojekti.

Palveluoppaan laatimisprosessin koordinoinnista on vastannut KAMPA-hankkeen alueellinen kehittäjä. Oppaan työstäminen ilman palvelujen käyttäjiä – joita tässä edustivat JYTA-alueen kuntien yhteinen vanhus- ja vammaisneuvosto sekä kuntien omat neuvostot – ei olisi ollut mahdollista. Seuraava taulukko (Taulukko 6.) pyrkii esittelemään tiivistetysti sitä, miten yhteistyö kehittäjän ja vanhus- ja vammaisneuvostojen kesken laatimisprosessin eri vaiheissa rakentui toisiaan tukien.

Taulukko 6. Tiivistelmä palveluoppaan prosessin toteutusvaiheista

	Kansalaiset	Alueellinen kehittäjä / viranomaiset
1. Tarpeen esiin nouseminen	Yhteiseen keskusteluun osallistuminen, kehittämistarpeiden ja -ideoiden esiin nostaminen -> tarve saada päivitettyä tietoa siitä, miten palveluja nykyisin järjestetään: kuka, miten ja missä?	Keskustelutilaisuuksien järjestäminen, keskustelujen kirjaaminen, esiin nousseiden ideoiden kokoaminen ja suunnitelma siitä, miten niitä ryhdytään konkretisoimaan
2. Sitoutuminen oppaan laatimiseen	JYTA-alueen yhteisen vanhus- ja vammaisneuvoston työkokous: perehtyminen asiaan, sitoutuminen työhön, alustava keskustelu siitä, miten työ toteutetaan, tiedon vieminen kuntakohtaisiin neuvostoihin	Idean esittely, kokouksien järjestäminen sekä muistion kirjaaminen, kehittämissuunnitelman kokoaminen keskustelujen pohjalta, sitoutuminen koordinoituvastuuseen
3. Toimintasuunnitelmasta päättäminen	JYTA-alueen yhteisen vanhus- ja vammaisneuvoston työkokous: kehittämissuunnitelmaan sitoutuminen, oppaan alustava ideointi, yhteinen keskustelu oppaan sisällöstä sekä työnjaosta tarvittavan tiedon keräämiseksi	Kokouksen järjestäminen, keskustelussa esiin nousseiden asioiden kirjaaminen, alustavan kehittämissuunnitelman viimeistely käydyin keskustelun pohjalta
4. Taustamateriaalin kokoaminen työskentelyn pohjaksi	Toimiminen linkkinä kuntakohtaisten neuvostojen sekä hankkeen välillä, tarvittaessa paikallistason tiedon kokoaminen ja välittäminen alueelliselle kehittäjälle	Eri palveluntuottajien esitteiden ja muun aineiston kokoaminen kunnallisissa vanhusneuvostoissa tehtävien palvelujen arviointien pohjaksi (tässä apuna opintoihinsa kuuluvaa harjoittelujaksoa hankkeessa suoritettava opiskelija)
5. Palvelujen arviointi	Paikallisten hyvinvointipalvelujen arviointi kuntakohtaisten vanhus- ja vammaisneuvostojen toimesta	Arvioinnin toteuttaminen kuntakohtaisissa vanhusneuvostoissa, arvioinnin tulosten kirjaaminen ja yhteenvedon laatiminen tältä pohjalta -> arvioinnit tukevat ja antavat suuntaa palveluoppaan sisällön rakentamiseen
6. Arvioinnin tulosten julkistaminen; tiedotustilaisuus	Perehtyminen arvioinnin tuloksiin, tulosten esittely tiedotustilaisuudessa	Yhteenvedon laatiminen arvioinnin tuloksista, tiedotustilaisuuden järjestäminen
7. Kuntakohtaisen hyvinvointipalvelujen tietokannan kokoaminen	Kuntakohtaiset vanhusneuvostot kokoavat tiedot oman alueensa hyvinvointipalveluista	Vanhusneuvostojen keräämien tietojen kokoaminen yhteen

8. Oppaan rakenne: tekstin työstäminen ja tekninen toteutus	JYTA-alueen yhteisen vanhus- ja vammaisneuvoston työkokous: käsikirjoitukseen tutustuminen, kehittämis- ja parannusehdotukset	Hyvinvointioppaan käsikirjoituksen toimittaminen: tietojen kokoaminen, tekstin laadinta, sopiminen taiton suunnittelun aloittamisesta yhteistyössä kirjapainon kanssa
9. Lausuntokierros valmiista materiaalista	Oppaan tietojen tarkistaminen ja käsikirjoituksen oikoluku (kuntakohtaiset vanhusneuvostot)	Tietojen oikeellisuuden tarkistaminen (viranomaiset) ja käsikirjoituksen oikoluku; korjaukset ja täsmennykset palautteen pohjalta
10. Oppaan painattaminen ja julkaisu		Oppaan toimittaminen painatuskuntoon, yhteistyö kirjapainon kanssa
11. Valmiin oppaan julkaiseminen; tiedotustilaisuus	JYTAn yhteisen ja kuntakohtaisten vanhusneuvostojen toimesta pidettävät tiedotustilaisuudet oppaasta, sen tekemisestä sekä alueen hyvinvointipalvelujen arvioinnista.	Tiedotustilaisuuden järjestäminen ja siihen osallistuminen, oppaan jakamisen koordinointi

Ikäihmiset laativat oman palveluoppaan JYTA-alueelle

Kansan tietoon kansan kielellä

Kaisa Suomala
KANNUS (KP)

KAMPA-hankkeen järjestämissä keskustelutilaisuuksissa on huomattu, että kansalaisten mielessä monet sosiaali- ja terveyspalvelut ovat karanneet etäälle, näkymättömiksi ja kasvottomiksi. JYTA-alueen kuntalaiset eivät enää tiedä, kuka palveluja nykyisin järjestää, ja miten palvelujen piiriin pääsee ja mitä ne maksavat. Epätietoisuus aiheuttaa turvattomuuden tunnetta varsinkin ikäihmisille.

Tilanteeseen haetaan helpotusta kansalaisvoimin. JYTA-alueen vanhus- ja vammaisneuvostot ovat ryhtyneet tänä keväänä kokoamaan opasta alueensa hyvinvointipalveluista. Se tehdään ikäihmisten näkökulmasta. Mukaan on tarkoitus ottaa arjessa pärjäämistä tukevia palveluita riippumatta siitä, kuka ne tuottaa. Palveluoppaaseen voi siis tulla JYTA-yhteystietojen lisäksi esimerkiksi apteekkeja ja kotiapuyrittäjiä.

Opasta kokoavat kuntien vanhusneuvostot ja JYTA-alueen yhteinen vanhus- ja vammaisneuvosto. Työskentely on osa KAMPA-hanketta, ja sitä tukevat myös Peruspalveluliikelaitos JYTA ja Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Vaikka työtä tekevät pääasiassa vanhusneuvostot, KAMPA-hankkeen JYTA-alueella toimiva aluekehittäjä Kai-Erik Känsälä uskoo, että valmis opas auttaa kaikenikäisiä ihmisiä löytämään tarvitsemiaan palveluita.

-Näin mahtava ryhmä tietää myös, mitä muut ikäryhmät tarvitsevat. He ovat mummuja ja vaareja, jotka näkevät läheltä myös lapsiperheiden elämää, Känsälä sanoo.

Arviointi aloittaa

Oppaan pohjatyö on aloitettu vanhusneuvostoissa arvioimalla

Irja Tunkkari ja Ulla Pöyhönen Vetelin vanhusneuvostostähdentävät, että JYTA-alueen tulevan palveluoppaan pitää kertoa asioista kielellä, jota tavallinen kansalainen ymmärtää. KP/KAISA SUOMALA

FAKTA

KAMPA-HANKE

- Aiheena hyvinvointipalvelujen kehittäminen kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta maaseudulla.
- Kehittämistyötä kolmella pilottiluella: Kokkola ja Kruunupy, Yhteistoiminta-alue JYTA (Halsua, Kannus, Kaustinen, Lestijärvi, Perho, Toholampi ja Veteli ja Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue (Alajärvi, Soini ja Vimpeli).
- KAMPAa rahoittaa sosiaali- ja terveysministeriö.
- Hankkeen kehittämistyötä ja tulosten valtakunnallista levittämistä tukee toimintatutkimus, josta vastaa Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

hyvinvointipalveluita. Monessa kunnassa on jo käytössä huomattu, että kuljetuspalveluissa on puutteita. Vanhukset pitäisi saada kyliltä palveluiden ääreen, mutta myös toisin päin.

-Kuljetuspalvelu on hyvä ja tärkeä, mutta ei riitä, että vanhukset saadaan palveluiden ääreen, vaan palveluita pitää saada myös kotiin, sanoo Ulla Pöyhönen, eläkeliiton edustaja Vetelin vanhusneuvostossa.

Keskustelujen aikana on huomattu sekin, että tulevalta opaalta edellytetään paljon muutakin kuin yhteen puhelinmuistioon koottuja yhteystietoja.

Kannuksen vanhusneuvoston puheenjohtajan Pekka Toikkasen mukaan siitä on tuloss puhelinmuistio, palveluopas ja sen lisäksi tulkitseva sanakki ja avuntarvitsijoiden ja viran omaisten välillä.

Kielimuuri voi nousta ammatilaisten ja kansalaisten väliin ja aivan perusasioissa, vanhusneuvostojen jäsenet muistuttavat.

-Jos kysyn 85-vuotiaalta, hie man dementoituneelta vanhukselta, mitä hyvinvointipalveluita hän tarvitsee, hän saattaa kysyä, mitä hyvinvointipalveluita koittaa, Irja Tunkkari Vetelist havainnollistaa.

ETSINTÄKUULUTUS

sinä keski-ikäinen tai sitä vanhempi mies!

JUUNEN TEORETTI - KUTILLA OVI

Oletko tyytyväinen saamiisi hyvinvointipalveluihin? Vai käytätkö niitä lainkaan? Nyt on aika saada myös meidän miesten ääni kuuluville!

Mies +30 v! Koetko, että Sinut ja tarpeesi kohdataan asianmukaisesti? Haastankin Sinut mukaan keskustelemaan, kehittämään ja parantamaan sosiaali- ja terveyspalveluita (SOTE). Mietitään yhdessä, miten saadaan palvelujen kynnykset matalammiksi.

ILMOITA ROHKEASTI ITSESI JA KAVERISI MUKAAN!

Äijäenergiaa sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämistyön keskiöön -asiantuntijaraatiin, joka koostuu JYTA-alueen (Lestijärvi ja Perhonjokilaakson kunnat) äijistä, oman elämänsä asiantuntijoista.

SOTEn äijäenergiaa -asiantuntijaraati päättää itse toimintatapaansa. Toiminta ei sido sinua muuhun kuin viettämään mukavia yhdessäolon hetkiä maailmanparantamisen merkeissä.

Mahdollisesti esiin nousevat kehittämissideat ja ongelmat SOTE-palveluissa viedään suoraan päättäjille ja palvelujen järjestäjille.

Ilmoittaudu mukaan 5.10.2012 mennessä!

Kai-Eerik Känsäjä

Alueellinen kehittäjä, KAMPA-hanke
0400 145 221, kai-eerik.kansala@kpshp.fi

KIURU

Keski-Pohjanmaan erikoissairaanhoidon ja peruspalvelukuntayhtymä
Peruspalveluliikelaitos JYTA

ÄIJÄENERGIAA - ASIAANTUNTIJARAATI

KAMPA

PaKaste

ÄIJÄT HEI!
OISKO JO MEIDÄN
VUORO SANOA
MITÄ ME
AATELLAAN!?

4.3.5 Äijäenergia -asiantuntijaraati

Ylläolevalla jokaiseen JYTA-alueen talouteen jaetulla mainoksella KAMPA-hanke etsintäkuulutti yli 30-vuotiaita miehiä mukaan keskustelemaan, kehittämään ja parantamaan sosiaali- ja terveyspalveluita. Tarkoituksena on saada myös miehet keskiöön kehitettäessä kansalaislähtöistä asiantuntijuutta sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tavoitteena on perustaa asiantuntijaraati, jonka tehtävänä on keskustella, kertoa ja ehdottaa asioita, jotka ovat miesten hyvinvoinnin kannalta tärkeitä – saada miesnäkökulma mukaan sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämistyöhön.

Määräaikaan mennessä mukaan Äijäenergia-asiantuntijaraatiin on ilmoittautunut joki-laaksoista parisenkymmentä kehittämistyöstä kiinnostunutta miestä. Syyt lähteä mukaan toimintaan olivat hyvin henkilökohtaisia.

Taustalla oli niin kokemuksia epäasiallisesta kohtelusta naisvaltaisissa terveyspalveluissa kuin halua kehittää palveluja, etenkin ennaltaehkäisevää terveysneuvontaa, enemmän miesten näköiseksi ja heidän erityistarpeensa huomioon ottavaksi.

Äijäraadin ensimmäinen kokoontuminen järjestettiin lokakuussa 2012 maistuvan ruoan äärellä. Suunnitteilla on Äijäenergiaa-korkeanpaikanleiri sekä miesten hyvinvointipäivä. Äijäenergiaa-asiantuntijaraadin antama palaute ja keskustelujen pohjalta syntyvät ideat viedään tiedoksi viranomaisille ja niiden pohjalta järjestetään yhteisiä keskustelutilaisuuksia. Toiminta on vasta lähdessä käyntiin ja ensimmäisiä konkreettisia tuloksia on odotettavissa kevään 2013 aikana. On mielenkiintoista nähdä, millaiseksi toiminta matkan varrella tulee muotoutumaan!

4.3.6 Hyvinvointilinnake

Hyvinvointilinnake on hankkeessa paikallisen kehittämistyön tuloksena syntynyt idea toiminnasta, jonka kautta kylille voidaan järjestää uudella tavalla kansalaisosallistumista ja yhteisöllisyyttä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Hyvinvointilinnakkeen tavoitteena on toimia pilottimallina, jossa kansalaislähtöistä toimintaa kehitetään maaseudun kylien yhteisöllisiin kokoontumispaikkoihin. Fyysisesti Hyvinvointilinnake on syntymässä Veteliin, tyhjillään oleviin entisen emäntäkoulun tiloihin. KAMPA-hanke on ollut keskeisesti mukana kokoamassa eri toimijoita yhteen suunnittelemaan toimintaa sekä kirjoittamassa hankesuunnitelmaa, jolla Maakuntaliitto myönsi puolen vuoden rahoituksen esiselvityksen tekemiseksi. Tämä työ on parhaillaan meneillään.

Hyvinvointilinnake-idean tavoitteena on, että vanhasta emäntäkoulusta saadaan kehitettyä kansalaisjärjestöjen ja yhdistysten talo, jossa on kansalaislähtöisesti tarjolla monipuolisia sosiaali- ja terveyspalveluja, niin julkisia kuin yksityisiä. Hyvinvointilinnakkeen toiminnan lähtökohtana on oman kansalaisfoorumien synnyttäminen, jonka tehtävänä on toiminnan suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi sekä yhteydenpito paikallisten organisaatioiden, JYTAn ja Vetelin kunnan kesken. Säännölliseen palvelutoimintaan suunnitellaan esimerkiksi JYTAn järjestämää neuvontatoimintaa sekä erilaisten yhdistysten toimintaa, perhekahvilaa, vanhusten päivätoimintaa ja erilaista virkistystoimintaa.

Hyvinvointilinnakkeen toiminnalliset teemat:

- 1) Kehittää menetelmiä ja toimintatapoja, joiden kautta kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet sosiaali- ja terveyspalveluissa paranevat sekä lisätä kansalaisten ja palvelun järjestäjien keskinäistä vuorovaikutusta.
- 2) Ikääntyvien kotona asumisen tukeminen tarjoamalla palveluja ja mahdollisuuksia mielekkääseen toimintaan.
- 3) Matalan kynnyksen terveyspalvelut.

- 4) Yhteisöllisten, eri-ikäisten ihmisten kohtaamisen mahdollistavien tapahtumien järjestäminen eri toimijoiden yhteistyönä. Onnellinen yhteisö – toisistaan välittävä kylä! Paikka jossa ei tarvitse olla yksin; estää yhteisön jäsenten mahdollista syrjäytymistä.
- 5) Me yhdessä! Toiminta edistää kansalaisjärjestöjen verkostoitumista ja yhteistyötä paikallistason (yhdistykset, kunta, yrittäjät, hankkeet jne.) toimijoiden kanssa.
- 6) Keskustelutilaisuuksien järjestäminen yhteistyössä viranomaisten ja paikallistason toimijoiden kanssa.
- 7) Kansalaisosallistumista ja yhteisöllisyyttä sosiaali-, terveys- ja muiden hyvinvointipalveluiden rakenteissa, ajattelussa ja toimintakäytännöissä lisäävän uuden tiedon, osaamisen ja mallinnusten levittäminen muihin maakuntamme kyliin/hyvinvointilinnakkeisiin.
- 8) Kylän/kunnan taide- ja kulttuuripalvelujen turvaaminen ja kehittäminen. Vilkas toiminta tuottaa tuloja ja auttaa talon käyttökustannusten kattamisessa.
- 9) Kehittää sosiaali- ja terveyspalveluihin uudenlaista yksityistä ja osuuskuntapohjaista palvelutuotantoa julkisen palvelutuotannon tueksi.

4.3.7 Hyvinvoinnin Pestuupäivät

Useampien hankkeiden yhteistyönä Kannuksessa järjestetään helmikuuisena lauantaina yleisötilaisuus, jonka nimeksi on annettu *Hyvinvoinnin 1. Pestuupäivä*. Pestuupäivän odotetaan kokoavan yhteen JYTA-alueen asukkaat, päättäjät, palveluntuottajat (julkisen sektorin sosiaali- ja terveysalan työntekijät sekä yksityisen sektorin yhdistykset ja yritykset) kohtaamaan ja edistämään yhdessä hyvinvointipalveluitamme. Päivän ohjelmassa on mukana kaikille avoimia, teemakohtaisia keskustelufoorumeita, joissa panelistit (mm. päättäjiä ja palvelujen järjestäjiä) haastavat osallistujia kansalaiskeskusteluun. Keskusteluissa käydään läpi hyvinvointiin liittyviä ongelmakohtia rakentavassa hengessä.

Osana hyvinvoinnin pestuupäivää on myös messuosio, jossa voi tutustua alueemme hyvinvointipalvelujen tuottajiin (yrittäjät, yhdistykset, hankkeet). Alueen asukkaat ja palveluiden käyttäjät voivat kertoa terveisiä ja toiveita palveluntuottajille. Pestuupäivän päättää hyvinvoinnin pestuujuhla, jossa kootaan yhteen foorumien teemakeskusteluiden tulokset. Tapahtumasta on tarkoitus tehdä vuosittainen siten, että se järjestetään vuorotellen JYTA-alueen eri kunnissa.

4.3.8 Yhteisötaiteen työpajat yli sukupolvien – osallistavan teatterin keinoilla KAMPA-hankkeen tavoitteisiin!

KAMPA-hanke, Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun esittävän taiteen yksikön opiskelijat ja Suomen Yhteisötaidekeskus MET toteuttivat kevään 2012 aikana hankkeen, jonka tavoitteena oli osallistavien sekä vuorovaikutteista keskustelua kehittävien yhteisötaiteen työpajojen järjestäminen kylillä ja JYTAn palvelukeskuksissa. Työpajojen tavoitteena oli kokeilla ja kehittää uusia toimintamalleja, joilla vahvistetaan ihmisten yhteisöllisyyden tunnetta ja kannustetaan heitä osallistumaan. Tutkimusten mukaan osallistava taide edistää ihmisen osallisuuden kokemusta ja innostaa oman elämäntilanteen tarkasteluun. Samalla voi syntyä tarve vaikuttaa ja saada aikaiseksi muutosta – aina toimijuuteen saakka. Tavoitteena oli myös käytännön kokeilun kautta laajemminkin innostaa hyödyntämään taidetta ja sen kautta syntyviä mahdollisuuksia sosiaali- ja terveystaloudissa. Kokeilua oli osaltaan rahoittamassa Pohjanmaan Taidetoimikunta, joka myönsi draamatyöpajojen toteutusta varten kulttuurin hyvinvointivaikutusten yhteisöavustuksen.

Seuraavassa kuvataan muutamia esimerkkejä Yhteisötaiteen työpaja -hankkeen tuloksista. Taiteen keinot eri-ikäisten asukkaiden kohtaamisessa ja keskusteluissa (foorum-teatteri, applied theatre, kohtaamistaide, active art) ovat suunnaton mahdollisuus, kun haluamme kehittää kylän yhteisöllisyyttä. Taide mahdollistaa helpon ja luontevan tavan tutkia yhteisön menneisyyttä, nykypäivää sekä tarkastella tulevaisuuden näkymiä. Kannuksen Märsylän kylällä kartoitettiin taidetyöpajan avulla kylän toiminnan virkistämistä ja yhteis-

sön hyvinvointiin liittyviä voimavaroja. Märsylässä pidettiin kaksi draamatyöpajaa sekä järjestettiin yhdessä kyläläisten ja koulun oppilaiden sekä henkilökunnan kanssa yhteisöllisyyttä lisäävä kyläjuhla.

Taiteen eri menetelmien keinoilla haluttiin nostaa esille myös kysymystä JYTAn paikallisten hoitolaitosten asukkaiden mahdollisuuksista olla osallisena yhteisön juhlassa ja arjessa. Nykyään useat kokevat, että palvelukeskuksissa ja laitoksissa asuvat on eristetty muusta yhteisön toiminnasta ja elämästä. Tätä pohdittiin Toholammilla ala- ja yläkoululaisten työpajassa. Oppilailta kysyttiin, mitä he ajattelevat vanhusten asumisyksikkönä toimivasta Männistön palvelukeskuksesta ja miten he näkevät sen olevan osa muuta yhteisöä. Sama kysymys esitettiin työskentelyn pohjaksi myös paikallisissa eläkeläisyhdistysten draamapajoissa.

Entä millaisia vastauksia järjestetyt työpajat antoivat? Toholammin kouluissa oli hieinan epätietoisuutta jopa Männistön palvelukeskuksen olemassaolosta: Missä se sijaitsee? Mitä siellä tapahtuu? Saako sitä sanoa vanhainkodiksi? Millaista siellä on olla? Joissakin lasten toteuttamissa työpajatehtävien tuloksissa palvelukeskus näyttäytyi vankilana, jonka ovet ovat aina suljetut. Toisaalta monissa nousi esiin positiivisia asioita, kuten lastenlasten vierailuja, hoitajia ja hyvää oloa. Kaiken kaikkiaan tuloksista ilmenee, että alakoululaisten asenne palvelukeskusta kohtaan on negatiivisävytteinen ja kynnys astua sisään palvelukeskukseen on aivan liian korkea – vaikka uteliaisuutta ja tiedonhalua olisikin.

Yläkoululaisten tieto palvelukeskuksesta oli alakoululaisia kattavampi. Lähes kaikki oppilaat olivat käyneet Männistössä ilmeisesti työelämään tutustumisen merkeissä. Yläkoululaisille esitettiin draamaprosessin keinoin väittämä: Tiedän mitä palvelukeskuksessa tapahtuu! Kuusi oppilasta neljästäkymmenestä viidestä oli eri mieltä väittämän kanssa. Suurin osa vastauksista jakaantui tasaisesti ”en osaa sanoa” ja ”samaa mieltä” -vaihtoehtojen kanssa. Kommentteina kuului: *Siellä on tylsää, Ne vain istuu siellä, Hoitajat hoitavat, Ei siellä tapahdu mitään erikoista.* Hyviä kommentteja ja valitettavan tosia – muun muassa tämän vuoksi vanhustenhoidossa tarvitaan taidetta!

Toholammin eläkeläisille järjestetyissä pajoissa aihe synnytti paljon keskustelua. Se

Esittävän taiteen opiskelijat houkuttelivat muistoja vanhuksista

Tarina auttaa kohtaamaan

Kaisa Suomala

KANNUS (KP)
-Minä olen Järvisen Maria, Kauhavan fikkoja. Ollaan tultu vetämään teille pienimuotoinen tarinatyöpaja, sanoo esittävän taiteen ja soveltavan draaman opiskelija Maria Järvisen.

Ollaan Kannuksessa, vanhuspalvelukeskus Kotirannan yhteisälässä, Järvisen ja hänen opiskelukaveridensa, outaistalalaisen Mirka Marjakankaan ja ylistarolaisen Eveliina Rintamäen ympärille kaartuu noin kymmenhenkinen yleisö seuraamaan dramatisoituja tarinoita.

Palvelukeskuksen asukkaista koostuva yleisö nappaa kiinni erityisesti ensimmäisen tarinan tunnelmasta. Työryhmän löytämässä elämäntarinassa kerrotaan maalaistalosta, jossa koko perhe lapsia myöten tekee töitä: ruista leikataan sirpelliä ja kootaan lyhteiksi. Esityksen jälkeen Marjakangas, Järvisen ja Rintamäki menevät keskustelemaan sen aiheista yleisön joukkoon, ja puhe jatkuu pitempäänkin kuin työpajalle varattu aika.

-Kyllä minä muistan, kuinka sidottiin lyhettä ja tehtiin kullaita. Panttiin neljä lyhettä vastakkain ja koottiin, että muodostui keko, muistelee **Alli Peltomäki**.

Leikit piti kehittää itse, naiset muistelevat.

-Minusta tuntuu, että se vanha aika oli lapsillekin terveellisempää kuin tämä nykyinen, **Meeri Jokt-Korpela** sanoo.

Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun esittävän taiteen opiskelijoiden työskentely kuu-

luu kolmannen vuosikurssin projektioptioihin. Tänä keväänä se on päästy toteuttamaan tavalla, joka hyödyttää yhteisöjä maakunnassa.

Kansalaisten osallistumista ja yhteisöllisyyttä hyvinvointipalveluissa edistävät KAMPA-hanke, amk ja yhteisötaiteen keskus MET ty ovat yhdessä järjestäneet puitteet opiskelijoiden vettämillä työpajoille.

Kotirannan asukkaalle pidetty drama- ja musiikkituokioit ovat yhden opiskelijaryhmän työmaana. Toinen ryhmä on pitänyt työryhmissä kehitteviä ja virkistävää työpajaa palvelukeskuksen henkilökunnalle. Kolmas on työskennellyt palvelukoti Männistässä Toholammilla ja neljäs muualla kuntalaisten keskuudessa; sen työn tuloksena järjestettiin ohjelmallinen kyläjuhla Märsylän kylässä Kannuksessa torstaina.

Työpajojen aikana on käynyt selväksi, että palvelukeskuksen vanhuksilla on kohtuuisen kuuksilla piristää: harva jättää yhtymättä opiskelijoiden lauluun, kun aulaissa soi ”Juokse sinä huumma” ja ”Niin kauan minä tramppaan”.

-Toivon, että on tuotu pientä piristystä tämän paikan arkeen ja rutineihin, draamaopiskelija Maria Järvisen sanoo.

Osastonhoitaja **Nina Wikström** palvelukeskus Kotirannasta on kokemukseen tyytyväinen.

-Olemme tyytyväisiä, että palvelukeskus Kotirannan asukkaat ja henkilökunta ovat saa-

Kaisa Suomala (KP)

-Tällaista toimintaa rahoitetaan Suomessa aika huonosti, vaikka sille on tarvetta, sanoo päätoiminen tuntiopettaja Sarah Nelson Keski-Pohjan-

Maria Järvisen kertoma tarina sai Meeri Jokt-Korpelan, Eeva Annalan, Maria Hakkaraisen ja Alli Peltomäen muistelemaan elonleikkua ja heinäköitä. KP/CLAS-OLAV SLÖTTE

neet osallistua KAMPA-hankkeeseen. Asukkaat ovat nauttineet

opiskelijoiden järjestämästä ohjelmasta ja on hyvä, että henki-

lökuntakin on otettu mukaan KAMPA-hankkeeseen. Opiskeli-

jat ovat olleet erittäin motivoituneita ja heistä on näkynyt, että

he tekevät työtään sydämellään, Wikström toteaa.

Opettaja: ”Toiminnalle tarvetta”

maan ammattikorkeakoulun esittävän taiteen koulutusohjelmasta.

Soveltavan draaman käyttö osana hoitotyötä on paljon va-

toimeilta kehitysvammaisten teatteriryhmältä lopetettiin yhtäkkiä rahoitus, Nelson kertoo.

Kotirannan ja Männistön työpajat on toteutettu KAMPAn hankekehyksessä. Näillä näkymin tänä keväänä ponnistusta aiunkertaiseksi. Maakunnan sa turvaisi esimerkiksi kahden laitoksen kiertävän vetä-

jän työpari.
-On tosi tärkeää, että hoito on hyvää, mutta on tärkeää, että tunnustetaan myös henkilön ja emotionaalisen terveyden merkitys.

-Kuulin juuri, että 13 vuotta

tuntui koskettavan läheisesti osallistujia, joista osa vieraili palvelukeskuksessa päivittäin. Asiaa pohdiskeltiin omalta kannalta: *Sitten kun ei enää jaksu huolehtia itsestä*. Monilla oli kova huoli, kuinka vanhukset pärjäävät palvelukeskuksissa tai kylillä omissa kodeissa (tässä vaiheessa julkisuudessa ei vielä ollut tiedossa aikomus vähentää laitoshoidon paikkoja, kirjoittajan huomio). Syöminen ja syötäminen nousivat yksittäisistä asioista ehkä suurimmaksi huoleksi: *Ehtiikö kukaan syöttämään vanhuksia?, Liian vähän hoitajia*. Keskustelussa nousi esiin myös paljon yhteisöllistä vastuuta korostavaa ajattelua tyyliin *Meidän täytyy jokaisen kantaa huolta lähimmäisistämme*. Työpajassa tuli myös esille se, että kylillä on jo yhteisöllistä huolehtimista toisista. Eläkeläiset ja lapset nostivat esiin useita muitakin teemoja ja kehittämisideoita, joita on mahdottomuus saada esiteltyä tässä julkaisussa.

Ihmisten työpaikka on myös tärkeä yhteisö. Toimiva työyhteisö tuottaa hyvinvointia myös ympäristölleen monella tasolla. Puhumattakaan siitä, mitkä vaikutukset sillä on esimerkiksi palvelukeskuksen tarjoaman hoivan laatuun. Kannuksen kaupungissa toteutettujen draamatyöpajojen tavoitteena oli palvelukeskus Kotirannan kahden eri osaston, Kotirannan ja Jokirannan, henkilöstön ryhmäytyminen ja voimaantuminen työyhteisönä sekä työkalujen löytäminen itseohjautuvuuteen. Työpajojen tuloksina nousi esiin muun muassa hoitajien huomio siitä, kuinka vanhusten huonontunut kunto on lisännyt työn määrää, eikä kiireessä vanhuksia ehditä enää hoitaa niin fyysisen kuin henkisen hyvinvoinnin kannalta riittävästi. Tarvitaan ulkopuolista apua, yhteisön panosta hyvän ja riittävän hoivan tuottamiseksi. Hoitajat miettivät paljon sitä, miten yhteisöllistä toimintaa voisi taas herättää henkiin ja kenen tehtävä se olisi. Selkeä yksimielisyys oli siitä, että organisaattoriksi tarvittaisiin eräänlaista toiminnanohjaajaa, joka pystyisi tuottamaan perushoivatyön rinnalle myös mielenterveyttä ja -vireyttä tuottavia elämyksiä ja auttaisi palvelukeskusta verkostoitumaan ympäristön eri toimijatahojen ja lähiyhteisön kanssa. Kaikkien osallistujat kokivat draamatyöpajat erittäin myönteisesti. Jo pelkästään se, että pajatoiminta auttoi henkilökuntaa tutustumaan toisiinsa paremmin, oli myönteinen asia. Kiire

ei anna mahdollisuutta henkilöstön keskinäiselle vuorovaikutukselle muussa kuin työhön liittyvissä kysymyksissä.

Yhteisötaiteen osallistava sekä vuorovai- kuteista keskustelua kehittävä työpajatoiminta loi KAMPA-hankkeen filosofian kannalta toimivia, uusia menetelmiä hyvinvointipalvelujen kehittämiseen kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta. Tästä olisi hyvä jatkaa taiteen hyödyntämistä sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistyössä.

4.3.2 Aluekehittäjän arviota ja pohdintaa

Kuten on tunnettua, KAMPA-hankkeen tavoitteena on hyvinvointipalvelujen kehittäminen kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta: miten maaseutukylä yhteisönä ja asukkaat sen jäsenenä voisivat itse vaikuttaa omaan henkilökohtaiseen hyvinvointiinsa ja siihen, että hyvinvointipalvelut pysyisivät lähellä. Voisiko tosiaankin olla meidän yhteisestämme halustamme kiinni se, että jokainen meistä voisi itse päättää missä elämänsä viettää? Juuri niin keskellä tai syrjässä asuen, kuin se oikealle ja hyvälle tuntuu.

Kulttuuri ja taide ovat olleet edellisten työrupeamieni sisällöissä leimaa-antavia teemoja ja sisältöjä. Myös kulttuuriin ja taiteen tekemiseen sisältyy niin yhteisöllisyyden kuin osallistumisenkin teemoja ja tavoitteena on myös pyrkimys kollektiiviseen onneen – hyvinvointiin. Taiteen yksi keskeisimmistä tehtävistä onkin ehkä aina ollut yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen. Nykyisessä KAMPA-hanketyössä on ollut jännittävää laajentaa tätä ajattelua myös sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämiseen. Miksi harjoitettava taidepolitiikka ja -toiminta pitäisi erottaa sosiaali- ja terveyspalveluista? Vastaukseni on *Ei tarvitse*, jos nähdään ihminen kokonaisuutena ja kokonaisvaltaisena. Käyttämämme palvelut on vain ymmärrettävä nykyistä kokonaisvaltaisemmin.

Ja lopuksi: Valtavat kiitokset, taputukset ja bravo-huudot Teille kaikille, jotka olette tavalla tai toisella olleet mukana JYTA-alueen KAMPA-toiminnassa!

5 Mikä mahdollistaa, mikä estää osallistumista? Yhteenvetoa KAMPA-hankkeen kokemuksista

Niina Rantamäki

KAMPA-hankkeen tavoitteisiin pääsemiseksi (ks. luku 2) hankkeessa on kehitetty ja käytännössä kokeiltu monia erilaisia toimintamalleja ja käytäntöjä. Näitä on kuvattu yksityiskohtaisesti edellisessä luvussa. Tämän luvun tarkoituksena on kiteyttää pilotoinneista saatujen kokemusten ja havaintojen pohjalta asioita, jotka edesauttavat kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden vahvistamista ja toisaalta niitä, jotka muodostavat kehittämisen esteitä. Tarkastelunäkökulma lähtee nyt sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestelmästä käsin, jonka toimintaan kehittämistyön tulee juurtua.

KAMPA-hankkeen pilotointivaiheen pohjalta voidaan jo alustavasti osoittaa, että kansalaisosallistumisella ja yhteisöllisyydellä on mahdollista:

- parantaa sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuutta ja laatua erityisesti maaseudulla, sekä
- lisätä kansalaisten hyvinvointia, osallisuutta ja keskinäistä huolenpitoa. (KAMPA-hankesuunnitelma).

Näiden käytännön tavoitteiden ohella KAMPA-hankkeen keskeisenä tavoitteena on tuottaa valtakunnallisesti levitettävää tietoa siitä, miten sosiaali- ja terveyspalveluissa voidaan tukea kansalaisosallistumista ja yhteisöllisyyttä. Lukuisat esimerkit edellisessä luvussa kertovat jo sellaisenaan, miten monia mahdollisuuksia on olemassa. Tässä luvussa kootaan koko pilotointivaiheen kokemusten pohjalta yhteen, millaista yleistettävää tietoa siitä voidaan hyödyntää valtakunnallisesti. Tarkastelunäkökulmana on:

- millaisia yleisiä kansalaisten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä edistäviä tai estäviä tekijöitä voidaan sosiaali- ja terveyspalveluihin ja niiden toimintaympäristöön liittyen paikkakunnilla tunnistaa, ja
- mitä konkreettisia voimavaroja ja edellytyksiä tarvitaan, jotta kansalaisten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä voidaan kehittää yhteistyössä sosiaali- ja terveyspalvelujen kanssa.

Ensimmäisessä kysymyksessä liikutaan enemmän asenteellisilla, toimintaympäristön ilmapiiriin liittyvissä asioissa. Toisessa on kyse aineellisemmista voimavaroista ja toimintamahdollisuuksista. Vaikka KAMPA-hankkeessa mukana olevat paikkakunnat ovat erilaisia, kehittämisessä voi tunnistaa samankaltaisia edistäviä ja estäviä asioita.

5.1 Avoin vuorovaikutus muuttaa asenteita

Lähtökohtaisesti ajankohta kansalaisten uudenlaisen roolin rakentamiselle sosiaali- ja terveyspalveluissa on erittäin otollinen. Niin kansalaisten osallistuminen kuin toimenpiteiden ennaltaehkäisevyyskin elävät julkisen keskustelun perusteella ”kultakauttaan”. Ne ovat käsitteitä, joiden tulee nyt näkyä joka paikassa ja jotka korostuvat valtakunnan tasolla lainsäädännössä, eri ohjelmissa sekä paikallistason suunnitelmissa ja strategioissa. Palvelujärjestelmän oma sisäinen toimintakulttuuri muuttuu kuitenkin hitaasti, eikä uudenlaisten ajatusten ja toimintatapojen soveltaminen suju hetkessä. Tähän on monia syitä, joista yksi se,

että suomalaisessa kulttuurissa ei juurikaan käydä avointa keskustelua niistä arvoista, joille julkiset palvelut pohjautuvat. Etenkään ei keskustella siitä, miten arvot palvelujen käytännöissä toteutuvat.

Sosiaali- ja terveyspalveluissa ammattilaisille, päättäjille ja kansalaisille on annettu omat selkeät roolinsa, joiden mukaan heidän odotetaan toimivan suhteessa palvelujärjestelmään. Ammattilaisilla on koulutuksen antamaan tietoon ja alan eettisiin lähtökohtiin pohjautuva käsitys siitä, mistä ihmisen hyvinvointi rakentuu ja millä tavoin sen häiriötiloihin voidaan puuttua. Päättäjien tehtävä on luoda toiminnalle olosuhteet lainsäädännön ja taloudellisten realiteettien asettamissa rajoissa. Kansalaiset puolestaan ovat sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkaita, jotka erilaisissa elämäntilanteissa kääntyvät järjestelmän puoleen. Näiden roolien selkeyden uskotaan tuovan yhteiskunnallista vakautta. Liian jäykä pitäytyminen vain tietyssä roolissa ja näkökulmassa voi johtaa kuitenkin siihen, että eri toimijoiden näkökulmat etäännyvät toisistaan; he alkavat ikään kuin huomaamatta elää eri todellisuuksissa. KAMPA-hankkeen kuluessa eri tilanteissa vahvistui käsitys siitä, miten äärimmäisen tärkeitä ovat erilaiset mahdollisuudet mutkattomaan – mielellään kasvokkaiseen – vuorovaikutukseen eri toimijoiden kesken: kansalaisfoorumeissa, kylätapahtumissa, asiakasraadeissa ja yhteisissä työryhmissä. Yhteisen sosiaalisen todellisuuden luomiseen on uskallettava käyttää aikaa, vaikka hektinen ja nopeisiin tuloksiin pyrkivä maailma ympärillämme ei tähän välttämättä niin kannustavasti suhtaudukaan.

Lähdettäessä kehittämään kansalaisten osallistumismahdollisuuksia sosiaali- ja terveyspalveluissa – tai yleensä julkisissa palveluissa – on aluksi tärkeää käydä mahdollisimman laajaa keskustelua siitä, miksi näitä palveluja järjestetään, kenen tarpeisiin ne vastaavat ja miten ne liittyvät osaksi muuta yhteiskunnallista ja toisaalta ihmisten arkipäivän elämää. KAMPA-keskustelutilaisuuksissa yksi keskeinen puheenaihe on ollut neuvoloiden ajanvarauksettomista aamuvastaanotoista luopuminen. Esitetyssä kritiikissä on korostunut kaksi teemaa. Ensinnäkin aamuvastaanotolla jonottaminen on tarjonnut mahdollisuuden tavata muita kyläläisiä ja kuntalaisia; omaa vuoroaan odotellessa on voinut päivittää kuulumisia ja sopia vaikkapa

naapurin ikärouvan avustamisesta lumitöissä. Ajanvarauksen myötä näitä yhteisöllisiä kohtaamisia ei enää vastaavissa määrin tapahdu, ja tilanteiden luonne on muuttunut virallisemmaksi. Toiseksi ajanvaraus nostaa kynnystä mennä vastaanotolle ”pienen vaivan takia”. Tämä johtaa siihen, että palvelun piiriin haudutaan vasta silloin, kun vaiva on edennyt ”riittävän vakavaksi”. Tämä esimerkki kertoo osaltaan siitä, että palvelujärjestelmän kehittäminen ja ”trimmaaminen optimaalisen tehokkuuden aikaansaamiseksi” organisaation näkökulmasta jättää huomioimatta ne vaikutukset, joita sillä on ihmisten elämän kokonaisuuden kannalta.

Pelkkä mahdollisuus keskusteluun ei kuitenkaan riitä. Jotta osallistuminen tasavertaisista lähtökohdista onnistuisi, tarvitaan myös tiedon jakamista. Palvelujen järjestämiseen liittyen tämä tarkoittaa avointa tiedottamista ja keskustelua ihmisten tarpeista, palvelujen järjestämisen taloudellisista ehdoista ja erilaisista vaihtoehtoista – ja ennen kaikkea siitä, millaisia ovia erilaisten vaihtoehtojen valitseminen avaa tai sulkee. Ei ole olemassa yksiselitteistä vastausta siihen, onko kannattavampaa keskittää oikojahammaslääkärin palvelut yhteen hammashoitolaan vai tuoda ne tarjolle kaikkiin toimipisteisiin mahdollisimman lähelle palvelujen käyttäjiä. Ensimmäinen vaihtoehto tarkoittaa sitä, että vanhemmat kuljettavat lapsiaan kesken työpäivän hammaslääkärin vastaanotolle kymmenien kilometrien päähän, jälkimmäinen taas sitä, että hammaslääkärin asiakastyöhön varatusta ajasta osa käytetään matkustamiseen. Asiat ovat harvoin yksiselitteisiä. Tämän vuoksi ennakoiva tai vähintäänkin ajantasainen tiedottaminen sekä eri toimijoille yhteiset ja avoimet keskustelu- ja koulutustilaisuudet ovat tärkeitä. Niiden onnistuminen edellyttää, että yksittäiset toimijat ja organisaatiot luopuvat yksinoikeudesta oikeaan tietoon ja ovat valmiita asettamaan sen yhteisessä keskustelussa arvioinnin kohteeksi.

Tiedon ja vallan jakaminen viestittävät eri toimijoiden – kansalaisten, viranomaisten ja päättäjien – keskinäistä luottamusta, johon yhteisillä verorahoilla rahoitettavien palvelujen tulisi perustua. Itse asiassa koko julkisella palvelujärjestelmällä ei ole pidemmän päälle elinmahdollisuuksia ilman, että sillä on kansalaisten antama tuki ja luottamus. Kansalaisten tulee voida luottaa siihen, että heidän

verorahojaan käytetään järkevästi ja heidän hyvinvointinsa hyväksi. Toisaalta sosiaali- ja terveystaloudessa päätöksiä tekevien henkilöiden pitäisi voida luottaa kansalaisiin: siihen, että he palveluja käyttäessään toimivat vastuullisesti ja että heidän vaatimuksensa ovat kohtuullisia suhteessa kunnan resursseihin. Joissakin kyläraatingeissa vastuulliset viranomaiset hämmästyivät, kuinka kyläläiset kantoivat huolta palvelujen rahoituksesta. Jopa niin, että olivat päättäneet luopua joidenkin heille kuuluvien palvelujen hakemisesta, koska näkivät palvelujen järjestämisen tulevan liian kalliiksi ja aiheuttavan ylimääräistä vaivaa. Luottamuksen rakentuminen perustuu vastavuoroiselle kanssakäymiselle. Eri toimijoiden tulee saada varmuus siitä, että heidän viestinsä on vastaanotettu ja ymmärretty ja että siihen myös reagoidaan. Tämä ei tarkoita, että viranomaisten tulisi aina toimia juuri niin kuin kuntalaiset esimerkiksi yhteisessä keskustelutilaisuudessa esittävät. Mutta yhteisessä keskustelutilaisuudessa viranomaiset voivat perustella kuntalaisille, miksi näin ei voida jossakin tilanteessa toimia. Tällöin viranomaisten perustelut altistetaan kuntalaisen arvioitavaksi. Parhaassa tapauksessa näin rakentuva vuorovaikutteinen keskustelu johtaa uudenlaisten näkökulmien ja ratkaisujen löytämiseen. Kyse on siis osittain myös jäykistyneistä rooleista ja niihin kytkeytyvästä vallasta luopumisesta.

Viranomaisten, päättäjien ja tavallisten kansalaisten välisessä vuorovaikutuksessa on siis vielä paljon kehitettävää, mutta KAMPA-hankkeessa kertyneet kokemukset ovat kaikinensa varsin rohkaisevia. Olemassa olevat jännitteet tulee tiedostaa ja olla herkkänä niiden vaikutuksille, mikä ei kuitenkaan tarkoita niistä vaikenemista. Tarvitaan myös kärsivällisyyttä ja ymmärrystä sille, että pitkän ajan kuluessa syntyneitä toimintakäytäntöjä ei kyetä hetkessä muuttamaan. Onnistumisen edellytykset rakentuvat käytännössä hyvin pienistä paloista: aito halu tehdä yhteistyötä, kunnioitus ja ymmärrys toisia ja heidän näkemyksiään kohtaan sekä näiden osoittaminen käytännössä niin pienillä kuin isoilla eleillä ja teoilla. Hyvin pitkälle kyse on niinkin yksinkertaisesta asiasta kuin kohtaaminen: silmiin katsominen, kätelemine, keskittynyt kuunteleminen ja viestiin vastaaminen.

Tavallisen kansalaisen käsitys sosiaali- ja terveystaloudista rakentuu pitkälti niiden

lyhyt- tai pidempikestoisten kohtaamisten kuluessa, joita hänellä on suorittavan tason työntekijöiden kanssa. Miten siis tukea ja vahvistaa alan ammattilaisten osaamista asiakkaan osallisuutta vahvistavissa työmenetelmissä? Periaatteessa sosiaali- ja terveystalouden koulutus ja alan eettinen arvopohja antavat tähän erinomaiset välineet. Lisäksi on jo todettu, kuinka vahvasti tasavertainen asiakkaan omaehtoisuuden kunnioittaminen ja osallisuus on kirjoitettu lainsäädäntöön ja kuinka niitä korostetaan toimintaa ohjaavissa strategioissa. Kuitenkin tämänkin hankkeen kuluessa ihmiset ovat kertoneet lukuisia esimerkkejä siitä, miten he ovat kokeneet tulleen sivuutetuiksi omassa asiassa tai kohdelluiksi pelkkinä umpisuolina tai syrjäytyneinä alkoholisteina. Näyttääkin vahvasti siltä, että organisaatioiden toimintakulttuuri ja työntekijöiden työskentelyolosuhteet eivät vielä täysin tue näiden periaatteiden toteutumista.

Ratkaisuna voidaan tunnistaa ainakin kaksi tärkeää seikkaa. Ensinnäkin sosiaali- ja terveystaloudjärjestelmissä tarvitaan johtajuutta, joka sitoutuu ja sitouttaa myös eettisesti ja toiminnallisesti kansalaisosallistumista tukevaan ajatteluun. Myös työntekijöillä itsellään täytyy olla kokemusta siitä, että he voivat vaikuttaa omaan toimintaympäristöönsä, jotta he osaisivat mahdollistaa samaa kokemusta myös asiakkailleen. Ilman tätä organisaatiossa on vaikea toteuttaa uudenlaista ajattelua. Toiseksi työntekijät tarvitsevat koulutusta uudenlaiseen ajatteluun. Tarvitaan osaamisen vahvistamista ja konkreettisia välineitä siihen, kuinka työtä tehdään asiakasta kunnioittaen ja miten asiakkaan oman osaamisen ja voimavarojen käyttöön ottamista voidaan tukea. Asiantuntijuuden ymmärtäminen kapea-alaisesti vain tietyn koulutuksen omaavien yksinoikeudeksi johtaa helposti vastakkainasetteluihin työntekijöiden ja asiakkaiden välillä mutta myös työyhteisöjen sisällä.

5.2 Perustehtävä resursoinnin lähtökohdaksi

Edellä on tiivistetysti kuvattu niitä ilmapiirin, asenteiden ja osin tunteidenkin tasolla vaikuttavia tekijöitä, jotka ovat KAMPA-kehittämistyön kuluessa vaikuttaneet tavoitteiden saavuttamiseen. Osallistumisen ja yhteisöl-

lisyyden tukemisella on lisäksi myös konkreettisia, arkisia edellytyksiä ja esteitä, jotka pitkälti liittyvät aineellisiin voimavaroihin tai niiden puuttumiseen.

Maailma, jossa sosiaali- ja terveystalouden kehittämistä tänä päivänä yritetään tehdä, näyttää suhteellisen ristiriitaisena. KAMPA-hankkeen alueen kunnissa arkitodellisuutta ovat palvelutarpeen kasvu, kiristyvä taloustilanne ja pyrkimys – tai tänä päivänä jo pakko – löytää uudenlaisia tapoja tuottaa palveluja ja turvata ihmisten hyvinvointia. Eli vähenevillä varoilla pitäisi tehdä rohkeita uudistuksia ja samanaikaisesti huolehtia siitä, että nykyiset velvoitteet ja sitoumukset kyetään hoitamaan. Osittain koko tilanteen tausta kiteytyy siihen, että sosiaali- ja terveystalouksia on ryhdytty tarkastelemaan markkinatalouden logiikasta käsin ja arvioimaan niiden tuottavuutta muilla perusteilla, kuin suomalaisen hyvinvointivaltion arvopohjasta käsin. Palveluista on tehty tuotteita ja niitä käyttävistä ihmisistä asiakkaita. Kehittämistyön edetessä käsitys siitä, että tämä tie on vähitellen ajautumassa umpikujaan, on vahvistunut.

Pääseminen pois tästä umpikujasta ei ehkä onnistu ilman, että uskalletaan edes hetkeksi luopua markkinatalouden tarkastelutavasta ja palata sosiaali- ja terveystalouden perustehetävään. Tämä edellyttää myös kuntien taloudesta vastaavilta uskallusta tarkastella asioita pitkäjänteisemmin, siirtää painopistettä ennaltaehkäiseviin rakenteisiin ja myös viestittää selkeästi esimerkiksi kilpailuttamisen tai tilaaja-tuottaja-mallin tuomista haitoista. Rohkeat paikalliset ratkaisut myös kehittämistyön resursoinnissa pitäisi saada valtakunnallisen rahoituksen piiriin, jotta todellisista uudennlaisista innovatiivisista malleista saataisiin kokemusta. Useissa kehittämishankkeissa huomattava osa saadusta rahoituksesta menee monimutkaiseen hankehallintoon, eikä etenkin rivityöntekijöillä ole ajallisesti mahdollisuuksia osallistua kehittämistyöhön.

Uudennlaisten käytäntöjen kautta syntyvät tulokset eivät ole nähtävissä seuraavalla vuosineljänneksellä tai edes seuraavan vuoden tilinpäätöksessä. Pitkäkestoisiin ongelmiin, joiden parissa sosiaali- ja terveystalouksella tehdään työtä, ei ole löydettävissä lyhytkestoisia ratkaisuja. Toisaalta vähintäänkin pelottavaa on se, että ymmärrys 90-luvun alkupuolen laman (hoidon) seurauksista on tavoittanut päättäjät vasta nyt, lähes 20 vuoden viiveellä.

KAMPA-hankkeessa kehitettyjen mallien resursointiin liittyy kaksi kiinnostavaa seikkaa. Ensinnäkin useimmat syntyneistä toimintamalleista ovat toteutettavissa suhteellisin vähäisellä taloudellisella panoksella. Kyse voi olla vain varojen suuntaamisesta uudelleen, pienimuotoisista kertaluontoisista avustuksista toimintaan tai jopa talkoo- ja vapaaehtoisvoimien hyödyntämisestä. Ylipäänsä ”maalaisjärki” näyttää tuottavan juuri niukan taloudenpidon ajatteluun, ei suureen rahaan, perustuvia käytännöllisiä toimintamalleja. Niissä rikkautena ovat innostuneet ihmiset, yhteistyön verkostot, olemassa olevat aineelliset välineet, kuten tilat, toiminta-avustusten uudelleensuuntaaminen sekä ”vaihtotalous” toisen hankkeen tai toiminnon kanssa. Yksinkertaisella esimerkillä: vanhusten iltapäiväkerho kokoontuu kyläkoululla ja tuottaa siitä korvaukseksi koululle jonkin tilaisuuden järjestelyt tai pihan kunnostuksen.

Toinen resursointiin liittyvä havainto on ennaltaehkäisevän hyvinvointia lisäävän osallistumisen ja yhteisöllisyyden törmäminen sektorijatteluun. Kunnissa on ratkaisematta, minkä hallinnonalan varoilla ja henkilöstöresursseilla tulee tehdä sellaista ihmisten hyvinvointiin laaja-alaisesti kohdistuvaa kehittämissuoraa, joka ei suoranaisesti kuulu kunnan tehtäväksi lainsäädännössä määriteltyihin sosiaali- ja terveystalouksiin. Entä minkä organisaation vastuulle kuuluu nykyisissä palvelurakenteissa sellaisten toimenpiteiden rahoittaminen, jotka eivät ole yksilöön kohdistuvia sosiaali- ja terveystalouksia eivätkä niin sanottuja korjaavia toimenpiteitä? Resurssien jakaminen ja kohdentaminen hallintosektorijattelun mukaisesti näyttää johtavan tilanteeseen, jossa kukaan ei enää ota kokonaisvastuuta. Suurempiin organisaatioihin siirtymisen myötä on vaarassa kadota se laaja-alainen ymmärrys, jonka varaan pienten maaseutukuntien palvelujen tehokkuus ja vaikuttavuus on viimeisiin vuosiin saakka rakentunut. Ei ole syytä väheksyä niitä hyötyjä, joita järjestämissuoraa siirtäminen ”vahvempien harteiden varaan” tuo tullessaan, mutta ei myöskään pidä sulkea silmiä pienuuteen liittyvistä eduilta.

Osallisuuden tavoin ennaltaehkäisy ja laaja-alainen hyvinvointikäsitys ovat tänä päivänä sosiaali- ja terveystalouden muotitermejä. Kauniin sanahelinän taustalta löytyy hyvin erilaisia ymmärryksiä ja päämääriä. Ääriesi-

merkkinä kansalaisten osallistuminen voidaan nähdä ainoastaan säästökeinona: kun kansalaiset aktivoituvat toimimaan oman ja lähiyhteisönsä hyvinvoinnin eteen, voi julkinen sektori vetäytyä vastuusta. Kuitenkin resurssit – tai taloudellinen tehokkuus - lisääntyvät siitä, että erilaisia ja eri toimijoiden resursseja yhdistetään eri tavoin, ei vain vaihdeta vastuunkantajaa. Tuloksena on paitsi uudenlaisia näkemyksiä, toimintoja ja mahdollisesti jopa palveluja myös oheistuotteena syntyvää ihmisiä yhdistävää toimintaa ja tekemistä. Yksinkertaistetusti: jos ongelmana on syrjäytyminen, tartutaan siihen yhteisellä toiminnalla, johon ihmiset voivat luonnollisella tavalla osallistua. Olkoon tämä sitten Seniorikahvila, Neljän polven ilta tai Hyvinvointimessut. Jos ongelmana taas on kunnallisen kotipalvelun resurssien riittämättömyys, mietitään, miten ja millä edellytyksillä kyläyhdistyksen organisoima kylätalkkari tai -piika voisi osaltaan olla tätä helpottamassa.

Kun paikalliset ihmiset ja yhteisöt otetaan mukaan järjestämään ja tuottamaan palveluja, on julkiselle sektorille ehdottomasti eduksi, että eri toimijoiden käsitys palvelusta on eritavoin rakentunut. Tiivistäen: organisaatio käsittää palvelun tuotteena, joka syntyy tietyn prosessin tuloksena sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tuottamana, mutta kuntalaiselle se merkitsee jotakin, mikä vastaa hänen kokonaisvaltaisiin tarpeisiinsa.

Resursseista keskusteltaessa ei voi lopuksi olla nostamatta esiin sitä vaikutusta, mikä meneillään olevilla kunta- ja palvelurakennuudistuksilla on sosiaali- ja terveyspalvelujen arkeen. Jo usean vuoden ajan hyvin suuri osa niin johtavien viranhaltijoiden kuin perustason työntekijöiden energiasta ja työajasta on kulunut muutoksiin varautumiseen, valmistautumiseen ja niiden toteuttamiseen. Eikä loppua tälle kehitykselle ole näkyvissä. KAMPA-kehittämistyössä tämä näkyi ajoittain hyvin voimakkaana vastustuksena sille, että sosiaali- ja terveyspalveluja lähdetäisiin tarkastelemaan kansalaisosallistumisen näkökulmasta. Hyvin yleisiä olivat kommentit, joiden mukaan tilanne on jo niin sekainen,

ettei tähän kannata enää kansalaisia sotkea mukaan. Tämä ajattelu on vähintäänkin huolestuttavaa, ovathan palvelut nimenomaan kansalaisia varten ja myös heidän rahoittamiinsa. Harmillista on myös, jos jää hyödyntämättä sellainen kansalaisten kokemukseen ja paikallistuntemukseen perustuva asiantuntemus, jota ei voida konsulteilta ostaa.

Resurssien niukkuus tuo mukanaan monenlaisia haasteita, joista ei enää selvitä juustohöylä-periaatteella. Ratkaisua tuleekin lähteä etsimään tuorein silmin unohtaen kehittämisen jarruna olevat vakiintuneet raja-aidat. Kyse on koko sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämis- ja tuottamisprosessin läpi käyvästä uudennlaisesta ajattelusta, jossa lähtökohtana on perustehtävän äärelle palaaminen.

5.3. Yhteenveto

Edellä on keskusteltu KAMPA-hankkeessa kertyneiden kokemusten pohjalta niistä esteistä ja mahdollisuuksista, joita sisältyy kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kehittämiseen sosiaali- ja terveyspalveluissa. Seuraavassa taulukossa (Taulukko 7.) nämä on esitetty tiivistäen.

Kuten edeltä käy ilmi, kansalaisten tai asiakkaiden osallisuuden kehittäminen sosiaali- ja terveyspalveluissa on varsin haastavaa, ja siihen on paneuduttava tosissaan. Samankaltaisesti se tarjoaa kuitenkin antoisia kokemuksia ja mahdollisuuksia tärkeisiin oivalluksiin. KAMPA-hankkeessa tunnistetut olemassa olevat esteet ja edellytykset sekä kehitetyt uudet toimintakäytännöt tarjoavat jatkokehittämislle hyvät lähtökohdat. Tältä pohjalta tehtävää ja vaikuttamisen paikkoja löytyy niin valtakunnan tason päättäjille, sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä vastaavien organisaatioiden viranhaltijoille kuin rivitason työntekijöille. Tärkeää on kuitenkin tiedostaa, että työtä ei voi tehdä ilman, että myös kansalaiset ovat mukana keskustelukumppaneina ja toimijoina alusta alkaen.

Taulukko 7. Osallistumista ja yhteisöllisyyttä mahdollistavat ja haastavat tekijät sosiaali- ja terveysalalla

Taso	Estää	Edistää
Yleinen yhteiskunnallinen taso	Markkinatalouden logiikan soveltaminen yleishyödyllisiin tehtäviin Palveluntuottaja – palvelun kohde -ajattelu Palvelurakenteiden hallinnollisen uudistamisen painottuminen Kansalaisten paikallis- ja kokemustiedon ohittaminen palvelurakennekeskustelussa	Suomalaisen hyvinvointivaltion arvopohja Osallistumis-teeman ajankohtaisuus Lainsäädännön velvoitus Osallistumisstrategiat Rohkeiden paikallisten innovaatioiden rahoitus ja saadun tiedon hyödyntäminen
Palveluorganisaation taso	Vallitsevan toimintakulttuurin muutoksen hitaus Viranomaisten ja päättäjien vakiintuneet roolit ja valtarakenteet Taloudellisten resurssien riittämättömyys	Mahdollisuudet avoimeen vuorovaikutukseen yhteisissä keskusteluissa ja kohtaamisissa Yhteinen sosiaalinen todellisuus Ennakoiva tiedottaminen ja tiedon jakaminen Luottamuksen kulttuuri Uskallus pitkäjänteiseen ennaltaehkäisevän toiminnan kehittämiseen
Arjen toiminnallinen taso	Henkilöstöressurssien riittämättömyys ja suuntautuminen pois asiakastyöstä ja yhteisöistä Vakiintuneet asiantuntijaroolit ja asiakkaita ohittava työkuultuuri Ennaltaehkäisevän toiminnan törmäminen sektorirajoihin	Tasavertainen asennoituminen Ammatillinen tietopohja ja ammatteettiset periaatteet Kansalaisosallistumisen edullisuus ja yhteistoiminnan tuottamat lisäresurssit Johdon sitoutuminen johdonmukaisesti osallistumisen tukemiseen Työntekijöiden konkreettinen osaminen osallistumista tukevissa työkäytännöissä

6 Hyvät käytänteet – työkaluja osallisuuden ja yhteisöllisyyden tukemiseen

Aila-Leena Matthies

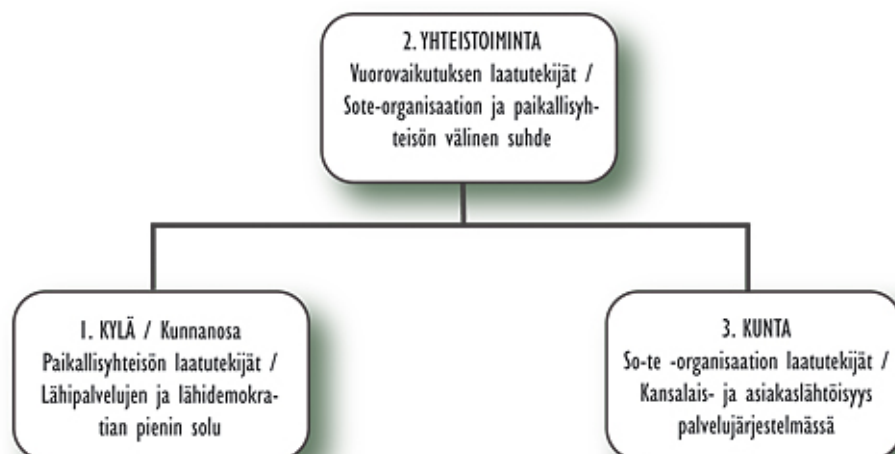
KAMPA-hankkeessa pilotoiduista toimintamalleista, kootuista kokemuksista ja niiden analyysistä on aika tehdä konkreettisia alustavia mallennuksia laajemminkin levitettäväksi. Mitä voidaan saatujen ainutkertaisten kokemusten perusteella ja alati muuttuvasta, yhteisöllisen idearikkauden pohjattomasta laarista suodattaa yleispäteviksi viisauksiksi? Miten kuntien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäjät sekä niistä huolestuneet kansalaiset voivat kenties kokemuksiamme soveltaa?

Olemme päätyneet nimeämään hankkeen tiedontuotannon kautta esiin tulleet ydinasiat ”työkalupakiksi”. Seuraavassa esiteltävää työkalupakkien sisältöä voi soveltaa ”tsekkauksilistana”, luettelona laatutekijöistä, joita tarvitaan, kun halutaan vahvistaa asiakaslähtöisyyttä, osallisuutta sekä yhteisöllisyyttä palveluympäristössä.

Jokaisesta esiin nostettavasta laatutekijästä on julkaisussamme esimerkki tai maininta. Tässä mielessä työkalun toimivuudesta tai tar-

peesta on myös käytännön kehittämistyössä saatua näyttöä. Silti nyt muotoutuvia mallinnuksia ei pidä mieltää jäykästi sovellettaviksi standardeiksi. Enemmänkin ne kuvaavat pala palalta rakentuvaa ihannemallia, joka todentuu eri tilanteina jo nyt hanketodellisuudessa, eri paikkakunnilla eri tavoin.

Laatutekijät jakaantuvat kolmelle eri kentälle sosiaali- ja terveyspalvelujen toimintaympäristössä, jotka on kuvattu alla olevassa kuviossa (Kuvio 1.). Johtopäätöksemme on siis, että osallistumisen ja yhteisöllisyyden kehittämisen sosiaali- ja terveyspalveluissa on edettävä kolmesta eri suunnasta. Kyse on paikallisyhteisöstä (esim. kunnanosa, kylä) ja siitä yhä etäämmällä olevasta sosiaali- ja terveyspalveluja järjestävästä organisaatiosta. Nämä voivat eri paikkakunnilla limittyä toisiinsa eri tavoin, ja niiden keskinäinen tehtäväjako voi vaihdella. Mutta ennen kaikkea kehittämistä tarvitaan näiden välisessä suhteessa, jonka näemme keskeisimpänä kehittämiskohteena.

Kuvio 1. Osallistavan kansalaislähtöisen toimintamallin kehittämiskohteet: paikallisyhteisö, sosiaali- ja terveyspalveluja järjestävä organisaatio ja näiden välinen suhde

6.1 Paikallisyhteisön osallistavat laatutekijät

Ensimmäinen kehittämiskohde on kansalaisia lähinnä olevan paikallisyhteisön, kuten esimerkiksi kylän, taso. Seuraavassa kuviossa (Kuvio 2.) on kiteytetty, mitä toimivaan kylään kuuluu, mistä tekijöistä muodostuu laatu sellaiselle kylälle tai kunnanosalle, jota voi pitää lähipalvelujen ja lähidemokratian pienimpänä soluna. Tältä tasolta, alhaaltapäin, lähtee KAMPA-ajattelun mukaan myös yhteisöllisyyden ja osallistumisen kehittäminen. Kuviossa näkyvä eri laatutekijöiden numerointi

vastaa yhtäältä kehitysvaiheita, toisaalta eri tekijöiden tärkeysjärjestystä.

Kuvion nuolien syklinen rakenne havainnollistaa ennen kaikkea kuitenkin ns. ”hyvän kehää” (Gunnar Myrdal 1957). Tämä kansainvälisessä hyvinvoinnin tutkimuksessa paljon käytetty käsite tarkoittaa KAMPA-hankkeen yhteydessä sitä, miten paikallistason yhteisöllisyys ja yhteistoiminnallisuus vahvistavat infrastruktuuria, joka mahdollistaa uudenlaista toimintaa, joka puolestaan heijastuu hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden määrän ja laadun voimistumisena.

Kuvio 2. Paikallisyhteisön osallistumista tukevat lähipalvelujen ja lähidemokratian laatutekijät

KAMPA-hankkeen kokemusten ja tiedontuotannon pohjalta toimivan kylän minimilähtökohta on yhteisöllinen toimintakulttuuri, jonka ympärille ja jonka toimesta on syntynyt erilaista infrastruktuuria. Leader-rahoituksen ja talkoiden turvin on jo saatu aikaan kylätaloja, nettisivuja, ulkoilu- ja liikuntamahdollisuuksia sekä pienempiä hankintoja ja tapahtumia. Jatkossa Leader-rahoitus on myös kaupunkien asuinalueiden haettavissa. Tällä hetkellä on kiinnostavaa, miten erityisesti kunnanosahallintoa vahvistavat lähidemokratian käytänteet muotoutuvat. Niiden tarpeellisuudesta KAMPA-hankkeessa on vahvaa näyttöä muun muassa kansalaisfoorumien ja kyläraatinkien muodossa.

Sosiaali- ja terveystalv palvelujen nykyisessä kehittämissvaiheessa ja kustannuskriisissä on tärkeä panostaa siihen, mitä kylät voivat itse tehdä – myös ongelmien ennaltaehkäisemiseksi. Yksi työväline voi olla kylän hyvinvointisuunnitelma (ks. luku 2), jossa kuntalaiset ja viranomaiset yhdessä päivittävät kylän tarpeet, voimavarat, ideat ja sopivat työnjaosta eri toimijoiden kesken. Suunnitelman pohjalta laadittava budjetoitu sopimus kunnan tai muun palvelujärjestäjän kanssa voi koskea vaikka vain muutamaa vuosittaista tapahtumaa tai hiihtoladun ylläpitoa. Enimmillään se voi kattaa huomattavan osan tarvittavista lähipalveluista kylän toimijoiden voimavarojen mukaan. Näin kunnat voivat itse päästä seuraamaan, missä määrin johdonmukainen osallistumista tukeva politiikka voi kääntää erityispalvelujen kysyntää, ongelmien kasvua ja kustannuskierrettä oikeasti alaspäin. Esimerkiksi kansalaislähtöinen lähiön matalan kynnyksen kokoontumispaikka voi jo muutamassa kuukaudessa vähentää alueen turvallisuushäiriöitä ja lisätä yhteisvastuuta.

KAMPA-hankkeen esimerkeissä olennaista on se, että yhteinen tekeminen ja vastuunottaminen sinällään tuottavat hyvinvointia. Kun ihmisiä on kylillä vähän, on pakko käyttää jokaisen omia voimavaroja. Palveluissa sen sijaan tahtoo korostua enemmänkin ihmisen tai asiakkaan puutteet. Viranomaisvastuuta kaikkien hyvinvoinnista ei voida kuitenkaan ulkoistaa kansalaisille. Kaikki kylät eivät ole aktiivisia, eivätkä kaikki asukkaat ole toiminnassa mukana. Mutta kehittämistä on syytä jatkaa edelläkävijäkylä ja -kortteleiden kanssa, koska tiedot niiden kokemuksista

ovat rohkaisevia. Kuviossa (Kuvio 2.) ei ole nyt nähtävissä neljättä kenttää, joka on monessa paikallisyhteisössä jopa olennaisempi taloudellinen tukija yhteisölliselle toiminnalle ja palveluille kuin kunta: paikalliset yritykset sponsoroivat kyläkouluja, kyläavustajia, palveluja – yksittäisistä tapahtumista puhumattakaan.

6.2. Sosiaali- ja terveystalv palvelujen organisaation osallistavat laatutekijät

KAMPA-hankkeen yhtenä tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, millaiset sosiaali- ja terveystalv palvelurakenteet tukevat osallistumista ja yhteisöllisyyttä ja vähentävät palvelujen tarvetta. Kertovathan kansainväliset ja kansalliset tutkimukset, että erityisesti yhteisöllisyys, sosiaalinen pääoma ja osallistuminen edistävät hyvinvointia ja terveyttä. Yhteisöllisyyttä ei kuitenkaan voida päättää organisaation johtoryhmässä, eikä ostaa ulkopuoliselta konsultilta tai yhtiöltä. Mutta on mahdollista tarkastella, millaisilla palvelujen rakenteilla ja toimintakäytännöillä sitä tuetaan. KAMPA-hankkeen kokemusten pohjalta voi todeta, että suurkunnille, kuntayhtymille ja yhteistoiminta-alueille on suuri mutta äärimmäisen tärkeä haaste kyetä etäältäkin tukemaan paikallista yhteisvastuuta, keskinäistä huolenpitoa ja kansalaisten osallistumista. Keskitettyjen palvelujen ohella tarvitaan rakenne lähipalveluille (entis)kunta- tai jopa kylätasolla. Myös uudet lähidemokratian muodot, kuten kansalaisraadit, alueneuvostot tai kyläraatingit vahvistavat sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Luottamus syntyy kuntalaisten ja viranomaisten tasavertaisesta ja läheisestä vuorovaikutuksesta. Vastaavasti etäiset tai ylimieliset hallintorakenteet synnyttävät välinpitämättömyyttä, turvattomuutta ja voimattomuutta.

Asiakasosallisuuden erilaiset mallit ovat rantautuneet kiitettävästi Suomeen erilaisten hankkeiden muodossa. Myös KAMPA-hanke on ottanut niihin mallia esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla mallikkaasti toimivasta Aijjoos-hankkeesta. Seuraavassa kuviossa (Kuvio 3.) on kiteytetty niitä tekijöitä, joiden olemassaolo ja laadukkuus palvelujärjestelmässä voivat askeleelta vahvistaa toisenlaista palvelukulttuuria.

Kuvio 3. Osallisuutta tukevan sosiaali- ja terveystoimen laatutekijät

Jo KAMPA-hankkeen edellisissä valmisteluvaiheissa korostuivat tiedonvälityksen ja tasavertaisen kohtelun tärkeys. Niiden merkitys vahvistui nyt toteutetun KAMPA-vaiheen aikana. Luottavaisesti voi olettaa, että asiakasarvioinnista, asiakasraadeista ja erilaisista muista kokemustietoa hyödyntävistä käytännöistä on tulossa uusi vahva palvelukulttuurin osa myös lainsäädännön ja kansainvälisten esimerkkien vaikutuksesta. KAMPA-hankkeessa ei vielä kovin hyvin onnistuttu sosiaali- ja terveystoimen kaikkien työntekijöiden saamisessa mukaan osallistavien mallien kehittämiseen, johtuen osin myös lähes sietämättömiksi kiristyneistä työpaineista organisaatioissa. Päätöksiä tekevien ja johtavien virkamiesten

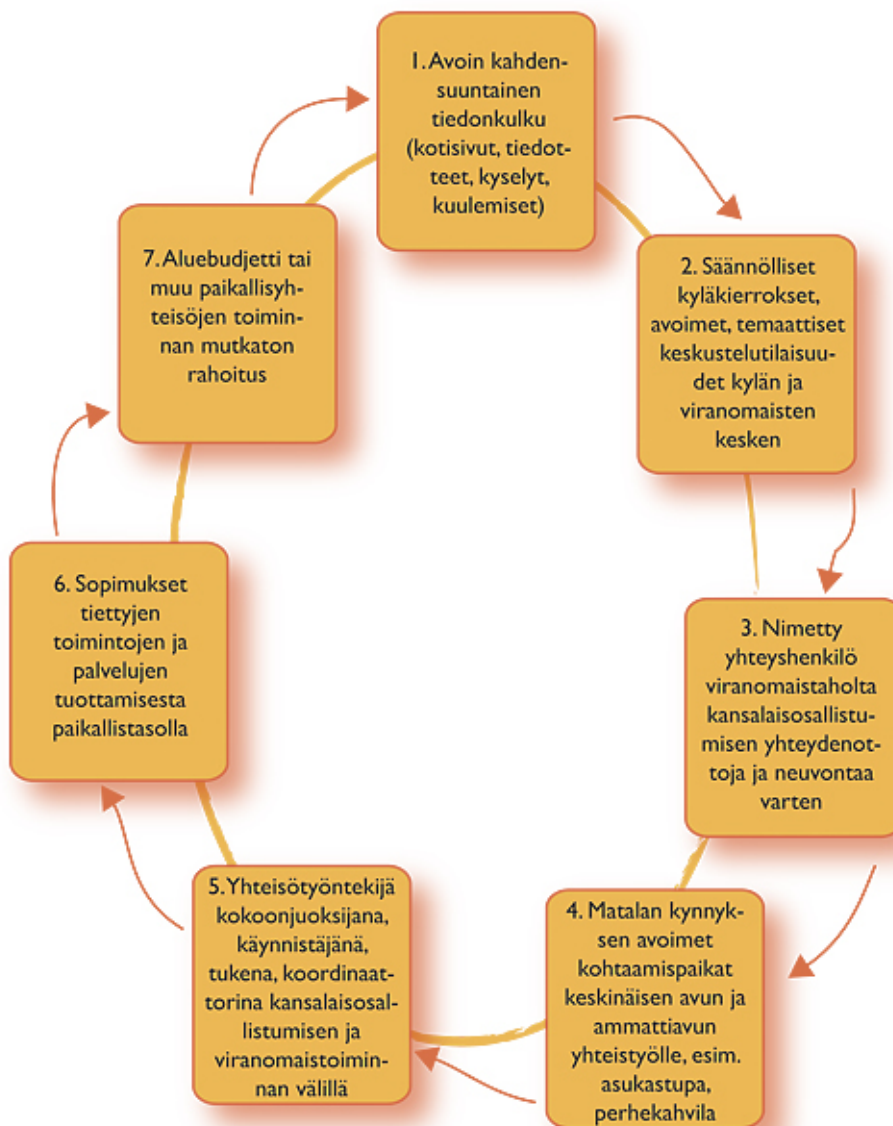
sitoutuminen osallistumismahdollisuuksien kehittämiseen on kuitenkin tärkeä edellytys sille, että myös ruohonjuuritasolla on lupa lähteä siihen mukaan. Joissain tilanteissa tuntui jopa siltä, että osallistamistoimenpiteitä tulisikin kohdistaa viranomaisiin eikä niinkään kansalaisiin. Olennaisinta kuitenkin on, että organisaation sisällä nähdään osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukeva toimintatapa omaa työtä kehittävänä ja omaa työpainetta helpottavana: tuskin kukaan haluaa tehdä vain korjaavaa työtä. Siksi kokemukset siitä, että yhdessä asiakkaiden ja kansalaistahojen kanssa voidaan ehkäistä ongelmia, tuovat työniloa myös sosiaali- ja terveysalalla toimivien arkeen.

6.3 Paikallisyhteisön ja sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän välisen suhteen kehittämisen laatutekijät

KAMPA-hankkeen yksi keskeinen tulos kiteytyy siihen, että haasteena ei ole kansalaisosallistumisen tai sosiaali- ja terveyspalveluja järjestävien organisaatioiden kehittäminen, vaan etenkin niiden välisen suhteen kehittäminen. Tämän nostaisimme jopa keskeiseksi

avaimeksi matkalla kohden hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämistä. On huolestuttavaa, että tämä suhde ei näytä olevan esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuksessa juurikaan esillä, vaan huomio on pääsääntöisesti kiinnittynyt palvelujärjestelmän sisäisiin rakenteisiin. KAMPA-hankkeen kokemusten pohjalta paikallisyhteisön ja sosiaali- ja terveystoimen välisen hyvän suhteen laatutekijät on kiteytetty kuviossa 4.

Kuvio 4. Paikallisyhteisön ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminnan laatutekijät

Paikallisten kansalaisfoorumien kautta esiin tulleet keskeiset ongelmat on molemminpuolinen tiedonpuute ja heikko yhteydenpito kansalaisten muodostaman paikallistason ja keskitetyn palvelujärjestelmän välillä. Toisaalta ongelman ratkaisut tuntuivat melko yksinkertaisilta: jo pelkästään hankkeessamme pilotoidut avoimet kansalaisforumit viranomaisten ja kuntalaisten välillä tuntuvat lisäävän tiedonsaantia ja luottamusta molempiin suuntiin ja herättelevän yhteisvastuuta. Monella paikkakunnalla on nyt sovittu erilaisista tavoista säännölliseen yhteydenpitoon ja vuorovaikutukseen. Mitä monimutkaisemmiksi palveluorganisaatiot menevät, sitä vaikeampi on kansalaisten toiminnan näkökulmasta tietää, keneen otetaan yhteyttä. Tietyn henkilön nimeäminen viranomaisista esimerkiksi järjestöjen yhdyshenkilöksi voi olla yksinkertainen ratkaisu. Tärkeä yksittäinen hyödyllinen yksityiskohta on, että erilaisten matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen, kuten perhekahviloiden, kylätalojen ja keinutuolikerhojen kautta myös ammattilaisten on helppo lähestyä kohderyhmiä, joita heidän on ehkä muutoin vaikea tavoittaa. Pidemmälle viety laatutekijä on sopimus yhteistyöstä, työnjaosta ja rahoituksesta hyvinvointisuunnitelman pohjalta kylän ja kunnan välillä. KAMPA-alueilla kokeiltiin eri tahojen yhteistyönä monessa muussa maassa jo käytössä olevaa paikallista epäbyrokraattista rahoitusjärjestelmää kansalaistoiminnan tueksi paikallistasolla. Hyvänä esimerkkinä tästä olivat nuorille järjestetyt paikkakunnan kehittämisen ideakilpailut, joiden parhaat ideat pääsevät toteutukseen. Elinkeinoelämä ja paikalliset yrittäjät saattavat mielellään sponsoroida tällaisia palkintoja ja rahastoja muuallakin.

Arvioitaessa itse KAMPA-hankkeen oman kehittämismallin vaikuttavuutta, silmiin pistää ennen kaikkea lukuisten yksittäisten pilotihankkeiden ja tapahtumien määrä ja laatu. Lisäksi voi arvioida, että niiden laajempi ja syvempi vaikuttavuus kertautuu lukuisten osallistujien, yhteistyökumppaneiden, verkos-

toitumisen ja julkisuuden kautta. Monet pilotihankkeet ja tapahtumat ovat nyt jo lyhyenä hankeaikana muuttuneet jatkuviksi ja levinneiksi toimintamuodoiksi. Volyymin määrää tarkasteltaessa on hyvä palauttaa mieleen, että niiden mobilisoijana – yhdessä merkittävien yhteistyökumppaneiden kanssa – on ollut yksittäinen työntekijä, jolla on ollut työalueenaan maantieteellisesti laajat useasta kunnasta muodostuneet alueet. Osalle kehittäjistä nämä olivat myös ennestään tuntemattomia alueita. Jos tällaisen kehittämisen toimintamallin vaikutuksia tarkastellaan esimerkinomaisesti suhteessa käytettyyn taloudelliseen panokseen, päädyimme lisäämään laatutekijöiden joukkoon ”kokoonjuoksijan” palkkaamisen. Vaikka toiminnan määrä ei ole itsetarkoitus, KAMPA-hankkeen kokemukset osoittavat, että moni yhteisöllisyydelle tärkeä asia on jo idullaan, ajatuksena olemassa. Tarvitaan vain henkilö, joka voi paneutua konkreettiseen toteuttamiseen yhteistyössä muiden kiinnostuneiden tahojen kanssa – tai vain kokoamaan yhteistyöverkoston.

Kaikki lisärahoitusta vaativat esitykset – kuten kansalaisosallistumisen rahoitusjärjestelmä tai sosiaali- ja terveystalouden ja muiden sektoreiden yhteinen alueellinen yhteistyötyöntekijä – tulevat kunnissa tällä hetkellä ymmärrettävästi helposti tyrmätyksi. Olisi kuitenkin kaukaaviisasta taloudenpitoa laskea yksinkertaisesti, mikä pienelläkin summalla saatava ennaltaehkäisevä hyöty voisi olla. Tähänhan perustuu esimerkiksi kansainvälisiä palkintoja niittävät mikrolaina-järjestelmät kehittyvien maiden maaseudulla ja slummeissa. Havainnot puhuvatkin vahvasti lähidemokratian ja paikallisten toimintabudjettien sekä niiden toimintaa tukevan dynaamisen ruohonjuuritason toimijan palkkaamisen puolesta. Ongelmia ehkäisevä kansalaistoiminta tarvitsee pysyvän taloudellisen pohjan ja oman paikan demokratian järjestelmässä.

6.4 Hyvinvointitalkoot palvelujen ja paikallisyhteisön vetovoimaisuuden laatutekijäksi

KAMPA-hankkeen tavoitteina on siis tuottaa tietoa palvelujen saatavuutta varmistavista, hyvinvointia lisäävistä ja osallisuutta mahdollistavista toimintamalleista. Ylläkuvatut kolme ”hyvän kehää” rakentuvatkin yhteiseksi kierteeksi. Työkalukielellä kyseessä olisi kai kunnan ruuvi, jonka kierteissä yhdistyvät paikallisyhteisön oma aktiivisuus, sosiaali- ja terveyspalveluja järjestävän organisaation kehittämismyönteisyys ja näiden välinen onnistunut, toisiaan tukeva pelaaminen yhteen. Jos sosiaali- ja terveystoimella on yhteistyökumppaneinaan useita tällaisia paikallisyhteisöjä, koko palvelurakenne voi rakentua alhaalta-päin niiden varaan, minkä lisäksi tarvitaan ylhäältäpäin tarjottavat resurssit ja erityispalvelut, esimerkiksi erityisvastuualueelta.

”Hyvinvointitalkoisiin” perustuva lähipalvelujen ja lähidemokratian Hyvän Käytännön -toimintamalli on altis myös kritiikille ja väärintulkinnolle. Pahimmillaan joku voi ajatella, että tarkoituksena on siirtää vastuu maaseudun ja syrjäisempien lähiöiden lähipalveluista vapaaehtoisvoimien ja talkoiden varaan, samalla kun ruuhkaseutujen palveluja kehitetään yhä korkeatasoisemman erikoistuvan ammatillisuuden pohjalta. Kansainvälisessä tutkimuksessa palvelujen turvaaminen keskuksien ulkopuolella kuuluu listaan ”sumeat tehtävät” tai ”ilkeät ongelmat”, joita huippuunsa kehittyneet palvelujärjestelmät eivät kykene ratkaisemaan. Tämän vuoksi ne halutaan jättää kolmannen sektorin erilaisten yksittäisten epävarmojen ratkaisujen ja tilapäisten hankkeiden varaan (Adalbert Evers 2006; Markku Sotarauta 1996). Siksi on tärkeä

korostaa, että myös keskustojen ulkopuolella asuvilla on oikeus tasa-arvoisiin laadukkaisiin palveluihin. Yhteisöllisyydestä ja yhdessä tekemisestä ponnistaville paikallisille palveluille on elintärkeää ja oikeudenmukaista päästä sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä vastaavan organisaation kanssa sopimukseen samoista resursseista ja palvelutasosta, jotka koskevat muitakin palveluja. Päinvastoin KAMPA-hankkeen tiedontuotannon pohjalta voi nähdä mahdollisena, että yhteisöllisyys ja osallistuminen ovat sellaisia palvelujen laatutekijöitä, että niistä voi tulla koko paikallisyhteisön keskeisin vetovoimatekijä. Olipa kyse maaseudusta tai kaupunkien asuinalueista, yhteisön aktiivisuus ja siihen perustuvat laadukkaat palvelut ovat tärkeä kriteeri ihmisten valitessa asuinpaikkaansa. Kuten Sokojan kylätalolla toimivan päiväkodin vanhemmat totesivat:

Voitaisiinkin me viedä lapset johonkin isoon päiväkotiin kaupungissakin, mutta se on vaan jotenkin kivoempaa, kun me touhutaan sitä täällä yhdessä.

Lähteet:

- Evers, Adalbert (2006). Third sector organisations and welfare state. Teoksessa Aila-Leena Matthies (toim.) Nordic civic society organisations and the future of welfare services. Nordic Council of Ministers. Copenhagen
- Myrdal, Gunnar (1957). Rich lands and poor. The road to world prosperity. New York: Harper & Brothers-
- Markku Sotarauta (1996) Kohti epäselvyyden hallintaa. Pehmeä strategia 2000-luvun alun suunnittelun lähtökohtana. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Jyväskylä.

KAMPA-hankkeesta on saatavilla lisätietoa seuraavista lähteistä:

- Hankkeen internet-sivut: www.chydenius.fi/kampa
- KAMPA-mallivihko. Käytännön esimerkkejä kansalaisosallistumisesta ja yhteisöllisyydestä maaseudun hyvinvointipalveluissa.
- Matthies, Kattilakoski & Rantamäki (2011) Maaseudun hyvinvointipalvelujen kehittäminen kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta. KAMPA-hankkeen Tutkimus- ja kehittämisraportti I. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 9/2011.
- Matthies, Kattilakoski & Rantamäki (2011) Citizens' participation and community orientation – indicators of social sustainability of rural welfare services. *Nordic Social Work Research*, Vol. 1, No. 2, November 2011, 125–139.
- Matthies, Kattilakoski & Rantamäki (2011) Kansalaisosallistuminen maaseudun hyvinvointipalveluissa. *Maaseudun Uusi Aika* 19:2, 5 - 19.
- Matthies, Aila-Leena (2012) "Kustannuksia alas kansalaislähtöisin palvelurakentein?". *Kuntalehti* 6/2012, 42–45.

Osallisuus ja yhteisöllisyys ovat tämän päivän hyvinvointipolitiikan keskeistä sanastoa, mutta harvoin konkretisoidaan, miten niitä voidaan oikeasti edistää. Olemme koonneet ”Hyvinvointitalkoot” otsikon alle esimerkkejä erilaisista paikallisyhteisöjen omista keinoista edistää ihmisten hyvinvointia ja kehittää ratkaisuja sosiaali- ja terveyspalvelujen haasteisiin. Näitä malleja on pilotoitu Keski- ja Järvi-Pohjanmaalla KAMPA-hankkeessa vuosina 2011–2013 sosiaali- ja terveysministeriön Kaste-ohjelman rahoituksella. Yhdessä kuntalaisten, viranomaisten ja paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa on luotu malleja, joita on tarkoitus juurruttaa pysyviksi käytännöiksi maaseudun palveluissa. Hankkeessa kehitettyjen toimintamallien ohella olemme koonneet tietoa jo olemassa olevista maaseudun hyvistä käytännöistä kuten kyläavustajista, keinutuolikerhoista ja kyläosuuskuntien palveluista.

Julkaisun olennaisin tavoite on levittää näitä hyviä käytäntöjä laajempaan käyttöön, kokeiluun ja myös edelleen kehitettäviksi. Ehkä ratkaisut jo vuosia hiertäneisiin sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen ongelmiin eivät piile vain siinä, millaisia hallinnollisia rakenteita – ja mille väestömäärälle – pystytetään. Ainakin osaratkaisu voi olla alhaaltapäin lähtevässä yhteisessä vastuunkannossa. KAMPA-hankkeen tulosten mukaan keskeisenä lähtökohtana uusille käytännöille on avoin vuorovaikutus sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä vastaavan organisaation ja kylä- tai korttelitason paikallisyhteisönlähtöisellä. Vastaavasti ensimmäinen raivattava este voi olla tämän keskusteluyhteyden puuttuminen.

KAMPA-hankkeen tarkoituksena ei ole siirtää vastuuta maaseudun tai lähiöiden lähipalvelujen järjestämisestä vapaaehtoisvoimien ja talkoiden varaan. Oikeuden tasavertaisuus palveluihin on säilyttävä asuinpaikasta riippumatta. Mutta jos palvelujen laadussa näkyvät rento yhdessä tekeminen ja vaikuttaminen – siis yhteisöllisyys ja osallistuminen – voivat ne lisätä yllättävästi syrjäisemmänkin elinympäristön veto-voimaisuutta.